

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้ประมวลและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่สำคัญของนักวิชาการ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแบ่งการนำเสนอออกเป็น 9 ตอน โดยผู้วิจัยได้สรุปสาระครอบคลุมประเด็นสำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- 1.1 ความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.2 ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.3 หลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.4 องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.5 แนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.6 เป้าหมายของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.7 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้

- 2.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้
- 2.2 แนวคิดในการนำหลักสูตรไปใช้
- 2.3 หลักสูตรบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสำเร็จและประสิทธิผลองค์การ

- 3.1 ทฤษฎีความสำเร็จ
- 3.2 ความหมายของประสิทธิผล
- 3.3 ทฤษฎีองค์การ
- 3.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การ

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้
- 4.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 5 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์อิทธิพล

ตอนที่ 6 สมมติฐานการวิจัย และกรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาโมเดลความสำเร็จของการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยจึงนำเสนอเอกสารเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวมากยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดความเป็นมา ความหมาย หลักการ องค์ประกอบ เป้าหมาย การประยุกต์ใช้ การพัฒนาคน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษา และหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สืบเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540 เป็นบทเรียนของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่เสถียรภาพและทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอีกมากมาย ทำให้ประเทศไทยหันมาให้ความสำคัญของแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ที่เน้นความพอเพียงเป็นพื้นฐาน ซึ่งความผิดพลาดทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นพบว่า มีปัจจัยต่างๆ หลายประการที่มีส่วนผลักดันให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งวิทยานิพนธ์ (2549) จัดกลุ่มปัจจัยดังกล่าวได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

1.1.1 วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ

1.1.1.2 วิถีชีวิตทางวัฒนธรรม สังคม ค่านิยม และอิทธิพลของสื่อมวลชน

1.1.3 ระบบราชการ การเมือง และกฎหมาย

1.1.4 ปัจจัยทางด้านความรู้ เทคโนโลยี และ การศึกษา

1.1.5 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1.1 วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ

1.1.1.1) อิทธิพลจักรวรรดินิยมตะวันตก ค่อยๆ กลืนวัฒนธรรมไทยและแทรกแซงกิจการภายในประเทศ ครอบงำปัจจัยพื้นฐานของประเทศ และบั่นทอนความมั่นคงของประเทศผ่านเครื่องมือ 4 อย่าง ได้แก่ สถาบันการเงิน นักการเมืองที่ทุจริต ระบบประชาธิปไตยแบบยัดเยียดข้างมากเป็นหลัก และสื่อมวลชน

1.1.1.2) แนวทางการพัฒนาของประเทศในช่วงที่ผ่านมา นั้น รัฐส่งเสริมการพัฒนาแบบรวมศูนย์หรือเอาเงินเป็นตัวตั้ง มุ่งกระจายเงินไปสู่ชนบทโดยไม่คำนึงถึงการหาแนวทางเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับสมาชิกในชุมชน แต่เน้นส่งเสริมให้สมาชิกมุ่งผลิตเพื่อส่งออก และทำรายได้แทนการปลูกเพื่อให้พอเพียงต่อการบริโภคภายในครัวเรือน

1.1.1.3) ผลจากการพัฒนาดังกล่าว ทำให้ สมาชิกในชุมชนคุ้นเคยกับการก่อกองนี้ ไม่สนใจการออม มีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือลงทุนเกินตัว และวางแผนการใช้เงินโดยขาดความรอบคอบ ทำให้ขาดการเตรียมพร้อมในการรับมือกับวิกฤตเศรษฐกิจ

1.1.2 วิถีชีวิตทางวัฒนธรรม สังคม ค่านิยม และอิทธิพลของสื่อมวลชน

1.1.2.1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีส่วนทำให้เกิดวิกฤตในสังคมไทย โดยในปัจจุบันคนส่วนใหญ่ไม่คิดช่วยเหลือสังคม เนื่องจากระบบการศึกษานั้นเน้นให้ความสำคัญกับใบปริญญามากกว่าเน้นผลที่จะได้รับการศึกษาเล่าเรียน ขณะที่สถาบันส่วนใหญ่มักได้รับอิทธิพลจากตะวันตก ทำให้วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมแต่ดั้งเดิมถูกทำลาย มีการรับเอาวิถีการดำเนินชีวิตจากต่างประเทศมาโดยไม่ปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของประเทศไทย เพราะถูกความเจริญของวัฒนธรรมตะวันตกแทรกเข้ามาในรูปแบบการบริโภคและอุปโภค เงินกลายเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิต การเน้นสร้างความสำเร็จ ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร เช่น ป่าไม้และทรัพยากรทางทะเลเพื่อนำไปส่งเสริมความกินดีอยู่ดีทางวัตถุ

1.1.2.2) ขาดการถ่ายทอดความรู้และต่อยอดภูมิปัญญาไปยังรุ่นลูกหลาน หรือปลูกฝังค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่ผิด เช่น ไม่ปลูกฝังให้สมาชิกรู้จักความพอเพียง ไม่พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่รู้จักบุญคุณคน ไม่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุหรือพระสงฆ์ ไม่รู้จักหน้าที่ของการเป็นคนดี นับถือคนรวยโดยไม่คำนึงถึงวิธีการหาเงินของเขาว่าผิดกฎหมายหรือไม่ รวมทั้งการไม่รู้จักวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ไทยและการไม่ยึดมั่น/เข้าใจในหลักคำสอนของศาสนา จึงนำเอาหลักคำสอนมาใช้ในทางที่ผิด และค่านิยมที่มุ่งส่งเสริมความเห็นแก่ตัว ตัวใครตัวมัน ทำให้สมาชิกไม่เห็นอกเห็นใจกัน หรือร่วมมือร่วมใจกันเมื่อเกิดปัญหา

1.1.2.3) การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในชนบท และปัญหาโครงสร้างประชากรของชุมชน เนื่องจากสมาชิกในชนบทไม่ชอบเป็นชาวนา จึงอพยพออกจากท้องถื่นเพื่อไปหางานทำในเมือง ทำให้เหลือแต่คนชราและเด็กอยู่ในชุมชน เป็นผลให้ชุมชนขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร สถาบันครอบครัวจึงล่มสลาย พ่อแม่ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองทำให้ละเลยที่จะอบรมและเอาใจใส่ลูก เพื่อนและสังคมภายนอกจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถชักจูงลูกมากกว่าครอบครัว

1.1.2.4) นักธุรกิจและผู้ประกอบการด้านสื่อขาดคุณธรรมและจริยธรรมในการประกอบอาชีพ มุ่งทำเงินมากกว่าคุณภาพของสื่อ ทำให้สื่อขาดมาตรฐานหรือเปิดเสรีมากเกินไป ทำให้ผู้บริโภคในสังคมไทยขาดข้อมูลที่มีคุณภาพและมักถูกสื่อครอบงำ เช่น สื่อให้ความรู้ที่ผิดพลาดในด้านข่าวสารและการสร้างค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ หรือเด็กมักถูกอิทธิพลของสื่ออมมเมมาได้ง่าย

1.1.3 ระบบราชการ การเมือง และกฎหมาย

1.1.3.1) กระบวนการทางการเมืองไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ในการพัฒนาระดับชุมชน ดังจะเห็นได้ว่า ในอดีตประชาชนไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือในกระบวนการเลือกตั้งเพื่อสรรหาคนดีมารับใช้ประเทศ ทำให้ได้นักการเมืองที่ไม่มีคุณธรรม มุ่งดักดวงผลประโยชน์ให้ตนเอง และยึดระบบอุปถัมภ์ช่วยเหลือพวกพ้องสร้างความไม่เป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ประกอบกับผู้นำประเทศไม่มีคุณภาพ การทุจริตและฉ้อราษฎร์บังหลวงทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น ขณะที่บุคลากรในระบบราชการ มีจำนวนข้าราชการมากจนเกินงาน ทำให้เกิดการว่างงานแฝง

1.1.3.2) โครงสร้างทางการเมืองที่ไม่โปร่งใส และกระบวนการวางแผนพัฒนาไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในประเทศมีส่วนร่วม หรือยังคงเป็นแบบรวมศูนย์การปกครอง ไม่กระจายอำนาจไปสู่กลุ่มคนที่เป็นรากฐานของสังคมได้อย่างแท้จริง ทำให้แนวทางการพัฒนาของรัฐไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพราะภาครัฐไม่ฟังเสียงคนจากรากฐานรากจึงไม่รู้หรือเข้าใจความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และทำงานในลักษณะที่ไม่ประสานกันกับภาคเอกชนหรือภาคชุมชน

1.1.3.3) ระบบกฎหมายล้าหลัง ไม่สามารถใช้เป็นหลักตรวจสอบหรือถ่วงดุลอำนาจทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือเอื้อให้เกิดความเสมอภาคที่เปิดให้ทุกคนภายในชุมชนมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน

1.1.4 ปัจจัยทางด้านความรู้ เทคโนโลยี และ การศึกษา

1.1.4.1) ปัญหาการขาดความรู้ ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยี หรือการนำมาประยุกต์ใช้โดยไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย และตั้งภูมิปัญญาดั้งเดิมของสังคมไทยที่สะสมกันมา

1.1.4.2) ปัญหาด้านหลักสูตรการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมแต่หลักวิชา ไม่ได้สอนให้คนคิดเป็น ทำเป็น ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งผลิตเด็กที่มีความรู้แต่ไม่มีคุณธรรม บัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานเพื่อสนองผลประโยชน์ของบริษัทธุรกิจหรือนายทุน ไม่ได้เข้าใจสภาพชุมชนหรือปัญหา

สังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่หรือนำความรู้ที่ได้เรียนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนตนเองได้

1.1.4.3) ระบบการศึกษาขาดคุณภาพ ไม่สนใจให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาสมัครใจเป็นครูที่ดี ขณะที่สมาชิกที่เป็นนักศึกษาเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวมาเป็นภาระของครอบครัวที่พ่อแม่พี่น้องต้องหาเงินมาส่งเสียให้เรียน

1.1.5 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การที่สมาชิกในชุมชนไม่รู้จักคุณค่าของทรัพยากรหรือมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติที่เคยมีอย่างสมบูรณ์ในอดีต ที่ดินถูกใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของที่ดินไม่รู้จักรักษา ไม่รู้วิธีการ หรือจัดการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพหรือทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ปัจจัยต่างๆ ช้างต้นล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ เนื่องจากไม่คำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบทของประเทศ ภูมิสังคม ความพร้อมของคนและระบบ จึงหวังพึ่งพิงภายนอกประเทศมากเกินไป โดยไม่เตรียมสร้างพื้นฐานภายในประเทศให้มั่นคงและแข็งแรง หรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้สามารถพร้อมรับความเสี่ยงจากความผันผวนของปัจจัยภายในและภายนอก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชจักรีฯ ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสแก่พลนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น รวมทั้งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทำให้ต้องหันกลับมายึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตอีกครั้ง

1.2 ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรียานุช พิบูลสรารุณ (2549) ได้ให้ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าเป็นการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอเพียง รู้จักประมาณตน เดินทางสายกลาง มีความพอดีและพอเพียง กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ สิ่งสำคัญต้องรู้จักการพึ่งพาตนเองโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และรู้จักการนำทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น รู้จักการนำปัจจัยพื้นฐานมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขความสบาย และพอเพียงกับตนเอง

อภิชัย พันธเสน (2542) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นการเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและประหยัดตามกำลังเงินที่ได้มาจากการประกอบอาชีพ และมีเก็บออมไว้ช่วยเหลือผู้อื่น

กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2546) ได้ให้ความหมายไว้ 5 ประเด็น ดังนี้

1.2.1 เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย มีรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.2.2 เป็นปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต กล่าวคือ ได้มีพระราชดำรัสมาตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 และสามารถให้เป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อก้าวพ้นจากวิกฤต และการพัฒนาในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

1.2.3 เป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัต กล่าวคือ มองว่าสถานการณ์ในโลกนั้นมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา เนื่องจากความเชื่อมโยงของปัจจัยต่างๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

1.2.4 เป็นปรัชญาที่มุ่งผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตในแต่ละช่วงเวลาเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนาในมิติต่างๆ อาทิ มิติทางธรรมชาติ ทางสังคม และทางเศรษฐกิจ

1.2.5 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นจุดเปลี่ยนของแนวคิดลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้น จากการพิจารณาและวิเคราะห์สถานการณ์และความเปลี่ยนแปลง ตลอดจนนโยบาย แนวทาง และวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ตลอดจนผลที่เกิดขึ้น ตลอดช่วงระยะเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมา ซึ่งหมายรวมถึง การที่ชุมชนและประเทศต่างๆ มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี วัฒนธรรมและค่านิยมทางสังคม

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง

เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

จากการนิยามความหมายของคำว่า "เศรษฐกิจพอเพียง" ของนักวิชาการ จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเน้นถึงแนวทางการดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติตนให้อยู่บนความพอเพียง มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี จากความหมายของนักวิชาการที่กล่าวถึงนี้ ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งแนวทางปฏิบัติหรือวิธีการ และผลของการกระทำที่คาดว่าจะได้รับ โดยคำนึงถึงความสมดุล บนพื้นฐานของความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ภายใต้เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและการพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี นอกจากนี้แล้วจะสังเกตเห็นว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงครอบคลุมความหมายที่กว้าง โดยเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกระดับ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลายๆ ด้าน

1.3 หลักการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์ (2542) กล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่สอดคล้องกับแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก และได้อธิบายองค์ประกอบของความพอเพียงคือ ความพอประมาณ ไม่ไขว่คว้าหาความต้องการเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่จำกัด ความมีเหตุผลเป็นเหมือนการเสริมองค์ประกอบที่ใช้ในการตัดสินใจของบุคคลในเรื่องความรู้ ความเข้าใจ และความรอบคอบ แต่ยังไม่ได้พิจารณาถึงมิติทางคุณธรรมในการตัดสินใจของแต่ละบุคคล

จะสังเกตเห็นได้ว่า แนวคิดดังกล่าวแตกต่างจากแนวคิดที่ผ่านมา คือ ยังขาดการวิเคราะห์องค์ประกอบอีกประการหนึ่งของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเพื่อพร้อมรับต่อผลกระทบจากภายนอก

สุนทร ดันติเวชกุล (2542) ได้ให้ความเห็นว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นหลัก ความพอดี พอประมาณ สามารถใช้เป็นเครื่องควบคุมความไร้สติและขาดการยั้งคิดของคน อันเนื่องมาจากการมุ่งขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เพราะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น และสามารถนำไป

ประยุกต์ใช้ได้จริงในทุกระดับ และทุกด้านของสังคม ทั้งนี้ ควรมีการนำเนื้อหาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง บนพื้นฐานของ สติปัญญา และวิถีการดำเนินชีวิตของไทย

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2549) กล่าวว่า หลักการและแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง น่าจะเป็นรูปแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ได้เป็นอย่างดี เศรษฐกิจพอเพียง มีหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ (1) หลักความพอประมาณ (2) หลักความมีเหตุผล (3) หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดี (4) หลักการใช้ความรู้ และ (5) หลักการมีคุณธรรม หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่ง เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจแบบไม่โลภมาก แบบรู้จักพอ เน้นความพอประมาณ ความพอดี ความสมดุล ความมั่นคง พร้อมกับใช้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องค้นหาความจริงให้ถ่องแท้ พิจารณาความเหมาะสมด้วยเหตุด้วยผล มีความรอบคอบระมัดระวังและมีคุณธรรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความมานะพากเพียร ความอดทนอดกลั้น เป็นบรรทัดฐานและเป็นหลักยึดในการประพฤติปฏิบัติ หรืออาจสรุปเป็นสาระสำคัญว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจรู้จักพอ ที่มุ่งให้เกิดความเพียงพอ อย่างพอประมาณและพอดี ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงน่าจะเป็นพัฒนาแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเป็นแนวทางพัฒนาที่จะห่างไกลจาก ความโลภ ความหลง และความรุนแรง ซึ่งเป็นมูลเหตุสำคัญของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน หรือเป็นแนวทางการพัฒนาที่มีความดี ความจริง และความงามเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญ

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่เห็นว่าหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการชี้แนะแนวทางการปฏิบัติให้สามารถนำไปประยุกต์ ซึ่งจะต้องคำนึงถึงหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ และคุณธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างมีความสุข

1.4 องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักพระราชวัง (ม.ป.ป.) ได้ประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ความพอเพียง เป็นทั้งแนวทางปฏิบัติหรือวิธีการ และผลของการกระทำที่คาดว่าจะได้รับ โดยคำนึงถึงความสมดุล บนพื้นฐานของความพอประมาณ อย่างมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและการพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ซึ่งคุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป หรือไม่สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่งและต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2) ความมีเหตุผล หมายถึง ทุกการตัดสินใจ การกระทำ การลงทุน ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล คำนึงถึงเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากทั้งภายในและภายนอก

ทั้งนี้ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1) มีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการนำความรู้ วิทยาการเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการปฏิบัติ

2) มีคุณธรรม คือมีความตระหนัก มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับกลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้สังเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสรุปองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็น 3 องค์ประกอบ ดังนี้ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป ในมิติต่างๆ ของการกระทำ ตัวอย่างเช่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิตและการบริโภค ที่อยู่ในระดับพอประมาณ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่างๆ นั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

(3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เนื่องจาก เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตตั้งได้กล่าวแล้วข้างต้น การกระทำที่จะสามารถเรียกได้ว่า ความพอเพียงนั้น จึงมิใช่ แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่ และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้พอเพียงที่จะสามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ และความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน ได้แก่ ความ

พอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กล่าวคือ กิจกรรมใดๆที่ขาดคุณลักษณะใด คุณลักษณะหนึ่งไปก็ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นความพอเพียง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ระดับของความพอประมาณต้องครอบคลุมมิติการจัดการความเสี่ยง ซึ่งพลวัตจริงจะนับได้ว่าเป็นระดับพอเพียงที่สมบูรณ์

ทั้งนี้ ต้องอาศัยเงื่อนไข 2 เงื่อนไข คือ ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง อย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกัน ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เงื่อนไขรอบความรู้ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.1) ความรอบรู้ คือ มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน โดยครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในโอกาสและเวลาต่างๆ

1.2) ความรอบคอบ คือ ความสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ประกอบการวางแผน ก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกขั้นตอน

1.3) ความระมัดระวัง คือ ความมีสติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ เพราะในความเป็นจริงแล้วสถานการณ์เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น การนำความรู้และความรอบคอบมาใช้ จึงต้องอาศัยความระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

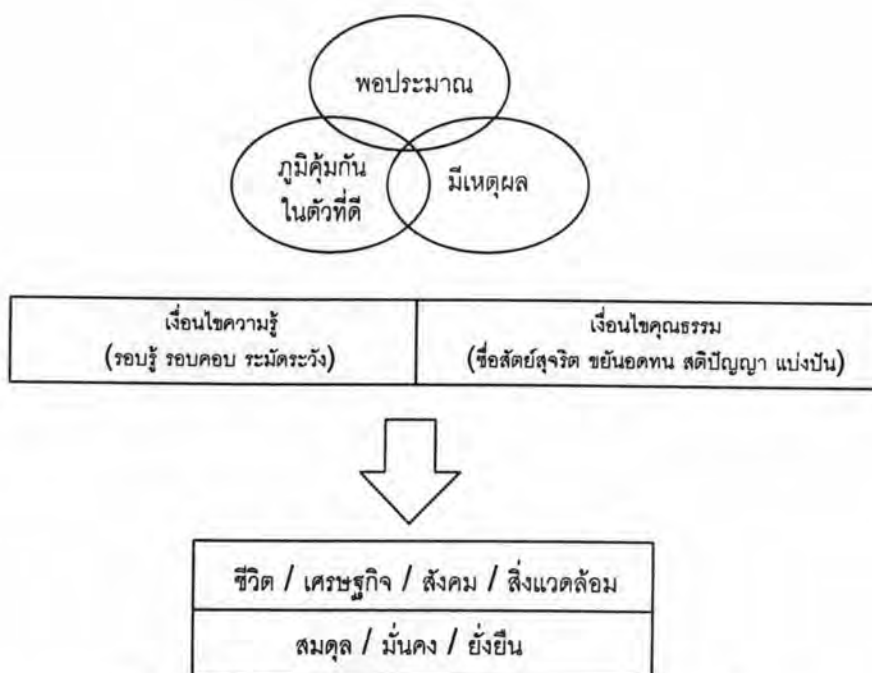
2) เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้อง เสริมสร้างใน 2 ด้าน ได้แก่

2.1) ด้านจิตใจ /ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม กล่าวคือ ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และ มีความรอบรู้ที่เหมาะสม

2.2) ด้านการกระทำ หรือแนวทางการดำเนินชีวิต โดยเน้น ความอดทน ความเพียร สติ ปัญญา และความรอบคอบ

ทั้งนี้ มีกลุ่มเป้าหมายที่เน้นเป็นพิเศษในการเสริมสร้างเงื่อนไข 2 ด้านข้างต้น คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ เนื่องจากการกระทำใดๆของคนกลุ่มนี้ สามารถก่อให้เกิดผลกระทบในสังคมวงกว้างได้

ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง (2549)

เกษม วัฒนชัย (2542) ได้จัดองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างจากแนวคิดที่ผ่านมาข้างต้น ดังนี้ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ในส่วนของหลักสำคัญของความพอเพียงได้มีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการข้างต้นว่าควรมี 3 ห่วง 3 เงื่อนไข ดังนี้

3 ห่วงของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย พอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกัน มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) ความพอประมาณ คือ ความพอดีพอเหมาะต่อความจำเป็น พอควรแก่อัตภาพ ไม่มากเกินไป แต่ก็ไม่น้อยจนเกิน

2) ความมีเหตุผล คือ การใช้เหตุผลตามหลักวิชา ตามกฎเกณฑ์สังคม (รวมประเพณี – วัฒนธรรม) ตามหลักกฎหมาย ตามหลักศีลธรรม และตามความจำเป็นในการดำเนินชีวิต/กิจกรรม

3) ระบบภูมิคุ้มกันตัว คือ เมื่อมีเหตุปัจจัยที่มาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และส่งผลกระทบต่อเรา เราควรมีภูมิคุ้มกันในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

3.1) ระบบภูมิคุ้มกันด้านวัตถุ คือ การมีเงินออม มีการประกันความเสี่ยงในอนาคต มีการลงทุนเพื่อพัฒนา และมีการวางแผนระยะยาว

3.2) ภูมิคุ้มกันในตัว คือ การลดหนี้ / ลบหนี้ การลงทุนที่เสี่ยงน้อย มีกองทุนป้องกันวิกฤติ มีการออม และการลงทุนพัฒนาสถาบัน / ประเทศชาติ

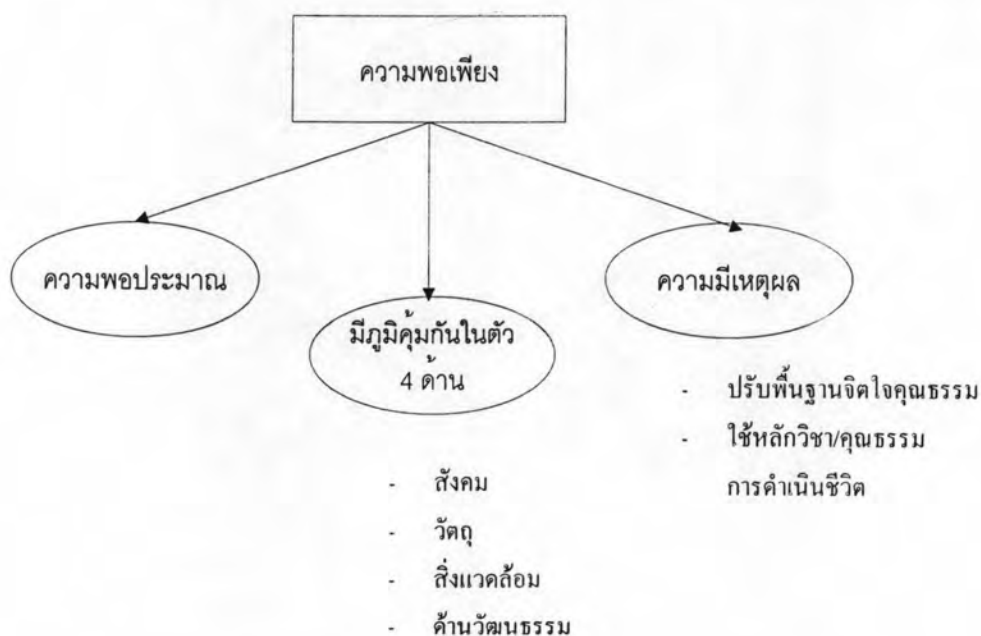
3.3) ระบบภูมิคุ้มกันด้านสังคม คือ การรู้จักสามัคคี การร่วมมือร่วมใจกัน มีคุณธรรม ไม่เป็นเหยื่อแห่งอบายมุขทั้งปวง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.4) ภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม เป็นภูมิคุ้มกันต่อสิ่งชั่วร้ายทางศีลธรรม อันได้แก่ โภคะโทสะ และโมหะ วิธีสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม คือ จะต้องมีความเชื่อศรัทธาที่มั่นคง ได้รับคำสอนของครอบครัว / ตระกูล พาลูกเข้าวัด / ศึกษาและปฏิบัติธรรม สอนลูกให้ออมและทำบุญ ฝึกใจให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เช่น การช่มตนเอง การปฏิเสธความชั่ว / ยึดมั่นความดี

3.5) ระบบภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อม คือ มีความรู้สำนึก และวางแผนในสิ่งแวดล้อม มีนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมจากฝ่ายบริหาร สร้างสุขนิสัย รักความสะอาด และเป็นระเบียบ

3.6) ระบบภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม คือ ความมั่นคงในวัฒนธรรมไทย และเชิดชูวัฒนธรรมท้องถิ่น เข้าใจและเป็นมิตรต่อวัฒนธรรมต่างถิ่น ต่างชาติ

ซึ่งสามารถสรุป 3 องค์ประกอบของความพอเพียงได้ ดังแผนภาพที่ 2.2

แผนภาพที่ 2.2 สรุปสามองค์ประกอบของความพอเพียง

ที่มา : เอกสารประกอบการปาฐกถาพิเศษ “เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา” (2542)

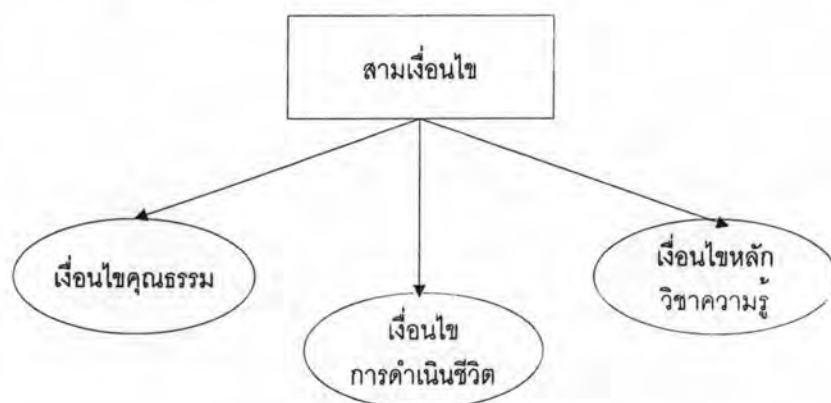
3 เงื่อนไข ประกอบด้วย เงื่อนไขหลักวิชา เงื่อนไขคุณธรรม และเงื่อนไขในการดำเนินชีวิต มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เงื่อนไขหลักวิชา คือ การอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

2) เงื่อนไขคุณธรรม คือ การเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต

3) เงื่อนไขในการดำเนินชีวิต คือ การมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ

ซึ่งสามารถสรุป สามเงื่อนไขของความพอเพียงได้ดังแผนภาพที่ 2.3

แผนภาพที่ 2.3 สรุปเงื่อนไขตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : เอกสารประกอบการปาฐกถาพิเศษ “เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา” (2542)

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว ได้แบ่งองค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปในทิศทางเดียวกัน คือ เศรษฐกิจพอเพียงแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้อันได้ 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม แต่มีแนวคิดของเกษม วัฒนชัย ที่แตกต่างจากแนวคิดอื่น คือ มี 3 เงื่อนไข ซึ่งได้เพิ่มเงื่อนไขการดำเนินชีวิตเข้าไปด้วย ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 หัว คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง การคิด พุด และทำอย่างพอดีพอเหมาะต่อความจำเป็น พอควรแก่สภาพ ไม่มากเกินไปไม่น้อยจนเกินความพอดี และต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้เหตุผลในการตัดสินใจตามหลักวิชา กฎเกณฑ์ สังคม หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม และความจำเป็นในการดำเนินชีวิต/กิจกรรม มีการพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่ เพื่อให้สามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และพร้อมที่จะเผชิญผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากทั้งภายในและภายนอกได้

ทั้งนี้ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ คือ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) เงื่อนไขความรู้ หมายถึง กรอบความรู้ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนหลักความพอเพียง โดยจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ดังนี้

1.1) ความรอบรู้ คือ มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน โดยครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในโอกาสและเวลาต่างๆ

1.2) ความรอบคอบ คือ ความสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ประกอบการวางแผน ก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกขั้นตอน

1.3) ความระมัดระวัง คือ ความมีสติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ เพราะในความเป็นจริงแล้วสถานการณ์เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นการนำความรู้และความรอบคอบมาใช้ จึงต้องอาศัยความระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

2) คุณธรรม คือ การที่บุคคลใช้คุณธรรมเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติ ซึ่งคุณธรรมที่พึงมี ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความรับผิดชอบ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน มีสัมมาคารวะ มีความสามัคคี และสามารถทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะได้

1.5 แนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549) ได้จัดแบ่งระดับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยบันได 3 ชั้น ได้แก่

- 1) การเรียนรู้ และสร้างศรัทธา โดยจัดกิจกรรมการบรรยายเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา และจัดให้มีการประชุมกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้
- 2) การนำไปประยุกต์ใช้ จัดให้มีกิจกรรมในภูมิสังคมของแต่ละแห่ง โดยมีรูปแบบของตนเองตามความเหมาะสม
- 3) ผลักดันให้กลายเป็นวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นวิถีชีวิตของทุกคน โดยให้เป็นความเจริญที่ระเบิดจากภายใน

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลายระดับ หลายหน่วยงาน ซึ่งแต่ละระดับก็จะมี การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เหมือนหรือแตกต่างกัน การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

1.5.1 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล/ครอบครัว

เริ่มต้นจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้ วิชาการและทักษะต่างๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศนิเวศอย่างสมดุล เพื่อจะได้มีความเกรงกลัวและละเอียดต่อการประพฤติผิดมิชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยังคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจ หรือกระทำการใดๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุมีผลพอเหมาะ พอประมาณกับสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนตนสามารถทำตนให้เป็นพึ่งของตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด

1.5.2 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน

ชุมชนพอเพียง ประกอบด้วย บุคคล/ครอบครัวต่างๆ ที่มีความพอเพียงแล้ว คือ มีความรู้ และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จนสามารถพึ่งตนเองได้ บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และความก้าวหน้าของชุมชน อย่างมีเหตุผล โดยอาศัยสติ ปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่

เกี่ยวข้อง และบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต ออกันต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนกระทั่งสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่างๆ

1.5.3 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ

มีแผนการบริหารจัดการประเทศที่ส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่างๆ มีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่างๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินการตามแผนดังกล่าวอย่างรอบคอบเป็นขั้นตอน เริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถอยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ด้วยความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตได้อย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต พร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ จากหลากหลายภูมิสังคม หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิด ประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ และรู้ความเป็นจริงระหว่างกันของคนในประเทศ จนนำไปสู่ความสามัคคี และจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างสอดคล้องสมดุลกับสถานภาพความเป็นจริงของคนในประเทศ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนเป็นลำดับๆ ต่อไป

1.5.4 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร คือ การทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งจะมีขั้นตอนในการปฏิบัติ 3 ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

1.5.4.1 เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัวที่สอดคล้องสมดุลกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่ พอกิน สมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด และเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

1.5.4.2 การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาด และพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และเตรียมความพร้อมก่อนก้าวสู่โลกภายนอก

1.5.4.3 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการ ความรู้ เทคโนโลยี จากธุรกิจเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน เอกชน ตลอดจน หน่วยงานภาครัฐ มูลนิธิต่างๆ มาช่วยในการลงทุน และพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดยสรุป แนวพระราชดำริส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการรวมกลุ่มกัน และเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอน โดยประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรด้านต่างๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ชยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต

1.5.5 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับนักธุรกิจ

นักธุรกิจพอเพียง จะคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น ฉะนั้นจึงต้องมีความรอบรู้ในธุรกิจที่ตนดำเนินการอยู่ และมีการศึกษาข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มีความรอบคอบในการตัดสินใจในแต่ละครั้ง เพื่อป้องกันข้อบกพร่องเสียหายต่างๆไม่ให้เกิดขึ้น และต้องมีคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพ ไม่ผลิต หรือค้าขายสินค้าที่ก่อโทษ หรือสร้างปัญหาให้กับคนในสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความชยันหมั่นเพียร อดทนในการพัฒนาธุรกิจ ไม่ให้มีความบกพร่อง และก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต การปรับปรุงสินค้า และคุณภาพให้ทันกับความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และในขณะเดียวกันต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม และระบบนิเวศวิทยาในทุกขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจ โดยการรักษาสสมดุลในการแบ่งปันผลประโยชน์ของธุรกิจในระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ อย่างสมเหตุสมผล ตั้งแต่ผู้บริโภค พนักงาน บริษัทคู่ค้า ผู้ถือหุ้น และสังคมวงกว้าง รวมถึงสิ่งแวดล้อม

1.6 เป้าหมายของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนาคนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาให้แต่ละคนมีหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง โดยใช้คุณธรรมนำความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง / ครอบครัว / ชุมชน / ชาติ ให้สามารถพึ่งตนเองได้และก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุล ตลอดจนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ซึ่งแนวทางการพัฒนาคนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการฝึกให้คิด-พูด-ทำ อย่างพอดีพอเหมาะ พอควร บนหลักเหตุผล ไม่ประมาท โดยใช้สติและปัญญาในทางที่ถูกต้อง เพื่อเพิ่มทางเลือกและพัฒนาศักยภาพของแต่ละคน ให้สามารถอุ้มชูตัวเองและครอบครัวได้ โดยไม่เบียดเบียนตัวเองและผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข รู้รักสามัคคี อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุลและยั่งยืน และมีค่านิยมที่ดีงาม ร่วมรักษาคุณค่าของความเป็นไทย

การขับเคลื่อนหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นวัฒนธรรมหลักในการใช้ชีวิตของคนในสังคม ต้องมีกระบวนการหล่อหลอมให้ทุกคนมีความเชื่อมั่น และสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิดกระบวนการดังกล่าว การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษานั้น ใช้ได้กับทุกคนทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน และบุคลากรอื่นๆ โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความเข้าใจในหลักปรัชญา และนำไปประยุกต์ใช้ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละแห่ง ผู้บริหารสามารถใช้ในการบริหารและกำหนดนโยบายโรงเรียนได้ โดยผู้บริหารต้องมีความเข้าใจในหลักปรัชญาอย่างแท้จริง รวมถึงครูผู้สอนทั้งด้านสาระและด้านกิจกรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็ง หรือ ภูมิคุ้มกันให้กับโรงเรียนในด้านต่างๆ อาทิ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในโรงเรียน (สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ, 2549)

ปรียานุช พิบูลสรวุฑ และคณะ (2549) กล่าวว่า ในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมกับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ก้าวกระโดด ในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไข ปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา จะได้รู้จัก และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพ และผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบ และระมัดระวัง

เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร สาระเรียนรู้ต่างๆ เพื่อสอนให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่านิยม ความเป็นไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของโลก การกระทำของตนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ซึ่งการจะบรรลุตามเป้าหมาย

ดังกล่าวข้างต้น ที่สำคัญ คือ ครูจะต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมนี้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อครูได้ใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนการศึกษา (ปริญานูช พิบูลสรวุฑ, 2549)

นอกจากนี้ ในการส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษาต่างๆ นั้น อาจจะใช้วิธี “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามหลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า สำคัญที่สุดครูต้องเข้าใจเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อน โดยเข้าใจว่าแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นแนวคิดที่สามารถเริ่มต้นและปลูกฝังได้ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน

โดยสถานศึกษาต้องตั้งเป้าให้เกิดการจัดการศึกษาตามแนวทางของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสอดแทรกเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ สอนเด็กให้พึ่งตนเองให้ได้ก่อน จนสามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นๆ ในสังคมได้ต่อไป

จากแนวคิดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นมาเพื่อพัฒนาคนให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้กระแสยุคโลกาภิวัตน์ โดยพลังขับเคลื่อนสำคัญที่สุด คือ การศึกษา (ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป)

1.7 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา

เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา คือ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษาสีสิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่านิยมเอกลักษณ์ความเป็นไทย

การจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ใน 2 ส่วน ดังนี้ส่วนแรก คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา เป็นการจัดทำแนวทางการจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ทั้งด้านการวางแผน ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่ และด้านสัมพันธ์ชุมชน และส่วนที่สอง คือ ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เป็นการจัดทำแนวทางการจัดการเรียนรู้สู่การสอนทุกระดับการศึกษา โดยสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามลำดับ โดยเริ่มให้เกิดการเรียนรู้ระดับ

บุคคล และครอบครัว รู้จักนำไปประยุกต์ใช้ นำไปขยายผลในครอบครัวและชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศ ซึ่งแนวทางในการจัดทำประกอบด้วย การบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีสื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 แต่เป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูกต้อง ต่อมาครูและผู้บริหารการศึกษาเริ่มมีความเข้าใจในเรื่องนี้มากขึ้นจึงได้พยายามขับเคลื่อนและสร้างหลักสูตรหน่วยการเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้และได้เรียนรู้เกี่ยวกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตให้เกิดความสุขอย่างยั่งยืน

การศึกษานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะแตกต่างกันออกไปตามช่วงชั้น ซึ่งผู้วิจัยจะขอเสนอเฉพาะการศึกษาชั้นพื้นฐานเท่านั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระดับประถมศึกษา มีการบรรจุทฤษฎีไว้ในกลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ในสาระของเศรษฐศาสตร์ เรื่องการบริหารจัดการทรัพยากร ซึ่งในระดับประถมศึกษานี้ ยังไม่มีการเรียนทฤษฎี แต่เน้นให้เด็กเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง จากนั้นจะฝึกให้เด็กรู้จักบุคคลอื่นๆ นอกจากตัวเอง ฝึกให้มีวินัย รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น และเริ่มเรียนรู้หลักทฤษฎีในช่วงประถมศึกษาตอนปลาย

ระดับมัธยมศึกษา เด็กอยู่ในช่วงวัยรุ่นจำเป็นต้องรู้จักตนเองให้มากขึ้น จึงได้จัดการเรียนการสอนให้เข้าไปอยู่ในวิถีชีวิต เน้นการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจหลักทฤษฎี เน้นการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีผล มีความพอประมาณ สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง นอกจากการวิเคราะห์ในส่วนของตนเองแล้ว ต้องเรียนรู้ที่จะวิเคราะห์ส่วนอื่นๆ ของสังคมด้วย เช่น ครอบครัว เพื่อนในโรงเรียน เป็นต้น เมื่อถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนต้องเข้าใจความหมายของหลักปรัชญาแล้ว จะสอนให้เด็กคิดและวางแผนก่อนปฏิบัติงาน สำรวจตัวเองถึงความพอประมาณเปรียบเทียบกับภูมิสังคม เช่น เพื่อนในโรงเรียน หรือต่างโรงเรียน เป็นต้น สอนให้วิเคราะห์หลักทฤษฎีกับการบริหารชุมชนของตนเอง ต่อจากนั้น ให้เรียนรู้วิเคราะห์ในแผนระดับชาติ และในระดับต่างประเทศ

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาในระยะแรก ได้เริ่มจากการไปค้นหากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณลักษณะ และการจัดการที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือพอประมาณกับศักยภาพของนักเรียน พอประมาณกับภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชนที่ตั้ง เช่น เด็กช่วงชั้นที่ 2 ทำสหกรณ์ได้ เด็กช่วงชั้นที่ 4 ดูแลสิ่งแวดล้อม มีการส่งเสริมให้ใช้ความรู้อย่างรอบคอบระมัดระวัง ฝึกให้เด็กคิดเป็นทำเป็นอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันส่งเสริมให้เด็กทำงาน

ร่วมกับผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบ ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น มีวินัย มีสัมมาคารวะ ปฏิบัติกิจสำนึกถึงสิ่งแวดล้อม สืบสานวัฒนธรรมไทย กล่าวคือ สอนให้ผู้เรียน ยึดมั่นในหลัก ศีลธรรม พัฒนาคนให้เขารู้จักทำประโยชน์ให้กับสังคมและช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และต้อง ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และจะต้องมีภูมิคุ้มกันทุกๆ ด้าน รวมถึงด้านการบริหารปฏิบัติงาน ด้วย

ในการค้นหาตัวอย่างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ก็เพื่อให้มีตัวอย่างรูปธรรม ในการสร้างความ เข้าใจภายในวงการศึกษาว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงหมายความว่าอย่างไร และสามารถนำไปใช้ใน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้อย่างไร หลังจากนั้น ก็ส่งเสริมให้บูรณาการการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเหล่านี้ เข้าไปในการเรียนรู้สาระต่างๆ หรืออาจเรียกได้ว่าบูรณาการเข้ากับทุกกลุ่มสาระเรียนรู้ เช่น วิทยาศาสตร์ เพื่อทำให้เกิดสมดุลทางสิ่งแวดล้อม บูรณาการเข้ากับวิชาคณิตศาสตร์ ในการสอน การคำนวณที่มีความหมายในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง หรือบูรณาการเข้ากับสาระภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สุขศึกษา พลศึกษา การงานอาชีพ เทคโนโลยีต่างๆ ได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ นอกเหนือจากการสอนในสาระหลักคือในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเท่านั้น

สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์ให้ทุกช่วงชั้นเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงและ สามารถประยุกต์ใช้ได้ แต่ถ้ามาตรฐานเรียนรู้ของทุกช่วงชั้นเหมือนกันหมดก็จะมีปัญหาทางปฏิบัติ จึงต้องกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนในการเรียนการสอนของแต่ละช่วงชั้น และแต่ละชั้นปี ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 เน้นให้เด็กพึ่งตนเองได้ หรือใช้ชีวิตพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว เช่น ประณม 1 ช่วยเหลือคุณพ่อคุณแม่ล้างจาน เก็บขยะไปทิ้ง กวาดบ้าน จัดหนังสือไปเรียนเอง แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน กินอาหารให้หมดจาน ประณม 2 วิเคราะห์รายจ่ายของครอบครัว โดยมี ตารางบันทึกรายจ่ายต่างๆ ของครอบครัว เพื่อสอนให้เด็กเห็นคุณค่าของสิ่งของ ให้เด็กตระหนัก ถึงคุณค่าของเงินทอง จะได้ฝึกนิสัยประหยัด และฝึกจิตสำนึกและนิสัยพอเพียง ประณม 3 สอนให้ รู้จักช่วยเหลือครอบครัวอย่างพอเพียง และรู้จักแบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น มีส่วนร่วมสร้างครอบครัว พอเพียง

ช่วงชั้นที่ 2 ฝึกให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในโรงเรียน สามารถวิเคราะห์ วางแผนและจัดทำบันทึกรายรับ-รายจ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ มีส่วนร่วม ในการสร้างความพอเพียงระดับโรงเรียน และชุมชนใกล้เคียง โดยเริ่มจากการสำรวจทรัพยากรต่างๆ ในโรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรต่างๆ ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม

ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ มาเป็นข้อมูลในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และเห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 3 ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สามารถสำรวจและวิเคราะห์ความพอเพียงในระดับต่างๆ และในมิติต่างๆ ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในชุมชนใกล้เคียง เห็นคุณค่าของการใช้หลักพอเพียงในการจัดการชุมชน และในที่สุดแล้วสามารถนำหลักการพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ความพอเพียงได้ในที่สุด

ช่วงชั้นที่ 4 เตรียมคนให้เป็นคนที่ดีต่อประเทศชาติสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ ต้องเริ่มเข้าใจความพอเพียงระดับประเทศ และการพัฒนาประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์การค้าระหว่างประเทศ หรือการศึกษาสถานการณ์สิ่งแวดล้อม สภาพปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างไร แยกแยะหรือสามัคคี เป็นต้น

คณะทำงานขับเคลื่อนด้านการศึกษาและเยาวชนทำงานร่วมกับ กระทรวงศึกษาธิการ และอีกหลายหน่วยงาน มีวิสัยทัศน์ของการขับเคลื่อน คือ สานเครือข่าย ขยายความรู้ ควบคู่ ประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และให้บุคลากรด้านการศึกษาสามารถนำหลักคิดหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การเรียน การสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกระดับได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม ตลอดจน ผู้บริหารสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิด ประโยชน์และความสุข

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของ ประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งภายใต้ สภาพการณ์ปัจจุบันหลายหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนได้น้อมนำหลักคิดของ เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาและปรากฏความสำเร็จเป็นรูปธรรมมากขึ้น และ จากความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในหมวด 1 มาตรา 6 ว่าด้วยการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข คณะกรรมการบริหารโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับคณะอนุกรรมการขับเคลื่อน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้มอบหมายให้คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การ เรียนการสอน จัดทำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อ

ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักคิดหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงมา บูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกระดับได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม

คณะทำงานขับเคลื่อนด้านการศึกษาและเยาวชนได้ร่วมกับภาคีต่างๆ จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “สร้างคน สร้างสังคม สู่ความพอเพียง : ประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน” ในเดือนตุลาคม 2549 เพื่อให้ครูและบุคลากรในวงการศึกษา ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสามารถในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน ร่วมระดมความคิดเห็นยกร่างตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และหน่วยการเรียนรู้บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนในทุกระดับ และได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อปรับร่างชุดหน่วยการเรียนรู้ บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเดือนพฤศจิกายน 2549 โดยมีผลผลิตเป็นชุดเอกสาร 6 เล่ม แยกตามแต่ละช่วงชั้น รวมถึงอาชีวศึกษาและการศึกษานอกโรงเรียน และจะได้นำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้นี้ไปทดลองใช้และวิจัยเชิงปฏิบัติการในสถานศึกษาที่สนใจอาสาสมัครร่วมเป็นเครือข่ายสถานศึกษาทดลองประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2549 เพื่อร่วมพัฒนาตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น และจะได้ให้สถานศึกษาทั่วประเทศสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในปีการศึกษา 2550

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับโมเดลความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้มีความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น จึงขอเสนอเกี่ยวกับความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ แนวคิดในการนำหลักสูตรไปใช้ รวมทั้งหลักสูตรบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ซึ่งเป็นขั้นตอนที่นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติเป็นงานที่มีขอบเขตกว้างขวาง ทำให้การให้ความหมายของคำว่า การนำหลักสูตรไปใช้แตกต่างกันออกไป นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นหรือให้คำนิยามของคำว่า การนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

Beauchamp (1975) ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้หมายถึง การนำหลักสูตรไปปฏิบัติ โดยประกอบด้วยกระบวนการอันสำคัญที่สุด คือการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้ครูได้มีการพัฒนาการเรียนการสอน

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียน และครูนำโครงการของหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มนั้นไปปฏิบัติให้บังเกิดผล และรวมถึงการบริหารงาน ด้านวิชาการของโรงเรียนเพื่ออำนวยความสะดวกให้ครูและนักเรียนสามารถสอนและเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สัจด์ อุทรานนท์ (2532) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ว่าเป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในห้องเรียน ได้แก่ การจัดเอกสารประกอบหลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการหลักสูตร และนิเทศการใช้หลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้มีความหมายครอบคลุมตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตรไปจนถึงการอบรมครูผู้สอนให้เป็นผู้มีสมรรถนะที่จำเป็น พร้อมทั้งจะนำหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ธำรง บัวศรี (2504) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอน สำหรับสอนเป็นประจำทุก ๆ วัน

สมิตร คุณานุกร (2520) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตร กลายเป็นการปฏิบัติจริง และเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร และมีกิจกรรมที่จะ กระทำได้ 3 ประเภท คือ

- 1) การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน
- 2) การจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ภายในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร
- 3) การสอนของครู

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น ได้ให้ความหมายสอดคล้องกัน โดยเน้นที่ กระบวนการแปลงหลักสูตรลงสู่การปฏิบัติ ดังนั้นผู้วิจัยขอสรุปความหมายของการนำหลักสูตรไป ใช้ว่า หมายถึง การดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ในอันที่จะทำให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นดำเนินไปสู่ การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นับตั้งแต่การเตรียมบุคลากร อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สภาพแวดล้อม และการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

2.2 แนวคิดในการนำหลักสูตรไปใช้

ถ้าเรายอมรับว่าการนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้หลักสูตร บังเกิดผลต่อการใช้อย่างแท้จริงแล้ว การนำหลักสูตรไปใช้ก็ควรจะเป็นวิธีการปฏิบัติที่มีหลักเกณฑ์ และมีกระบวนการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพพอที่จะมั่นใจได้ว่า หลักสูตรที่ได้สร้างขึ้นนั้นจะได้มี โอกาสนำไปปฏิบัติจริงๆ อย่างแน่นอน นักการศึกษาต่างก็ให้ทัศนะซึ่งเป็นแนวคิดในการนำ หลักสูตรไปใช้ ดังต่อไปนี้

Tankard (1974) ได้ให้ความเห็นว่า ความสำเร็จของการนำหลักสูตรไปใช้อยู่ที่การวางแผนการทดลองใช้ ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ คือ

1. รายละเอียดของโครงการ
2. ปรัชญาและจุดมุ่งหมาย
3. แผนการนำไปใช้และการดำเนินการ

ผู้เกี่ยวข้องในการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งมีศึกษานิเทศก์ ครูใหญ่ ผู้บริหารระดับต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ จะต้องร่วมมือกันดำเนินงาน เริ่มตั้งแต่ดำเนินโครงการ ปรับปรุงหลักสูตร กำหนดจุดมุ่งหมาย จัดทำเนื้อหาแผนการนำไปทดลองใช้ และการประเมินผล ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำไปทดลองใช้ และการประเมินผล ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำไปทดลองใช้จะต้องบันทึกไว้ทั้งหมด เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

Beauchamp (1975) กล่าวว่าสิ่งแรกที่ควรทำ คือ การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ครูผู้นำหลักสูตรไปใช้มีหน้าที่แปลงหลักสูตรไปสู่การสอน โดยใช้หลักสูตรเป็นหลักในการพัฒนาวิธีการสอน สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการนำหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลตามเป้าหมาย คือ

1. ครูผู้สอนควรมีส่วนร่วมในการร่างหลักสูตร
2. ผู้บริหารต้องเห็นความสำคัญและสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดผลสำเร็จได้ ผู้นำที่สำคัญที่จะรับผิดชอบได้ดี คือ ครูใหญ่

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546) ให้ทัศนะว่า การนำหลักสูตรไปใช้จะต้องเริ่มดำเนินการโดยการนิเทศให้ครูในโรงเรียนเข้าใจหลักสูตร แล้วตั้งกลุ่มปฏิบัติการขึ้น เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการใช้หลักสูตรจากพื้นที่ที่เป็นปัญหาหลายๆ แห่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด กลุ่มปฏิบัติการนี้จะต้องเข้าไปทำงานร่วมกับครูผู้สอนอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การจัดการอบรมปฏิบัติการแก่ครูประจำการถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ ต้องใช้วิทยากรผู้ชำนาญการสอนโดยเฉพาะสามารถทำการฝึกผู้อื่นได้ดี และมีวิธีการให้ครูเกิดความสนใจ ถ้ามีข้อเสนอแนะให้มีการเปลี่ยนแปลงระหว่างการใช้หลักสูตรควรเลือกครูผู้สอนที่อาสาสมัครและเต็มใจ ไม่ควรใช้ครูทุกคนในโรงเรียน เพราะอาจมีบางคนที่ไม่เห็นด้วยและไม่เต็มใจในการเปลี่ยนแปลง จึงควรทำแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ครูส่วนใหญ่เข้าใจ จะทำให้การเปลี่ยนแปลงมีความหมายและได้รับการยอมรับโดยปริยาย

ธำรง บัวศรี (2504) ได้สรุปชี้ให้เห็นปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ว่าควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. โครงการสอน เช่น การวางโครงการสอนแบบหน่วย ประเภทของหน่วยการสอนมี 2 ประเภท คือ หน่วยรายวิชา และหน่วยประสบการณ์
2. หน่วยวิทยากร เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ครู เช่น คู่มือเอกสาร และแนวการปฏิบัติต่างๆ
3. องค์ประกอบอื่นๆ ที่ช่วยในการสอน เช่น สถานที่และเครื่องมือที่ใช้ อุปกรณ์การเรียน การสอน วิธีสอนและวัดผลการศึกษา กิจกรรมร่วมหลักสูตร การแนะแนวและการจัดการบริหาร โรงเรียน เป็นต้น

คู่มือการนำหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ไปใช้ (กรมวิชาการ, 2520) ได้กล่าวไว้ในเรื่องการเตรียมการในการใช้หลักสูตรว่ามีขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

1. เผยแพร่และประชาสัมพันธ์
2. จัดตั้งกลุ่มปฏิบัติการหลักสูตรขึ้นในส่วนภูมิภาคทุกเขตการศึกษา
3. ประสานงานกับกรมการฝึกหัดครู
4. ฝึกอบรมครู
5. จัดสรรงบประมาณ
6. จัดตั้งคณะอนุกรรมการ เพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคในการใช้หลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521) ได้ให้ความเห็นว่า ผู้มีบทบาทในการนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุจุดมุ่งหมายมี 3 กลุ่ม คือ ครูใหญ่ ครูประจำชั้น และชุมชน ในจำนวนนี้ครูใหญ่เป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดที่จะต้องศึกษาและวางแผนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร โดยมีขั้นตอนสรุปได้ดังนี้ ดังนี้

1. เตรียมวางแผนงาน
2. เตรียมจัดอบรม
3. การจัดครูเข้าสอน
4. การจัดตารางสอน
5. การจัดวัสดุประกอบหลักสูตร
6. การประชาสัมพันธ์
7. การจัดสภาพแวดล้อมและการเลือกกิจกรรมเสริมหลักสูตร
8. การจัดโครงการประเมินผล

เอกสารทางวิชาการของแผนกวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวถึง บทบาทของโรงเรียนในการนำหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลว่าควรจัดกิจกรรม ดังนี้

1. ประชุมครูเพื่อศึกษาหลักสูตรและทำโครงการสอน
2. จัดอบรมครู เพื่อให้เพิ่มพูนความรู้จากวิทยากรในด้านวิธีการเสนอแบบใหม่ๆ
3. เตรียมเอกสารทุกชนิดไว้ให้ค้นคว้าและอ่านประกอบ

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้นั้นเป็นงานหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย นับแต่ผู้บริหารระดับกระทรวง กรม กอง ผู้บริหารระดับโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ และบุคคลอื่นๆ ขอบเขตและงานของการนำหลักสูตรไปใช้เป็นงานที่มีขอบเขตกว้างขวาง เพราะฉะนั้นการนำหลักสูตรไปใช้จึงเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างรอบคอบและระมัดระวัง

2.3) หลักสูตรบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

หลักสูตรบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักสูตรที่ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสอดแทรกบูรณาการไว้ในกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทุกระดับชั้น ซึ่งเริ่มจากการที่คณะทำงานขับเคลื่อนด้านการศึกษาและเยาวชนทำงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และอีกหลายหน่วยงาน ได้ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และให้บุคลากรด้านการศึกษาสามารถนำหลักคิดหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกระดับได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม เริ่มต้นจากการร่วมกันจัดทำชุดหน่วยการเรียนรู้บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง ต่อมาจึงมีการระดมความคิดเห็นจัดทำหลักสูตรบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้มีแนวความคิด และตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทุกระดับชั้นได้อย่างถูกต้อง และชัดเจนขึ้น

ซึ่งแนวทางการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงมีขั้นตอนการดำเนินการ 7 ขั้นตอน ดังนี้

2.3.1 วิเคราะห์หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพราะได้มีการบูรณาการหน่วยการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ต้น

2.3.2 วิเคราะห์สาระในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในสาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มาตรฐานและมาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น ส.3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภคการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

และคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ เนื่องจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีการจัดทำหน่วยตัวอย่างการเรียนรู้บูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงนำมายึดเป็นหลักให้กับการบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสู่กลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ

2.3.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระ /มาตรฐาน /มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

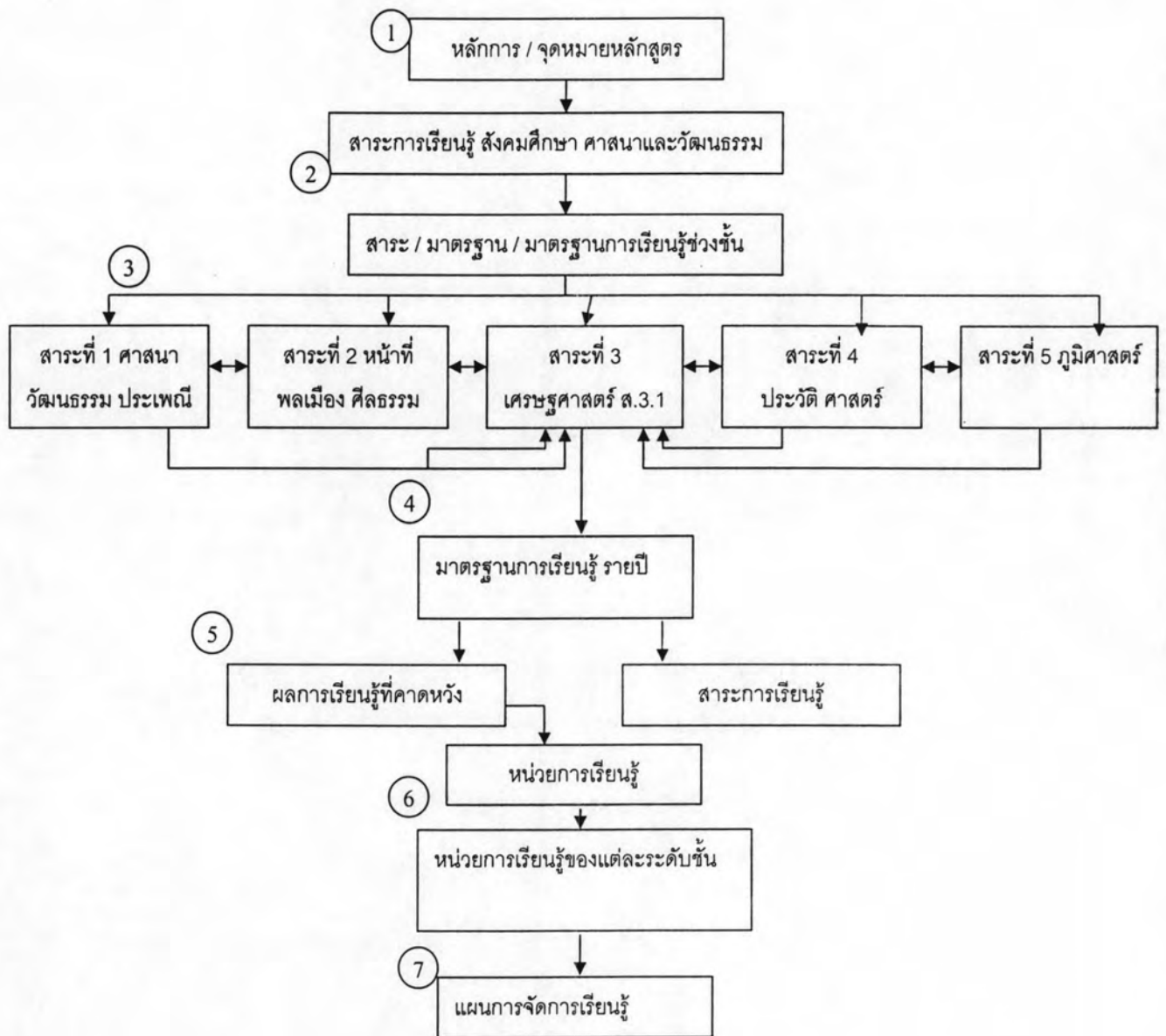
2.3.4 จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงรายปี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)

2.3.5 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และสาระการเรียนรู้

2.3.6 จัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.7 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ดัง
แผนภาพที่ 2.4

แผนภาพที่ 2.4 การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง

ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มต้นจากการวิเคราะห์หลักการและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต่อมาเป็นการวิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในแต่ละช่วงชั้น และแต่ละระดับชั้น เพื่อนำมากำหนดเป็นเป้าหมายในเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละระดับชั้น และนำมากำหนดเป็นมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละระดับชั้น ซึ่งผลการสังเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแยกตามช่วงชั้น และระดับชั้น ปรากฏดังตารางที่ 2.1 – 2.4

ตารางที่ 2.1 มาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 1 แยกตามระดับชั้น (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3)

ชั้นป.1	ชั้นป.2	ชั้นป.3
1. รู้จักช่วยเหลือตนเอง	1. ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองและครอบครัวอย่างมีความรับผิดชอบ	1. รู้จักช่วยเหลือครอบครัวและชุมชน
2. ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด	2. รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	2. รู้จักเลือกใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า
3. รู้จักการออม	3. มีวินัยในการใช้จ่าย	3. วิเคราะห์รายรับ – รายจ่ายของตนเอง
4. รู้จักแบ่งปันสิ่งของที่มีให้กับผู้อื่น	4. รู้จักแบ่งปันสิ่งของและช่วยเหลือผู้อื่น	4. รู้จักเสียสละแบ่งปันทรัพยากรที่มีเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม!
	5. ปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีความสุข	5. ชื่นชมต่อการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 2.2 มาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 2 แยกตามระดับชั้น (ชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 4 – 6)

ชั้น ป. 4	ชั้น ป. 5	ชั้น ป. 6
1. เข้าใจหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	1. ปฏิบัติตนตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง	1. เข้าใจระบบและวิธีการดำเนินงานขององค์กรในชุมชนตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง
2. สำรวจสภาพปัญหาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชนและเสนอแนวทางแก้ปัญหา	2. วิเคราะห์การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลในชุมชน	2. รู้จักใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง
3. เข้าใจสภาพรายรับ – รายจ่ายของตนเองและวางแผนการใช้จ่ายตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง	3. เข้าใจสภาพรายรับ – รายจ่ายของครอบครัวและนำหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงมาลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว	3. วิเคราะห์วางแผนและจัดทำบันทึก รายรับ - รายจ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ
4. สำรวจและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น	4. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	4. รวบรวมองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 2.3 มาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 3 แยกตามระดับชั้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3)

มัธยมศึกษาปีที่ 1	มัธยมศึกษาปีที่ 2	มัธยมศึกษาปีที่ 3
1. รู้และเข้าใจประวัติความเป็นมา ความหมาย หลักปรัชญา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	1.สำรวจและวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนด้านสังคม และเศรษฐกิจ บนพื้นฐานของหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	1.เข้าใจแนวทางพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2.สามารถนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ของตนเอง ครอบครัวและชุมชน	2. เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้านสังคม และเศรษฐกิจตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	2.มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา หรือพัฒนาชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 2.4 มาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 4 แยกตามระดับชั้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6)

ชั้นม. 4	ชั้นม. 5	ชั้นม. 6
1. เข้าใจและวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์กร วิชาธุรกิจชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1. เข้าใจและวิเคราะห์การพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1. เข้าใจและวิเคราะห์หลักการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าไปได้อย่างสมดุลภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ตระหนักในความสำคัญของการบริหารจัดการ องค์กร วิชาธุรกิจชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	2. ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	2. ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาประเทศ ให้ก้าวหน้าไปได้อย่าง สมดุลภายใต้ กระแสโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. นำแนวทางบริหารจัดการ องค์กร วิชาธุรกิจชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต	3. นำแนวทางการพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต	3. นำหลักการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าไปได้อย่างสมดุลภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

เมื่อได้ผลการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อยึดเป็นหลักในการวิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ต่อมาจึงทำการวิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้อื่นๆ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจนครบทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

ซึ่งนอกจากจะมีการจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้บูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงลงไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกระดับชั้นแล้ว ยังมีตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยที่

สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถนำไปเป็นตัวอย่างในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย

ตอนที่ 3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสำเร็จและประสิทธิผลขององค์การ

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าแนวคิดเรื่องความสำเร็จและประสิทธิผล เป็นตัววัดและเป็นเครื่องตัดสินขั้นสุดท้ายว่าการบริหารขององค์การประสบความสำเร็จหรือไม่ เพียงใด อย่างไรก็ตามคำว่าประสิทธิผล ยังมีความแตกต่างกันอยู่ในความเข้าใจของนักวิชาการต่างสาขากัน ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์หรือนักวิเคราะห์ทางการเงินมองประสิทธิผลขององค์การในรูปของผลกำไรหรือผลตอบแทนจากการลงทุน สำหรับอุตสาหกรรมการผลิตประสิทธิผลขององค์การจะหมายถึงคุณภาพหรือปริมาณของผลผลิตที่อยู่ในรูปของสินค้าหรือบริการ ในมุมมองของนักการศึกษา ประสิทธิผลอาจจะพิจารณาถึงคุณภาพของนักเรียนที่จบการศึกษา ความพึงพอใจของครูและผู้บริหาร ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนำเสนอทฤษฎีความสำเร็จ ความหมายของประสิทธิผล และปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ทฤษฎีความสำเร็จ (Achievement Needs (nAch))

McClelland (1953) มีความเชื่อว่ามนุษย์เรามุ่งจะกระทำการใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไป โดยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อแยกประเภทของมนุษย์ออกเป็นพวกที่มีความต้องการความสำเร็จสูงต่ำ เรียกว่า Thematic Apperception Test (TAT) ซึ่ง TAT จะประกอบด้วยภาพต่างๆ ภาพเหล่านี้จะไม่มีคำบรรยายกำกับไว้ ผู้ทดสอบจะเป็นผู้บรรยายว่าภาพเหล่านั้นเกี่ยวกับสิ่งใด หรือคนในภาพนั้นมีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งคำบอกเล่าของผู้ทดสอบจะได้รับการตีความจากผู้ตัดสินว่าเขามีแรงจูงใจในความสำเร็จสูงหรือต่ำ โดยการตีความจากคำตอบของผู้ทดสอบ

ลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจในความสำเร็จสูง McClelland (1947) ได้เก็บรวบรวมลักษณะต่างๆ บุคคลผู้มีแรงจูงใจในความสำเร็จสูงจะต้องเป็นคนที่มีความรับผิดชอบ ดังนี้

3.1.1 ชอบทำงานที่มีระดับยากปานกลาง เป็นงานที่ไม่ยากหรือง่ายเกินความสามารถของตนเอง โดยบุคคลที่เลือกทำงานที่ง่ายกว่าระดับความสามารถของตนเอง หมายถึง บุคคลที่มีแรงจูงใจในความสำเร็จต่ำ แต่ในทางกลับกัน บุคคลที่เลือกทำงานที่ไม่ง่ายหรือยากเกินความสามารถของตน หมายถึง บุคคลที่มีแรงจูงใจในความสำเร็จสูง

3.1.2 ชอบได้รับการตอบสนองต่อผลงานทันทีที่ผลสำเร็จเพื่อจะได้วัดประเมินผลงาน ความก้าวหน้าของเขาและจะวัดตามกฎเกณฑ์ที่บังเอิญ

3.1.3 ชอบที่จะทำสิ่งใดแล้วทำให้สำเร็จไป และมักมีความสนใจในงานนั้นๆ มีการตอบสนองความต้องการภายใน (intrinsic reward) โดยงานนั้นควรน่าสนใจและท้าทาย

3.1.4 เมื่อเลือกและมีจุดมุ่งหมายแล้วจะต้องทำจนสำเร็จลุล่วงไป บางคนอาจจะมีลักษณะเจียบไม่ยุ่งเกี่ยวกับคนอื่นมากนัก แต่รู้ถึงขีดความสามารถของตนเอง เนื่องจากลักษณะของผู้มีแรงจูงใจสูงในความสำเร็จมักจะเป็นประโยชน์ต่อองค์การ McClelland จึงได้สร้างกลุ่มฝึกบุคคลเพื่อเป็นพวกที่มีแรงจูงใจสูงขึ้นไปในหมู่นักบริหาร ซึ่งเขามีจุดมุ่งหมายดังนี้

3.1.4.1) สอนให้ผู้ร่วมงานรู้วิธีการคิด พูด และกระทำ คล้ายกับพวกที่มีแรงจูงใจสูงด้านความสำเร็จ

3.1.4.2) ให้ผู้ร่วมงานรู้จักตัวเองมากขึ้นตามความเป็นจริง รู้จักความสามารถที่แท้จริงของตน

3.1.4.3) สร้างสรรค์ให้ผู้ร่วมงานได้เรียนรู้เกี่ยวกับความหวังของผู้อื่น ความสามารถ ความกลัว ความผิดพลาด ล้มเหลว และความสำเร็จของผู้อื่นและตนเอง

โดยให้บุคคลเหล่านี้มีประสบการณ์ทางอารมณ์ร่วมกัน McClelland ได้รับความสำเร็จในการสร้างกลุ่มฝึกฝนความสำเร็จให้ผู้จัดการ แต่ผลของการฝึกนี้ยังสามารถยืนยันได้ว่า ผู้จัดการเหล่านี้มีแรงจูงใจในความสำเร็จจริงหรือไม่ หรืออาจเพราะตำแหน่งในงานของเขาเป็นตัวกำหนด ข้อผิดพลาดของทฤษฎีนี้คือ การตีความข้อมูลจากการเล่าบรรยายภาพของผู้ทดสอบ การตีความข้อมูลเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อของผู้ตีความ ฉะนั้นผู้ทดสอบจะมีแรงจูงใจสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับคำบรรยายของตนสอดคล้องกับความคิดความเชื่อของผู้ตีความทางใด

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ให้ประสบความสำเร็จนั้น แรงจูงใจในความสำเร็จมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุตามเป้าหมาย ดังนั้นในการบริหารงาน การจัดการเรียนการสอน หรือการดำเนินการใดๆ จึงจำเป็นต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความหมายของแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความมุ่งมั่น ตั้งใจในการปฏิบัติงานของครู เพื่อให้ประสบความสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่วางไว้

3.2 ความหมายของประสิทธิผล

ประสิทธิผล ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า "effectiveness" ที่มาจากคำว่า effect ซึ่ง Nahavandi and Malekzadeh (1999) ได้ให้คำจำกัดความว่าหมายถึง การที่บุคคลหรือองค์การได้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งหมายความถึง คุณภาพของงาน ความ

พึงพอใจของลูกค้า นวัตกรรมใหม่ๆ ที่ดีขึ้นกว่าเดิม และความพึงพอใจของบุคลากรที่ทำงาน โดยประสิทธิผลจะใช้ในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล (cause and effect) ทั้งนี้ Gibson, Ivancevich and Donnelly (2000) กล่าวว่าประสิทธิผลมี 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์การ ในแต่ละระดับของประสิทธิผลจะมีปัจจัยที่เป็นเหตุแตกต่างกัน ดังนี้

3.2.1 ประสิทธิภาพระดับบุคคล (individual effectiveness) เป็นการเน้นผลการปฏิบัติงานเฉพาะบุคคลหรือสมาชิกในองค์การที่ทำงานตามหน้าที่และตำแหน่งในองค์การ ซึ่งโดยทั่วไปผู้บังคับบัญชาประเมินประสิทธิภาพระดับบุคคล โดยใช้กระบวนการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อพิจารณาการขึ้นค่าตอบแทนหรือการได้รับรางวัลตอบแทน ปัจจัยที่เป็นเหตุให้เกิดประสิทธิผลระดับบุคคล ได้แก่ ความสามารถ (ability) ทักษะ (skills) ความรู้ (knowledge) เจตคติ (attitude) แรงจูงใจ (motivation) และความเครียด (stress)

3.2.2 ประสิทธิภาพระดับกลุ่ม (group effectiveness) เป็นภาพรวมของกลุ่มบุคคลที่เป็นสมาชิกในองค์การ ที่ทำงานในหน้าที่และตำแหน่งในองค์การ ปัจจัยที่เป็นเหตุให้เกิดประสิทธิผลระดับกลุ่ม ได้แก่ ความสามัคคี (cohesiveness) ภาวะผู้นำ (leadership) โครงสร้าง (structure) สถานภาพ (status) บทบาท (roles) และบรรทัดฐาน (norms)

3.2.3 ประสิทธิภาพระดับองค์การ (organizational effectiveness) เป็นภาพรวมประสิทธิผลระดับบุคคลและระดับกลุ่ม ปัจจัยที่เป็นเหตุให้เกิดประสิทธิผลระดับองค์การ ได้แก่ สภาพแวดล้อม (environment) กลยุทธ์ (strategic choices) โครงสร้าง (structure) กระบวนการต่างๆ (processes) และวัฒนธรรม (culture)

โดยประสิทธิผลขององค์การทั้ง 3 ระดับจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน หากมีประสิทธิผลระดับบุคคลจะส่งผลให้เกิดประสิทธิผลระดับกลุ่มและส่งผลต่อเนื่องให้ประสิทธิผลในระดับองค์การเกิดขึ้นในที่สุด (Knicki & Kreitner, 2003) เช่นเดียวกับ The Pacific Institute (Terrell & Nelson, 1998) กล่าวว่าประสิทธิผลขององค์การจะเกิดขึ้นได้ต้องมีประสิทธิผลระดับบุคคลและประสิทธิผลความเป็นผู้นำก่อน ซึ่งประสิทธิผลระดับบุคคลจะส่งผลให้เกิดประสิทธิผลความเป็นผู้นำและทั้งสองอย่างนี้จะส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การในที่สุด นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายประการ เช่น ประเภทขององค์การ งานที่องค์การทำ และเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงานในองค์การ นอกจากนี้ Cheng (1996) ยังได้กล่าวว่าการประเมินประสิทธิผลจะต้องคำนึงว่าจะใช้เกณฑ์อะไร เกณฑ์ของใคร ประสิทธิภาพสำหรับใคร ประเมินอย่างไร และประเมินเมื่อไร โดยอยู่ภายใต้ข้อจำกัดด้านสภาพแวดล้อม

Robin and Roskin (1983) แบ่งการพิจารณาประสิทธิผลทางการบริหารออกเป็นสองประการ ประการแรก ประสิทธิภาพทางการบริหารจะต้องมุ่งทำงานของผู้บริหารและการบรรลุเป้าหมายที่สำคัญของงาน ประการที่สอง ประสิทธิภาพทางการบริหารจำเป็นต้องมีความเข้าใจในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่สำคัญ

Schein (1970) ให้ความหมายของประสิทธิผลองค์การว่า หมายถึง สมรรถนะ (capacity) ขององค์การในการที่จะอยู่รอด (survive) ปรับตัว (adapt) รักษาสภาพ (maintain) ไม่ว่าองค์การนั้นจะมีหน้าที่ใดที่จะต้องกระทำให้ลุล่วงไป Hannan and Freeman (1977) ให้ความหมายว่า ประสิทธิภาพองค์การ หมายถึง การที่องค์การสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ Barnard (1968) ที่ว่า ประสิทธิภาพขององค์การ คือ การตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างสมบูรณ์ ความเข้มของการตอบสนองอย่างสมบูรณ์จะเป็นตัวชี้วัดความเข้มของประสิทธิผล ส่วน Kopelman (1986) พิจารณาประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพขององค์การ (productivity) โดยผลิตภาพคือ อัตราส่วนของผลผลิตต่อปัจจัยนำเข้า นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการ กลุ่มหนึ่ง คือ Parsons, Caplow และ Katz & Kahn (อ้างถึงใน ภรณ์ กิริติบุตร, 2529) ต่างเห็นพ้องในทำนองเดียวกันว่า ประสิทธิภาพขององค์การ โดยองค์การจะต้องมีทั้งประสิทธิภาพและสามารถรักษาไว้ซึ่งสภาพความเป็นอยู่ขององค์การได้อีกด้วย (organizational maintenance) Parsons (1960 อ้างถึงใน Hall, 1991) ได้ใช้ตัวแบบหน้าที่ทางสังคม (social function model) อธิบายประสิทธิผลองค์การโดยระบุว่าองค์การที่มีประสิทธิผลจะต้องทำหน้าที่ 4 ประการได้เป็นอย่างดี 1) ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม (adaptation) 2) ความสามารถในการบรรลุถึงเป้าหมาย (goal attainment) 3) ความสามารถในการบูรณาการ (integration) 4) สิ่งที่ยังซ่อนเร้นอยู่ภายใน (latency) ซึ่งหมายถึงการรักษารูปแบบหรือการธำรงไว้ซึ่งสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมขององค์การ Argyris (1964 อ้างถึงในภรณ์ กิริติบุตร, 2529) ให้ความหมายประสิทธิผลขององค์การไว้ว่าเป็นสภาวะซึ่งองค์การตามระยะเวลาที่ผ่านมาเพิ่มผลผลิตขึ้นในขณะที่ตัวป้อนคงที่หรือลดน้อยลง หรือมีผลผลิตที่คงที่ในขณะที่ตัวป้อนลดน้อยลง ซึ่งจากความหมายดังกล่าวจึงนำมามิติของเวลา (time dimension) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการวัดประสิทธิผลขององค์การ กล่าวคือ การวิเคราะห์ขององค์การ ก็จะต้องวิเคราะห์กระบวนการหรือวงจรของการนำทรัพยากร ซึ่งเป็นปัจจัยหรือตัวป้อนมาจัดการให้ออกมาเป็นผล กลับสู่สภาพแวดล้อมผ่านระยะเวลา ในทำนองเดียวกันการทดสอบขั้นสุดท้ายของความมีประสิทธิภาพขององค์การ คือองค์การสามารถรักษาสภาพไว้ได้ในสภาพแวดล้อม หรือ

อีกนัยหนึ่งการอยู่รอด (survival) ขององค์กร คือ มาตรการขั้นสุดท้ายในการทดสอบความมีประสิทธิผลขององค์กรในระยะยาว

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึง ความสามารถขององค์กรในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สามารถดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยการบูรณาการเพื่อความอยู่รอด และธำรงรักษาแบบแผนที่ดีขององค์กร

ประสิทธิภาพขององค์กรได้พัฒนาขยายความมาโดยตลอดในหลายๆ แนวความคิดและหลายๆ สาขา สำหรับทางการศึกษามีนักการศึกษาให้ความหมายประสิทธิภาพทางการศึกษาหรือประสิทธิภาพของโรงเรียนไว้ ดังนี้

Hoy and Miskel (1991) ให้ความหมาย ประสิทธิภาพของโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของโรงเรียนใน 4 ด้าน คือ การผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง การพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่บีบบังคับได้ และการแก้ปัญหาภายในได้อย่างดี

Reid และคณะ (1988) ทำการศึกษาความคิดเห็นของครูและครูใหญ่ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาโททางการศึกษา พบว่า ครูบางคนให้ความหมายของประสิทธิภาพโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของนักเรียนที่บรรลุสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ในขณะที่บางคนให้ความหมายประสิทธิภาพของโรงเรียน หมายถึง ความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรให้แก่สมาชิก

จะเห็นได้ว่า นักการศึกษามีการให้ความหมายของประสิทธิภาพของโรงเรียน โดยมีจุดเน้นที่ประสิทธิภาพของระบบโรงเรียนที่มีกระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพเพื่อจะสามารถผลิตนักเรียนที่มีคุณลักษณะที่ดี ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของประสิทธิภาพของโรงเรียน หมายถึง ประสิทธิภาพของระบบโรงเรียนในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อให้ได้ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด

3.3 ทฤษฎีองค์การ

การจัดโครงสร้างขององค์กรมีองค์ประกอบหลายประการที่จะต้องพิจารณา การแบ่งงานออกเป็นแผนกต่างๆ การมอบหมายความรับผิดชอบให้แก่บุคคลต่างๆ การกำหนดอำนาจหน้าที่ การตัดสินใจ การประสานงาน กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ควรจะมีแนวคิดหรือหลักเกณฑ์ที่แน่นอน ในกรณีที่เป็นองค์กรขนาดเล็ก การจัดองค์การไม่ค่อยมีปัญหา แต่สำหรับองค์กรขนาดใหญ่มักมีปัญหาในการปฏิบัติงานมากมาย การจัดองค์การจะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ และอำนวยความสะดวกแก่การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีนักวิชาการ

และนักบริหารเป็นจำนวนมากได้พยายามค้นคว้าหาหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อใช้เป็นหลักในการจัดองค์การมานานแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีข้อยุติว่าวิธีใดถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด ผู้ศึกษาอาจจะต้องนำหลักเกณฑ์ต่างๆ ไปผสมผสานกันและประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ขององค์การนั้นๆ

3.3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีองค์การ

นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1800 เป็นต้นมา ได้มีแนวความคิดทางทฤษฎีองค์การเกิดขึ้นมากมาย นักวิชาการด้านการบริหารได้แบ่งแนวคิดออกเป็นหลายแบบ หลายสำนัก และหลายระดับ แล้วแต่จะมองในแง่ใด ขึ้นอยู่กับผู้มองและวัตถุประสงค์ที่นำไปใช้ แนวความคิดที่สำคัญๆ พอสรุปได้ดังนี้

3.3.1.1 แนวความคิดที่ใช้หลักวิทยาศาสตร์ เป็นแนวความคิดในระยะ ค.ศ.1800-1940 เน้นเป้าหมายขององค์การเป็นสำคัญ การจัดองค์การเป็นไปเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการทำงาน มององค์การเป็นสัมพันธ์ของหน่วยงานย่อย ดังนั้นเน้นไปที่โครงสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยนำหลักวิทยาศาสตร์มาประยุกต์

3.3.1.2 แนวความคิดที่ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์และพฤติกรรมของบุคคล เป็นแนวความคิดในช่วง ค.ศ.1940 - 1960 เกิดความคิดที่พยายามใช้หลักจิตวิทยามาประยุกต์ในการจัดองค์การ ดำเนินถึงความรู้สึก ความต้องการ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ทำงาน รวมทั้งบรรยากาศในการทำงาน แสวงหาวิธีจูงใจให้คนทำงาน มององค์การเป็นกลุ่มบุคคล

3.3.1.3 แนวความคิดที่เน้นเรื่องระบบ นับจากปี ค.ศ.1960 เป็นต้นมาแนวความคิดในเรื่ององค์การได้พัฒนาไปในเชิงระบบ มององค์การในภาพรวม มิได้มองส่วนหนึ่งส่วนใดโดยเฉพาะ เรียกว่าการมองอย่างเป็นระบบที่ซับซ้อน ประกอบด้วยระบบย่อยๆ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัว

ซึ่งการที่เราจะเลือกทฤษฎีใดมาใช้ในองค์การนั้น จะต้องพิจารณาองค์ประกอบหลายๆ ด้าน ว่าทฤษฎีใดเหมาะสม หรือจะต้องนำทฤษฎีใดมาผสมผสานกัน เพื่อให้เกิดความลงตัวในการบริหารงานในองค์การ เพื่อให้การบริหารงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

3.3.2 ทฤษฎีองค์การสมัยต่างๆ

ทฤษฎีองค์การนิยมแบ่งออกเป็น 3 สมัยดังนี้

3.3.2.1 ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม (Classical Theory of Organization)

3.3.2.2 ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ (Neo - Classical Theory of Organization)

3.3.2.3 ทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบัน (Modern Theory of Organization)

3.3.2.1 ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม

การจัดองค์การมีมาตั้งแต่สมัยอียิปต์ กรีก และโรมัน ต่อมาราวปี ค.ศ.1800 แนวความคิดในการจัดองค์การได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวาง ทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิมนำให้ความสำคัญแก่รูปแบบโครงสร้างขององค์การ เป้าหมาย อำนาจ บทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยในองค์การ เป็นการนำเอาความคิดและหลักวิทยาศาสตร์มาประยุกต์กับการจัดองค์การ ทฤษฎีองค์การสมัยนี้ให้ความหมายขององค์การว่า องค์การ คือ โครงสร้าง ความสัมพันธ์ของตำแหน่ง เป้าหมาย และบทบาทรวมทั้งปัจจัยอื่นๆ ทฤษฎีที่มีชื่อเสียงคือทฤษฎีของ Henri Fayol และทฤษฎีของแมกซ์ เวเบอร์

3.3.2.1.1 ทฤษฎีองค์การของ Henri Fayol

Fayol ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งการจัดการ ซึ่งให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่นักบริหารชั้นสูง ตรงข้ามกับ Taylor ที่สนใจการทำงานของคนงาน ในราวปี ค.ศ.1925 Fayol ได้เสนอหลักการจัดองค์การซึ่งมีแนวปฏิบัติ 5 ประการ นิยมเรียกย่อๆ ว่า OSCAR ซึ่งเป็นการนำเอาอักษรตัวแรกในภาษาอังกฤษของแนวปฏิบัติทั้งห้าประการมารวมกันทำให้ง่ายต่อการกล่าวและจดจำ ดังนี้

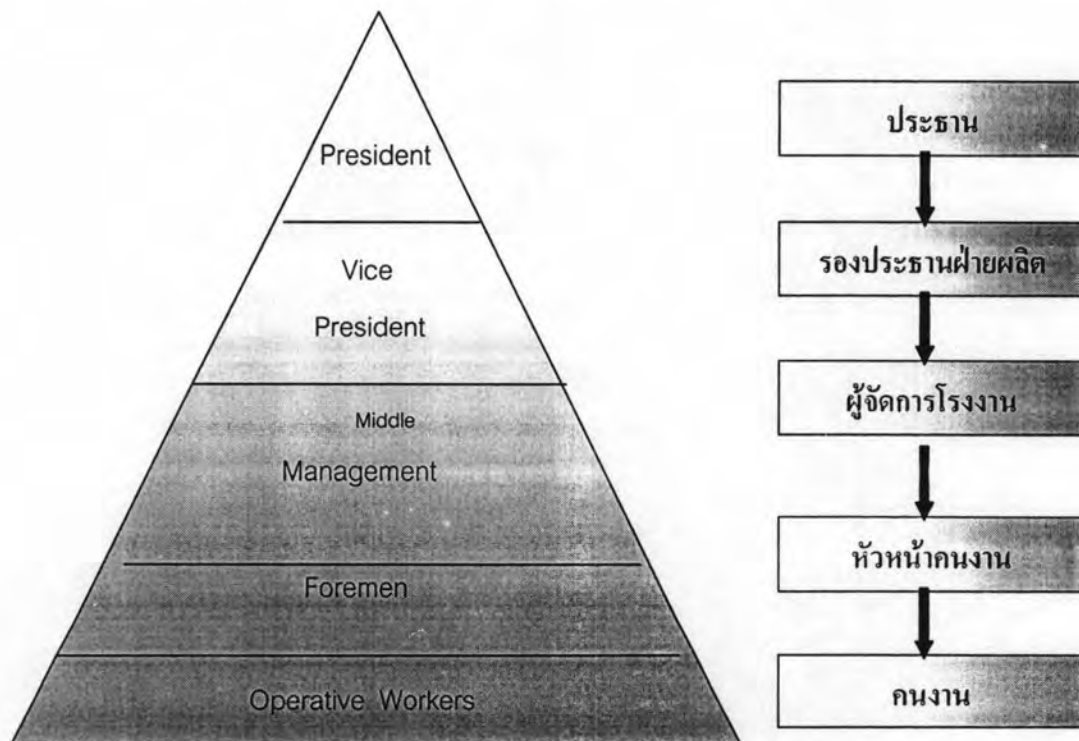
1) วัตถุประสงค์ (Objective) องค์การจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ให้ชัดเจน ตลอดจนการกำหนดตำแหน่งต่างๆ แต่ละตำแหน่งก็จะต้องกำหนดเป้าหมายไว้ให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ขององค์การ เมื่อผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ วัตถุประสงค์ขององค์การก็จะสำเร็จไปด้วย

2) ความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง (Specialization) งานของแต่ละตำแหน่ง แต่ละคนควรจำกัดขอบเขตให้ทำคนหน้าที่ อันเป็นการส่งเสริมให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกันก็ต้องจัดไว้ในกลุ่มเดียวกันด้วย ถือว่าเป็นหลักการแบ่งงานกันทำตามความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง การแบ่งงานออกเป็นแผนกจึงเป็นสิ่งจำเป็น

3) การประสานงาน (Coordination) เมื่อมีการแบ่งงานกันทำเป็นแผนกๆ และมีคนทำงานจำนวนมาก การประสานงานย่อมมีความจำเป็นเพื่อให้ทุกคนปฏิบัติงานของตนได้อย่างราบรื่นโดยไม่ขัดกับแผนกอื่นๆ ทำให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ขององค์การ หากไม่มีการประสานงานที่ดีแล้วดำเนินงานอาจล้มเหลวและไม่ราบรื่น องค์การที่มีขนาด

ใหญ่ มีการดำเนินงานสลับซับซ้อน มีบุคคลทำงานเป็นจำนวนมาก การประสานงานจึงมีความจำเป็นมาก

4) อำนาจหน้าที่ (Authority) องค์กรต้องมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงสุด มีอำนาจสูงสุดในการกำหนดนโยบาย สามารถตัดสินใจสั่งการได้โดยไม่มีใครมีสิทธิโต้แย้ง การจัดสายบังคับบัญชาในองค์กรต้องชัดเจนเริ่มตั้งแต่ผู้มีอำนาจสูงสุดขององค์กรผ่านสายบังคับบัญชาลงมาตามลำดับชั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2.5 สายการบังคับบัญชา

ที่มา : http://farmang.csc.ku.ac.th/kmmgnt/kmmgnt008_02.doc (ม.ม.ป.)

การจัดอำนาจหน้าที่ดังกล่าวเรียกว่า **หลักการจัดอำนาจหน้าที่จากเบื้องสูงไปสู่อำนาจต่ำ** และผลของการใช้อำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นเรียกว่า **สายการบังคับบัญชา** นั่นเอง

5) ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ที่มอบให้แก่ตำแหน่งต่างๆ จะต้องสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ บุคคลใดที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบต่อผลสำเร็จของ

องค์การในระดับใดก็ควรจะได้รับมอบอำนาจหน้าที่ให้เพียงพอที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายในระดับที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จได้

3.3.2.1.2 ทฤษฎีองค์การของ แมกซ์ เวเบอร์

ประมาณ ค.ศ.1937 แมกซ์ เวเบอร์ นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ได้เสนอทฤษฎีระบบราชการ (bureaucratic model) ซึ่งเวเบอร์เห็นว่าเป็นองค์การที่มีประสิทธิภาพสูงสุด การจัดองค์การตามแนวความคิดของเวเบอร์มีอิทธิพลกว้างขวางเป็นที่ยอมรับของวงการทั่วไปและนำไปกล่าวอ้างอิงอยู่เสมอ หลักการจัดองค์การของเวเบอร์มีดังนี้

1) การแบ่งแยกงานถือหลักความชำนาญเฉพาะด้าน วัตถุประสงค์ของการจัดองค์การแบบนี้มุ่งให้ได้ผลงานสูงสุดจากการทำงานเฉพาะอย่างด้วยฝีมือและความชำนาญ ดังนั้นคนงานจะต้องได้รับการฝึกอบรมซ้ำแล้วซ้ำอีกเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญจริงๆ

2) การจัดลำดับชั้นการบังคับบัญชาลดหลั่นกันลงไป มีหัวหน้าขององค์การเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดขององค์การ กำหนดอำนาจหน้าที่ของแต่ละระดับชั้นไว้อย่างชัดเจน

3) การปฏิบัติงานต้องอยู่ภายใต้ระบบ ระเบียบ และกฎหมาย การทำงานไม่สามารถยืดหยุ่นได้ตามลักษณะเฉพาะของงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การของรัฐจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด

4) การจัดให้มีการบันทึกเกี่ยวกับการดำเนินงาน ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ การวินิจฉัย การสั่งการ จะต้องมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเก็บไว้เป็นหลักฐานสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลาที่ต้องการ

เมื่อพิจารณาระบบราชการตามแนวความคิดของเวเบอร์ให้ละเอียดลงไปแล้วจะเห็นว่า มีลักษณะต่างๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

(1) การบริหารราชการมีลักษณะเป็นภารกิจที่ต้องปฏิบัติต่อเนื่องกันตลอดไป เพราะเป็นองค์การของรัฐที่จัดขึ้นเพื่อบริการประชาชน และขนาดขององค์การจะเติบโตขึ้นทุกที

(2) ต้องมีการแบ่งหน้าที่การงานออกเป็นสัดส่วนอย่างมีเหตุผลและสัมพันธ์กันทั้งหน้าที่ การงานและความรับผิดชอบ

(3) ต้องมีการจัดลำดับชั้นการบังคับบัญชา (hierarchy) ลดหลั่นกันลงมาถือหลักผู้อยู่ฐานะสูงกว่ามีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบสูงกว่า

การดำเนินการใดๆ จะต้องปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนตามอำนาจหน้าที่ ระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายที่วางไว้ จะกระทำนอกเหนือที่กำหนดไว้ไม่ได้ ได้แก่ (1) การมอบอำนาจ

หน้าที่ให้หน่วยราชการต่างๆ (2) อำนาจในการสั่งการ และ(3) การใช้บุคคลที่มีคุณสมบัติตามกฎหมายที่กำหนดไว้

(4) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นส่วนหนึ่งของการบังคับบัญชา การออกคำสั่ง และการปฏิบัติตามคำสั่งต้องถือเอาหน้าที่เป็นหลัก ไม่ใช่เป็นเรื่องส่วนตัวและการปฏิบัติต้องเป็นไปตามลำดับชั้น

(5) ตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นสิ่งที่ไม่อาจซื้อขายหรือโอนสิทธิให้แก่กันได้เพราะมิใช่ทรัพย์สินส่วนบุคคล

(6) การคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งต้องมีการคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมเข้าทำงาน โดยยึดหลักความรู้และความสามารถ และต้องมีการฝึกอบรมก่อน

(7) การดำเนินงานต้องมีแบบพิธีเป็นทางการ ต้องมีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร มีระเบียบปฏิบัติที่แน่นอน เชื่อก่อได้

ข้อดีของระบบราชการ

ข้อดีขององค์การแบบราชการมีอยู่หลายประการด้วยกัน คือ มีการแบ่งงานกันทำเฉพาะอย่าง มีโครงสร้างที่แน่นอนทำให้สามารถที่จะคาดหมายได้ มีความมั่นคง มีเหตุผล และเป็นประชาธิปไตย

การแบ่งงานกันทำตามความสามารถจะทำให้ผลิตผลเพิ่มขึ้น ในองค์การขนาดใหญ่ที่มีคนงานนับพันคน การแบ่งงานกันทำตามความถนัดมีความจำเป็นมาก ส่งผลให้การผลิตและบริการได้ปริมาณมากและรวดเร็ว เช่น อุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์ เป็นต้น

การกำหนดโครงสร้างที่แน่นอน มีสายการบังคับบัญชา ทำให้จำกัดขอบเขตของการทำงานไม่ให้ก้าวก่ายกัน โครงสร้างขององค์การอาจแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่ต่างๆ ที่เป็นไปตามหลักของเหตุผล

ความสามารถในการคาดการณ์และความมั่นคง ระบบราชการจะก่อให้เกิดความแน่นอน นำความเป็นระเบียบมาใช้ ทุกคนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล คนส่วนมากมีความพึงพอใจในความแน่นอนมากกว่าความไม่แน่นอน คนที่อยู่ในองค์การหรือคนที่เกี่ยวข้องย่อมเกิดความมั่นใจและคาดการณ์ได้แน่นอน เช่น นักศึกษามั่นใจว่ามหาวิทยาลัยที่ตนศึกษาจะอยู่ต่อไปอีกไม่นาน และคาดว่าตนคงจะได้รับปริญญาในอีก 4 ปีข้างหน้า เป็นต้น

ข้อวิจารณ์สำหรับระบบราชการ

ระบบราชการถูกวิจารณ์ว่ามองเห็นมนุษย์เป็นเครื่องจักร ต้องปฏิบัติตามความต้องการของสังคมหรือองค์การ ในทัศนะของคนสมัยปัจจุบันมองเห็นองค์การแบบราชการว่าเป็นองค์การขนาดใหญ่ที่มีแต่ผลเสีย เช่น ความล่าช้า (red tape) การเล่นพวกเล่นพ้องหรือระบบอุปถัมภ์

(patronage system) เป็นต้น ทั้งๆ ที่หลักการสำคัญขององค์การแบบราชการได้พยายามจำกัดเรื่องส่วนตัวออกไปให้มากที่สุด

3.3.2.2 ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่

ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิม เริ่มพัฒนาขึ้นมาราวปี ค.ศ.1910 เป็นต้นมาและมาได้รับความสนใจอย่างจริงจังเพราะผลจากการทดลองที่โรงงานฮอว์ทอร์น ประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง ค.ศ.1927 - 1932 ผลการทดลองชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของมนุษยสัมพันธ์ที่มีต่อการบริหาร ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่เป็นการนำเอาทฤษฎีมุษยสัมพันธ์ประยุกต์กับการจัดองค์การนั้นคือ ให้ความสำคัญกับปัญหาด้านจิตวิทยาและปัญหาด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในองค์การและกลุ่มคนงานในองค์การ สมัยนี้จึงให้ความหมายขององค์การว่า **องค์การ คือ กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน**

ทฤษฎีสมัยใหม่มีความคิดคัดค้านกับทฤษฎีดั้งเดิมที่ว่าทุกคนในองค์การเหมือนกัน คือเป็นบุคคลทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น แต่ทางทฤษฎีสมัยใหม่ถือว่าบุคคลแตกต่างกันและยอมรับความสำคัญของกลุ่มงานตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ทางสังคม

บุคคลสำคัญของทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ ได้แก่ Hugo Munsterberg ผู้เริ่มต้นวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม Elton Mayo, F.F. Roethlisberger และ William Dickson ผู้ทำการศึกษาที่โรงงานฮอว์ทอร์นร่วมกันทั้งสามคน

นักทฤษฎีสมัยใหม่ให้ความสำคัญเรื่องบุคคล กลุ่มงาน การมีส่วนร่วมในการบริหารงาน และขวัญหรือกำลังใจ ทฤษฎีองค์การที่มีชื่อเสียงในสมัยนี้ คือ ทฤษฎีของ Rensis Likert

3.3.2.2.1 ทฤษฎีองค์การของ Likert

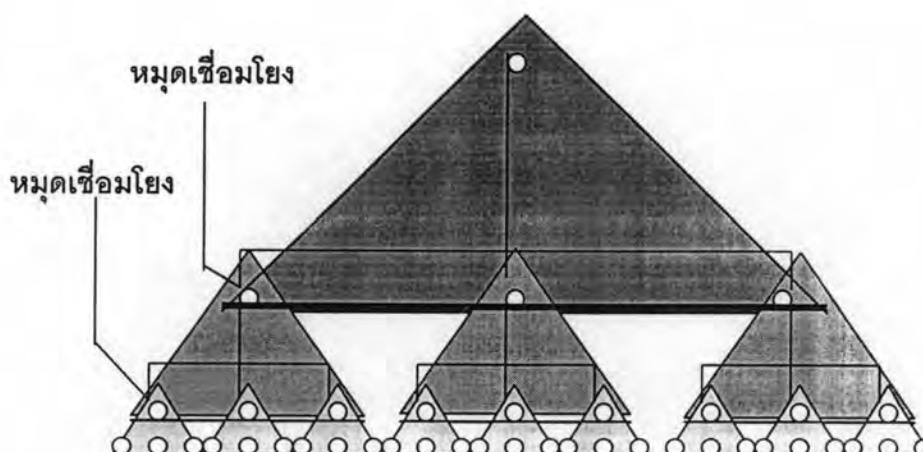
ประมาณ ค.ศ.1967 Likert ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยทางสังคมศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกน ได้ตั้งทฤษฎีการจัดรูปองค์การเชิงมนุษยสัมพันธ์ขึ้น เรียกว่า **ทฤษฎีหมุดเชื่อมโยง** (Linking Pin Function Theory) สรุปได้ดังนี้

1) การทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้นและทำให้มีสิ่งจูงใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นอีกด้วย โดยหลักแล้วองค์การจะได้ผลงานที่ดีที่สุด เมื่อทุกคนในองค์การร่วมกันปฏิบัติงาน มิใช่ต่างคนต่างแยกกันทำ ในการบริหารงานต้องสร้างกลุ่มปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ

2) การปฏิบัติงานเป็นกลุ่มนี้ใช้ได้ในทุกระดับขององค์การ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับ **หมุดเชื่อมโยง** ซึ่งหมายถึง ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปเป็นผู้นำกลุ่มหรือตัวแทนของกลุ่มเพื่อเชื่อมโยงกับกลุ่มในระดับสูงขึ้นไปอีก

3) หลักการสำคัญต้องถือว่าการวางแผนและการแก้ปัญหาเป็นเรื่องของกลุ่ม ให้นักลุ่มตัดสินใจโดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมด้วย ทุกคนในกลุ่มจะฟังพอใจผูกพัน และยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน

องค์การจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดีที่สุดนั้นก็ต่อเมื่อการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ของสมาชิกจะต้องไม่อยู่ในลักษณะของส่วนบุคคล แต่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในลักษณะของกลุ่มงานที่มีประสิทธิภาพ มีเป้าหมายการปฏิบัติงานที่สูง ฝ่ายบริหารจะต้องรับผิดชอบต่อการสร้างกลุ่มงานที่มีประสิทธิภาพเหล่านี้ กลุ่มงานเหล่านี้จะต้องเชื่อมโยงระหว่างกันทั่วทั้งองค์การ ผู้บังคับบัญชาในกลุ่มหนึ่งย่อมจะเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาในอีกกลุ่มหนึ่งที่อยู่สูงขึ้นไป และจะเป็นเช่นนี้ไปตลอดทั้งองค์การ

แผนภาพที่ 2.6 การจัดองค์การแบบหมุดเชื่อมโยง

ที่มา : http://fartmang.csc.ku.ac.th/kmmgnt/kmmgnt008_02.doc (ม.ม.ป.)

องค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ มี 3 ประการ ดังนี้

1) บุคคล (individual)

ทฤษฎีสมัยดั้งเดิมมีความเชื่อว่าคนงานจะถูกจูงใจด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ (เงิน) แต่เพียงอย่างเดียว แต่จากผลการวิจัยค้นคว้าในระยะนี้พบว่าคนงานมีความแตกต่างกันออกไป บางคนอาจเบื่อหน่ายซ้ำซากกับการทำงาน บางคนอาจจูงใจได้ด้วยสิ่งอื่นที่ไม่ใช่เงิน บางคนสนุกสนานกับการทำงาน ดังนั้นการจูงใจย่อมต้องพิจารณาความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ

2) กลุ่มงาน (work group)

ในองค์การที่เป็นทางการจะต้องมีองค์การนอกแบบหรือกลุ่มคนงานแอบแฝงอยู่เสมอ สถานภาพทางด้านสังคมของคนในกลุ่มคนงานจะมีความสำคัญลำดับแรกและถืองานเป็นสิ่งปกติธรรมดา คนงานไม่ต้องการจะอยู่ตามลำพังแต่ต้องการจะมีความสัมพันธ์รวมกลุ่มกับเพื่อนๆ เสมอ ความเข้าใจหรือการรับรู้ของบุคคลใดที่เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวจะขึ้นอยู่กับกลุ่มของตน เพราะว่าบุคคลจะใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับกลุ่ม ค่านิยม ความคิดเห็น ความต้องการ และแรง ตลใจย่อมจะถูกกำหนดโดยกลุ่มงาน การติดต่อสื่อสารที่ไม่เป็นทางการของกลุ่มคนงานก็มีอิทธิพลต่อองค์การ กลุ่มงานจึงมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการจูงใจและผลผลิต

3) การบริหารโดยการให้เข้ามามีส่วนร่วม (participation management)

การเปิดโอกาสให้คนงานเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือการบริหารด้วยการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าจะเป็นสิ่งจูงใจให้ทุกคนปรับปรุงงานของตนให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญต่อบุคคลและกลุ่มคนงาน การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของผู้บริหารในปัจจุบัน

4) ขวัญหรือกำลังใจ (morale)

จากการวิจัยที่โรงงานฮอว์ทอร์นชี้ให้เห็นว่าคนงานมีความพอใจมากเท่าใดก็ยิ่งเพิ่มผลผลิตมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นกลยุทธ์ในการปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานจึงอยู่ที่การสร้างขวัญหรือกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่คนงานทุกๆ คน ขวัญจึงเป็นสิ่งที่มามีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์การ

อย่างไรก็ตาม หลักการที่สำคัญของทฤษฎีดั้งเดิม นั่นคือ โครงสร้าง ความเป็นระเบียบ และความมีเหตุผลก็เป็นสิ่งที่ยังคงมีอยู่ในทฤษฎีสสมัยใหม่ ทฤษฎีสสมัยใหม่สร้างองค์การขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลในองค์การควบคู่กันไปกับวัตถุประสงค์ขององค์การ

3.3.2.3 ทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบัน

ทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบันได้รับการพัฒนาโดยนำแนวความคิดของสมัยเดิมและสมัยใหม่มาปรับปรุง ใช้ศาสตร์หลายสาขามาประยุกต์ร่วมกัน ได้แก่ วิทยาศาสตร์ จิตวิทยา สังคมศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น ทฤษฎีสสมัยปัจจุบันได้รับการพัฒนาตั้งแต่ปี ค.ศ.1950 เป็นต้นมา

นักทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบันที่มีชื่อเสียง ได้แก่ Chester Barnard, Norbert Wiener และ Ludwig von Bertalanffy

3.3.2.3.1 ทฤษฎีองค์การของ Barnard

Barnard เป็นนักบริหารที่มีประสบการณ์สูง ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของการบริหารเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science) รว. ค.ศ. 1938 ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งได้อธิบายถึงองค์การว่า **องค์การเป็นระบบของสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ระบบหนึ่ง ภายในระบบนี้จะมีความสัมพันธ์ที่ประสานกันโดยมีเป้าหมายของการตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล** Barnard ได้พิจารณาถึงบุคคลแต่ละคน องค์การ ผู้ขาย และลูกค้าว่าเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อม แนวความคิดนี้สามารถที่จะนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมทั้งในแง่ขององค์การที่เป็นทางการและองค์การที่ไม่เป็นทางการยกตัวอย่างเช่น บริษัทผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าบริษัทเป็นระบบของสังคมที่ประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ถือหุ้น กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มพนักงาน กลุ่มลูกค้า บุคคลแต่ละกลุ่มย่อมเป้าหมายต่างกัน กลุ่มผู้ถือหุ้นต้องการกำไร กลุ่มผู้บริหารต้องการเงินและชื่อเสียง กลุ่มพนักงานต้องการค่าจ้าง กลุ่มลูกค้าต้องการสินค้าราคาถูกคุณภาพดี นอกจากนี้ภายในบริษัทเองยังมีการจับกลุ่มกันอย่างเป็นทางการคือแบ่งออกเป็นแผนกต่างๆ และยังมีกรรวมกลุ่มกันตามความพึงพอใจในรูปขององค์การนอกแบบอีกด้วย ซึ่งแต่ละกลุ่มย่อมมีความต้องการหรือเป้าหมายแตกต่างกันออกไป ผู้บริหารจะต้องสนใจกลุ่มเหล่านี้ด้วย นอกจากนี้ บริษัทอาจเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือผลิตภัณฑ์ได้

3.3.2.3.2 ทฤษฎีองค์การของ Wiener

Wiener เป็นนักวิทยาศาสตร์ผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของคอมพิวเตอร์ รว. ค.ศ. 1948 Wiener ได้ให้แนวคิดในเรื่ององค์การว่า "องค์การเป็นระบบหนึ่งที่อยู่ประกอบด้วยปัจจัย 5 ประการ" ดังนี้

- 1) ปัจจัยนำเข้า เช่น วัตถุดิบ แรงงาน ทุน
- 2) กระบวนการ เป็นกระบวนการผลิตซึ่งเปลี่ยนวัตถุดิบเป็นสินค้าและบริการ
- 3) ผลผลิต ได้แก่ สินค้าและบริการขององค์การ
- 4) ข้อมูลย้อนกลับ จากภายในองค์การ เช่น ข้อมูลจากพนักงานเกี่ยวกับผู้บริหาร เครื่องจักรล้าสมัย สภาพภายในโรงงานไม่ดี เป็นต้น รวมทั้งข้อมูลจากภายนอกองค์การที่วิจารณ์ผลผลิตขององค์การว่าดีหรือไม่ดีด้วย
- 5) สิ่งแวดล้อม ภายนอกองค์การ ได้แก่ ผู้บริโภค สภาพเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย สังคม ประเพณี และค่านิยมต่างๆ

ตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยเป็นองค์การ เมื่อมองมหาวิทยาลัยในรูปของระบบจะเห็นว่า

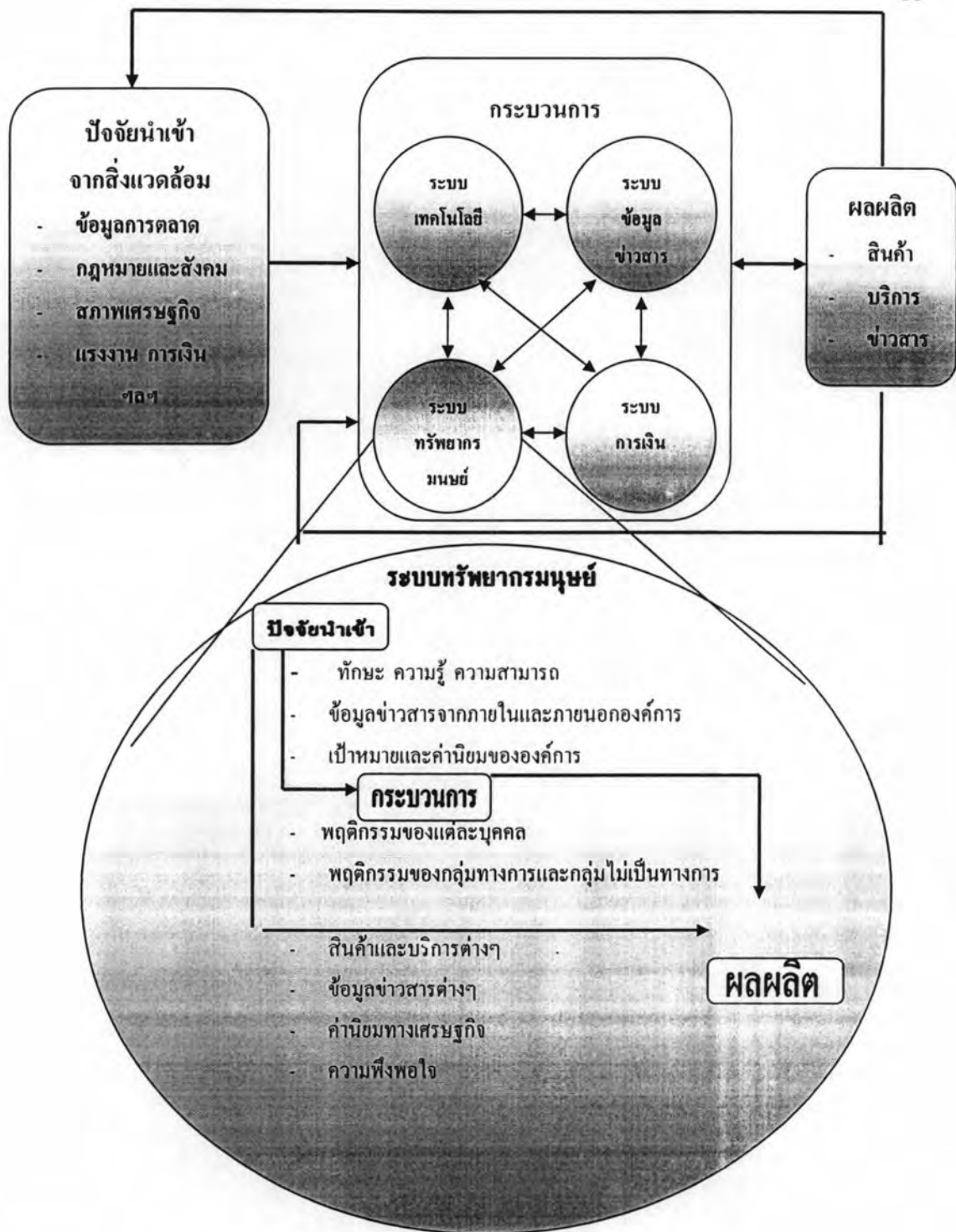
ปัจจัยนำเข้าของมหาวิทยาลัย ได้แก่ อาจารย์ เจ้าหน้าที่ คนงาน นักศึกษา เงิน วัสดุ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่

กระบวนการของมหาวิทยาลัย ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน ซึ่งต้องใช้วิธีการต่างๆ มากมาย ให้เรียนหลายวิชา ใช้เวลายาวนาน ให้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ หลายประการ

ผลผลิตของมหาวิทยาลัย ได้แก่ บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาออกไปและบริการต่างๆ ที่ให้แก่ สังคมข้อมูลย้อนกลับของมหาวิทยาลัย ได้แก่ ข้อมูลจากอาจารย์ที่วิพากษ์วิจารณ์หรือให้ความ คิดเห็นว่าหลักสูตรไม่ดี พื้นฐานความรู้ของนักศึกษา อุปกรณ์การสอนไม่ดี ลำไส้มี สถานที่สกปรก ข้อมูลวิพากษ์วิจารณ์ภายนอกว่าบัณฑิตของมหาวิทยาลัยดีหรือไม่อย่างไร

ข้อมูลเหล่านี้ย่อมจะนำมาปรับปรุงวิธีการรับนักศึกษาหรืออาจารย์เสียใหม่ ปรับปรุงการ เรียนการสอนให้ดีขึ้น เข้มงวดการเรียนให้เน้นคุณภาพมากขึ้น เป็นต้น

สิ่งแวดล้อมของมหาวิทยาลัย ได้แก่ สังคม ชุมชน วัฒนธรรมประเพณี การเมือง การ ปกครอง กฎหมาย ค่านิยมของสังคม เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการบริหารมหาวิทยาลัย ทั้งสิ้น

แผนภาพที่ 2.7 ความสัมพันธ์ของระบบย่อยในองค์กร แสดงการเปลี่ยนแปลงบางส่วนของระบบย่อยในชั้นกระบวนการองค์กรเป็นระบบสังคม (social system)

ที่มา : http://farmang.csc.ku.ac.th/kmmgnt/kmmgnt008_02.doc (ม.ม.ป.)

นักพฤติกรรมศาสตร์ศึกษาองค์การและมององค์การว่าเป็นระบบของสังคมและมีแนวความคิดว่า ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในระบบใหญ่ๆ ระบบหนึ่งย่อมประกอบด้วยระบบย่อยหลายๆ ระบบที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน หากมีการเปลี่ยนแปลงในระบบ

3.3.2.3.3 ทฤษฎีองค์การของ Bertalanffy

ในปี ค.ศ. 1951 Bertalanffy ซึ่งเป็นนักชีววิทยาได้พัฒนาทฤษฎีระบบทั่วไปขึ้น อาจกล่าวได้ว่านักชีววิทยาผู้นี้เป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการพัฒนาทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบัน ทฤษฎีระบบทั่วไปของเขาได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวางว่าเป็นพื้นฐานทางด้านปรัชญาของทฤษฎีสมัยปัจจุบัน เบอรัลทัลแนฟฟ์ไฟเห็นว่าองค์การเป็นปัญหาเบื้องต้นของสิ่งมีชีวิต เขารับเอาแนวความคิดเกี่ยวกับองค์การที่ว่า องค์การเป็นระบบ เปลี่ยนแปลงได้ มีความเกี่ยวพันกันหลายด้าน และมีหลายระดับ เขาเห็นว่าส่วนต่างๆ ขององค์การมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ระบบเป็นกลุ่มของส่วนต่างๆ ที่มีความเกี่ยวพันกัน ดังนั้น องค์การ คือ ระบบหนึ่งที่รวมหลายระบบย่อยหลายระบบเข้าไว้ด้วยกัน

ลักษณะของทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบัน

นักทฤษฎีสมัยปัจจุบันมีความเห็นตรงกันว่าลักษณะสำคัญของทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบันมีความเชื่อดังต่อไปนี้

1) องค์การเป็นระบบหนึ่งที่ประกอบด้วยปัจจัยที่เป็นพื้นฐาน 5 ส่วน คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ข้อมูลย้อนกลับ และสภาพแวดล้อม สำหรับองค์การธุรกิจนั้นจัดเป็นองค์การระบบเปิด

2) องค์การเปลี่ยนแปลงได้ โครงสร้างขององค์การหรือกระบวนการ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในองค์การสามารถเปลี่ยนแปลงได้เพื่อประสิทธิภาพขององค์การ

3) องค์การมีหลายระดับและหลายด้าน นั่นคือ พิจารณาองค์การทุกๆ ระดับ ธุรกิจหนึ่งๆ อาจถูกพิจารณาทั้งในด้านจุลภาคและมหภาค ในด้านมหภาคองค์การเป็นส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่งในระบบอุตสาหกรรมของประเทศ ส่วนในแง่จุลภาคจะพิจารณาส่วนย่อยๆ ในองค์การนั้นๆ

4) องค์การต้องใช้แรงจูงใจหลายๆ ด้านเพื่อให้คนงานทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ทฤษฎีสมัยปัจจุบันเชื่อว่าสมาชิกขององค์การคาดหวังที่จะตอบสนองวัตถุประสงค์บางอย่างโดยใช้องค์การเป็นทางผ่าน

5) การบริหารองค์การไม่มีความแน่นอนว่าจะต้องสำเร็จเสมอไป เพราะมีปัจจัยต่างๆ จำนวนมากและสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวแปรสำคัญ

6) ทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบันเป็นทฤษฎีผสม คือ นำแนวความคิดของทฤษฎีในสาขาวิชาต่างๆ หลายสาขามาสวมผสมผสานกัน ได้แก่ จิตวิทยา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

7) ทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบันมีลักษณะเป็นการพรรณนา (descriptive) คือเป็นการอธิบายคุณลักษณะขององค์การและการบริหาร ไม่ได้กำหนดสิ่งต่างๆ ไว้แน่นอน แต่จะเปิดโอกาสให้เลือกวัตถุประสงค์และวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสม

8) เหตุการณ์หนึ่งๆ ที่เกิดขึ้นในองค์การจะมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่างๆ หลายปัจจัย ปัจจัยเหล่านี้โดยตัวของมันเองจะมีความสัมพันธ์กัน และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะย้อนกลับไปกระทบปัจจัยที่เป็นสาเหตุ และอาจทำให้เปลี่ยนแปลงปัจจัยที่เป็นสาเหตุนั้นได้เลย

9) องค์การเป็นระบบที่ปรับตัวได้ ลักษณะข้อนี้ถือว่าสำคัญที่สุด หากองค์การต้องการจะคงอยู่ตลอดไปในสภาพแวดล้อมใดๆ องค์การจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบันมุ่งถึงระบบและผลผลิตที่มีคุณค่าขององค์การเป็นสำคัญ เพราะระบบและผลผลิตจะเป็นสิ่งที่ทำให้องค์การคงอยู่ตลอดไป ส่วนทฤษฎีองค์การสมัยดั้งเดิมนั้นมักเน้นที่โครงสร้างเป็นสำคัญ สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงแนวความคิดที่ต่างออกไปจากสมัยเดิมคือ ทฤษฎีองค์การสมัยปัจจุบันจะเน้นถึงการบริหารตามวัตถุประสงค์ (management by objective) ในขณะที่การบริหารสมัยเก่าเน้นถึงการบริหารในรายละเอียดของงาน

จากแนวคิด ทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าในการบริหารงานองค์การมีหลากหลายแนวคิดที่มีส่วนช่วยให้การบริหารงานในองค์การให้ประสบผลสำเร็จ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่มาปรับใช้ในงานวิจัย โดยจะแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้จะครอบคลุมปัจจัยทั้งหมดที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ

มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กร พบว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์กรแตกต่างกันออกไป ดังนี้

Steers (1977) เสนอแบบจำลองกระบวนการของประสิทธิผล (A Process Model of Effectiveness) ที่แสดงปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์การ โดยเน้นกระบวนการสำคัญที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลขององค์การ ธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงขององค์การและสภาพแวดล้อม รวมทั้งบทบาทสำคัญของการบริหารที่จะต้องสร้างความเข้าใจ และตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่าง

องค์ประกอบต่างๆ ขององค์การที่จะนำไปสู่การยกระดับความสำเร็จและการบรรลุประสิทธิผลขององค์การ ซึ่งมีแนวพิจารณาครอบคลุมมิติที่สำคัญ 3 มิติ คือ 1) การตระหนักและให้ความสำคัญกับการบรรลุเป้าหมายสูงสุดที่เป็นไปได้ 2) การพิจารณาองค์การเชิงระบบ ที่เป็นระบบเปิด เน้นความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับสิ่งแวดล้อม และ 3) เน้นพฤติกรรมของบุคคลในบริบทขององค์การนั้นๆ เน้นความเข้าใจบทบาทและพฤติกรรมของบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตขององค์การ

ตัวแปรที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์การตามแบบจำลองกระบวนการของประสิทธิผลขององค์การ จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ ลักษณะองค์การ ลักษณะของสภาพแวดล้อม ลักษณะของบุคคลในองค์การ และนโยบายการบริหารและการปฏิบัติ ตัวแปรของแต่ละด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

3.4.1 ลักษณะขององค์การ (organizational characteristics) พิจารณาจาก 2 ส่วน คือ โครงสร้าง และเทคโนโลยี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.4.1.1 โครงสร้าง (structure) หมายถึง ความสัมพันธ์ของทรัพยากรมนุษย์ที่ได้กำหนดไว้ในองค์การ โครงสร้างองค์การที่สามารถปรับปรุงพัฒนาความสามารถในการผลิตขององค์การ ส่วนมากจะมีการแบ่งงาน โดยยึดความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (specialization) ขนาดองค์การ (organization size) ที่เหมาะสม การกระจายอำนาจ (decentralization) มีการตัดสินใจรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง และมีความเป็นทางการ (formalization) ตัวแปรดังกล่าวมีแนวโน้มว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการผลิตและประสิทธิภาพ แต่มีแนวโน้มว่าสัมพันธ์ทางลบกับความพึงพอใจในงานและความผูกพันต่อองค์การ

3.4.1.2 เทคโนโลยี (technology) หมายถึง บทบาทของเทคโนโลยีต่อกระบวนการผลิตในองค์การ ประเภทของเทคโนโลยีที่ใช้ผลิต และกระบวนการที่ใช้เทคโนโลยี ซึ่งเทคโนโลยีมีผลกระทบต่อประสิทธิผลขององค์การ แม้ว่าไม่ใช่ผลกระทบโดยตรง แต่เทคโนโลยีจะมีปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างองค์การ และหากความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความเหมาะสมก็จะเป็นพลังนำไปสู่ความสำเร็จ และการบรรลุประสิทธิผลขององค์การ

3.4.2) ลักษณะของสภาพแวดล้อม (environmental characteristics) ความสำเร็จในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับสภาพแวดล้อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความสามารถในการคาดคะเน หรือการทำนายภาวะแวดล้อม ความถูกต้องในการรับรู้

ภาวะแวดล้อม และระดับของความจำเป็น หรือเหตุผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบทั้ง 3 ประการ ดังกล่าว มีอิทธิพลต่อความเหมาะสมที่องค์การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม แบบจำลองกระบวนการมีการประยุกต์ที่ชัดเจนสำหรับการบริหารองค์การ ซึ่งให้เห็นความจำเป็นที่ต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เพื่อการปรับปรุง การออกแบบองค์การ เทคโนโลยี วัตถุประสงค์ และพฤติกรรมขององค์การ เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมเกิดผลดี และนำไปสู่การอยู่รอดขององค์การ สภาพแวดล้อมจำแนกได้เป็นสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ กับสภาพแวดล้อมภายในองค์การ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.4.2.1 สภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ (external environment) ได้แก่ สภาพแวดล้อม ด้านการตลาด เศรษฐกิจ การเมือง ผู้รับบริการ กลุ่มอิทธิพล โดยพิจารณาในมิติของความยุ่งยาก สลับซับซ้อน ความมั่นคง ความเคลื่อนไหว และความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อม

3.4.2.2 สภาพแวดล้อมภายใน (internal environment) ได้แก่ องค์ประกอบด้านวัฒนธรรม บรรยากาศองค์การ และสภาพสังคมภายในองค์การ ซึ่งเป็นตัวกำหนดและกำกับพฤติกรรมบุคคลในองค์การ สภาพแวดล้อมภายในองค์การเป็นตัวแปรที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อโครงสร้างเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมภายนอก ลีลาหรือแบบของการบริหาร และส่งผลกระทบต่อความพยายามของแต่ละบุคคล และผลผลิตขององค์การ โดยทั่วไปสภาพแวดล้อมภายในที่เหมาะสมที่สุด คือ บรรยากาศการส่งเสริม เกื้อหนุนให้บุคคลมีพฤติกรรมเน้นการบรรลุเป้าหมายองค์การ เน้นสัมฤทธิ์ผลและการให้ความสำคัญบุคคลในองค์การ

Certo (1992) ได้อธิบายถึงสภาพแวดล้อมขององค์การว่า ประกอบด้วย

- 1) สภาพแวดล้อมภายนอก (external environment) ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ
 - 1.1) สภาพแวดล้อมทั่วไป ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางการเมือง และกฎหมาย เศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคมและวัฒนธรรม
 - 1.2) สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อองค์การโดยตรง ได้แก่ ลูกค้า คู่แข่งขัน สภาพตลาดแรงงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ร่วมลงทุน
- 2) สภาพแวดล้อมภายในองค์การ (internal environment) ประกอบด้วย เจ้าของกิจการ โครงสร้างองค์การ ระบบการบริหารจัดการ ผู้ถือหุ้น ลูกจ้าง คณะกรรมการบริหาร วัฒนธรรมองค์การ รวมทั้งหน้าที่ต่างๆ (functions) ขององค์การ

สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจัดหาทรัพยากรและแนวโน้มเศรษฐกิจซึ่งมีผลกระทบต่อองค์การ เช่น ภาวะเงินเฟ้อ ระดับรายได้ของประชากร ผลผลิตส่วนรวมของประเทศ เป็นต้น

สภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นวิธีการคิดและปฏิบัติจากการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มบุคคล และสังคม ประกอบด้วยค่านิยม ทศนคติ ความต้องการ ลักษณะด้านประชากรศาสตร์ เป็นต้น

สภาพแวดล้อมทางด้านการเมือง ประกอบด้วยนโยบายของรัฐบาล นโยบายทางด้านกฎหมาย และการเมือง รวมทั้งการออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ซึ่งมีอิทธิพลต่อประชาชน และองค์การ

สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี เป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารให้ทันกับเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันต้องใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันต้องใช้เทคโนโลยี สารสนเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.4.3) ลักษณะของบุคคลในองค์การ (employee characteristics) บุคคลในองค์การมีความสำคัญที่สุดต่อประสิทธิผลองค์การ ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมของบุคคลระยะยาวเป็นสิ่งเกื้อหนุนหรือขัดขวางการบรรลุเป้าหมายขององค์การ การตระหนักและการยอมรับธรรมชาติของความแตกต่างระหว่างบุคคลในองค์การเป็นสิ่งจำเป็นในการบริหารองค์การ เพราะความแตกต่างระหว่างบุคคลทำให้การตอบสนองต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์การแตกต่างกัน ความรู้เรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลในองค์การช่วยให้ผู้บริหารองค์การสามารถเลือกใช้รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการจัดกลุ่มคนเพื่อปฏิบัติงาน การบูรณาการเป้าหมายส่วนบุคคลเข้ากับเป้าหมายขององค์การ โดยการทำให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายของตนได้ด้วยการปฏิบัติงานที่มุ่งการบรรลุเป้าหมายขององค์การจะส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในงาน มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน และเกิดความผูกพันต่อองค์การ ในทางตรงกันข้ามหากเป้าหมายส่วนบุคคลขัดแย้งกับเป้าหมายขององค์การก็จะนำไปสู่การลดลงของความพยายามต่างๆ ที่บุคคลกระทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์กับประสิทธิผลองค์การ ตัวแปรลักษณะบุคคลในองค์การ ได้แก่

3.4.3.1 ความผูกพัน (attachment) หมายถึง ความสนใจในการรักษาไว้ซึ่งการเป็นสมาชิกขององค์การ ความผูกพันใจ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวเร่งแรงจูงใจให้คนทำงานได้ตามเป้าหมายขององค์การ

3.4.3.2 การปฏิบัติงาน (job performance) แรงจูงใจให้บุคคลากรปฏิบัติงาน โดยการมอบหมายที่สอดคล้องกับความรู้ความสามารถ บุคคลในองค์การต้องรู้เป้าหมาย บทบาทหน้าที่รับผิดชอบของตนเองอย่างชัดเจน

3.4.4) นโยบายการบริหารและการปฏิบัติ (managerial policies & practices) องค์กรจะบรรลุความสำเร็จ มีการปรับปรุง พัฒนาประสิทธิผลองค์กรได้ก็ต่อเมื่อผู้บริหารได้ใช้กลไกทางการบริหารอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ขององค์กรนั้นๆ ตัวแปรสำคัญของนโยบายการบริหาร ได้แก่

3.4.4.1 การกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากประสิทธิผลขององค์กรเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความสามารถของการบริหารที่จะได้รับการสนับสนุนทรัพยากร และใช้ทรัพยากรเพื่อให้เกิดผลผลิตตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร การกำหนดเป้าหมายจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อประสิทธิผลองค์กร ซึ่งหมายรวมถึงเป้าหมายของแต่ละระบบย่อยขององค์กร เป้าหมายของกลุ่มบุคคล และเป้าหมายของแต่ละบุคคล ซึ่งจำเป็นต้องสอดคล้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

3.4.4.2 การแสวงหาทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารองค์กรมีความจำเป็นต้องบูรณาการและประสานงานระบบย่อยต่างๆ ขององค์กรในการได้มา และการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย หากการบูรณาการและการประสานงานเป็นไปอย่างถูกต้องสมดุลย์ ก็จะทำให้การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เป็นไปเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร ฉะนั้นการกำหนดนโยบาย การสร้างการรับรู้ ยอมรับนับถือเป็นภาวะผูกพันของบุคคลในองค์กรต่อนโยบายการใช้ทรัพยากร ช่วยสร้างความมั่นใจว่าองค์กรนั้นๆ ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เกิดการซ้ำซ้อนในการปฏิบัติภารกิจ และเป็นการใช้ทรัพยากรเพื่อก่อให้เกิดผลผลิตขององค์กร ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนี้เนื่องจากองค์กรเป็นระบบเปิด การศึกษาองค์กรตามแนวทางนี้จึงให้ความสำคัญกับข้อมูลป้อนกลับ และระบบควบคุมให้การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรมุ่งสู่เป้าหมาย และแม้ว่าระบบควบคุมจะมีหลายแบบ แต่แบบจำลองนี้ให้ความสำคัญกับลักษณะบุคคลในการควบคุมการปฏิบัติงานในส่วนที่รับผิดชอบ

3.4.4.3 สภาพแวดล้อมการปฏิบัติงาน เป็นการยอมรับกันว่าพฤติกรรมของบุคคลในองค์กรเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ของบุคคลกับสภาพแวดล้อมการปฏิบัติงาน ผู้บริหารองค์กรจึงมีความจำเป็นต้องให้ความสนใจในเรื่องคุณภาพของสภาพแวดล้อมการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคล ได้แก่ การคัดเลือกคนและการมอบหมายงาน การฝึกอบรมและการพัฒนาองค์กร การออกแบบงาน การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการให้ผลตอบแทน

3.4.4.4 กระบวนการติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารมีบทบาทสำคัญและเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงให้บุคคลในองค์กรเกิดการประสานงาน และดำเนินการสู่เป้าหมายและ

วัตถุประสงค์ขององค์การ กระบวนการองค์การที่สำคัญๆ เช่น ภาวะผู้นำ การตัดสินใจ การปรับตัว ล้วนขึ้นอยู่กับความสามารถ และประสิทธิภาพในการติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารจะยิ่งมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น หากองค์การนั้นๆ ต้องเกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอนระดับสูง โครงสร้างองค์การ และเทคโนโลยีที่ใช้ในองค์การมีความซับซ้อนมาก

3.4.4.5 ภาวะผู้นำและการตัดสินใจ ภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การและกระบวนการตัดสินใจมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมองค์การ ผลจากการศึกษาด้านภาวะผู้นำพบว่า กระแสหลักในการศึกษาเรื่องนี้ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการให้ผู้ได้บังคับบัญชาในองค์การมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจว่ามีทั้งข้อดีข้อเสีย กล่าวคือ จะเกิดผลดี เพราะการทำให้บุคคลในองค์การเกิดความกระจำจัดเจนในความคาดหวังที่องค์การมีต่อการปฏิบัติงานของพนักงาน รวมทั้งความชัดเจนเรื่องผลตอบแทนที่บุคคลพึงได้รับจากองค์การ หากผลการปฏิบัติงานประสบผลสำเร็จ ทำให้เกิดความรับผิดชอบ และความผูกพันต่อผลการตัดสินใจ การตัดสินใจนั้นได้รับการนำไปปฏิบัติ เนื่องจากผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อเพิ่มผลกระทบที่เกิดจากอิทธิพลทางสังคมต่อการปฏิบัติงานของสมาชิกองค์การ อย่างไรก็ตามการตัดสินใจโดยให้ผู้ได้บังคับบัญชาเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ได้เป็นสิ่งที่พึงประสงค์สำหรับทุกสถานการณ์ กล่าวคือ การตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วมจะไม่เกิดผลดี หากสถานการณ์นั้นต้องการการตัดสินใจที่มีความรวดเร็ว หรือเป็นการตัดสินใจในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อผู้ได้บังคับบัญชานั้นๆ แต่การตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วมจะเกิดผลดี หากผู้ได้บังคับบัญชามีข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ตัดสินใจเพียงพอ และในสถานการณ์ที่การยอมรับการตัดสินใจร่วมกันของผู้ได้บังคับบัญชามีความจำเป็นในการนำไปปฏิบัติงาน

3.4.4.6 การปรับตัวขององค์การและการริเริ่มสิ่งใหม่ ในการศึกษาธรรมชาติของประสิทธิผลองค์การ พบว่า ให้ความสำคัญกับการที่องค์การสามารถปรับตัว และสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ปัญหาสำหรับผู้บริหารองค์การ ก็คือ จะออกแบบกระบวนการเปลี่ยนแปลง และวิธีการนำรูปแบบการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ไปใช้อย่างไรจึงจะเกิดผลดีที่สุด ในการเลือกกระบวนการเปลี่ยนแปลงมีความจำเป็นต้องคำนึงถึงต้นทุน และผลที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพ ผลที่ได้รับในทุกๆ ด้านย่อมมากกว่าต้นทุน การเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จเนื่องจากผู้บริหารขาดความสามารถในการวินิจฉัยปัญหาได้อย่างถูกต้อง ไม่สามารถเลือกกระบวนการ วิธีการ เทคนิคการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับปัญหาและบริบทขององค์การ

จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการทั้งปัจจัยภายในองค์กรเอง และปัจจัยจากภายนอกองค์กร ดังนั้นในการปฏิบัติงานขององค์กรจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ด้วย เพื่อให้การปฏิบัติงานขององค์กรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้คำว่า "เศรษฐกิจพอเพียง" ในการสืบค้น พบว่ามีจำนวนงานวิจัยที่ทำเกี่ยวกับเรื่องนี้ จำนวน 46 เรื่อง แบ่งเป็น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จำนวน 22 เรื่อง ส่วนอีก 24 เรื่องจะเกี่ยวข้องกับการเกษตร หรือการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในภาคธุรกิจ ในจำนวน 22 เรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา แบ่งย่อยออกเป็น 11 เรื่องที่เกี่ยวกับกิจกรรม/โครงการที่นำแนวคิดไปใช้ในกิจกรรม แต่อีก 11 เรื่องจะเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน และงานส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนนี้ จะเป็นในส่วนของจัดทำแผนการเรียนรู้ หรือบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

กิริติวัฒน์ อัครเส (2543) การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ นักเรียน และกรรมการโรงเรียนของโรงเรียนบ้านห้วยชัน ปีการศึกษา 2542 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจรายการ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีเชิงพรรณนา พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านห้วยชัน ประกอบด้วย สภาพทางภูมิศาสตร์ของโรงเรียนอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการทำเกษตรและมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรได้ตลอดปี ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีความมุ่งมั่นในการทำงาน ชยันตชัยในการเอาใจใส่งานในหน้าที่ และเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ครูทุกคนเอาใจใส่ในหน้าที่และงานที่ได้รับมอบหมาย และสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ นักเรียนมีความรับผิดชอบงานในหน้าที่ของตน กรรมการโรงเรียนให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการพัฒนาโรงเรียน และในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน และประการสำคัญโรงเรียนบ้านห้วยชันได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานทางราชการ และหน่วยงานทางภาคเอกชน ทั้งทางด้านวิชาการและเงินทุน

ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ วัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา ประชากร คือ โรงเรียนแกนนำ และโรงเรียนแกนนำอาสาสมัคร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 50 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และครูผู้สอน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ปัญหาและความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ปัญหาในการบริหาร โดยภาพรวมปัญหาด้านการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เรื่องการประเมินผล โดยการสังเกตการสอน การประเมินระดับการประยุกต์ในโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน และการประเมินความร่วมมือและการสนับสนุนของผู้ปกครองและชุมชนในโครงการเศรษฐกิจพอเพียง มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ส่วนความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการเตรียมการของโรงเรียน สรุปได้ดังนี้

- 1) ควรเตรียมการสร้างความเข้าใจในบุคลากรให้มีความเข้าใจตรงกันที่จะจัดกิจกรรม
- 2) ควรจัดหรือเตรียมสถานที่ในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ
- 3) ควรจัดหาอุปกรณ์งานเกษตรให้พอเพียง
- 4) ควรประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบและเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างทั่วถึง
- 5) ควรจัดหาทุนอุดหนุนโครงการ
- 6) ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 7) ควรมีการเตรียมแหล่งวิทยาการด้านการเกษตร
- 8) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมากที่สุด
- 9) ควรให้บุคลากรประสานงานกัน เพื่อให้การจัดกิจกรรมจะได้ต่อเนื่องเป็นไปตามรูปแบบ
- 10) โรงเรียนควรจะมีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ก่อนวางแผน ในด้านความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้

- 1) ควรให้ฝ่ายบริหารกำหนดนโยบายที่ชัดเจน
- 2) ควรมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบตามความเหมาะสม
- 3) ควรกำหนดหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 4) ควรให้บุคลากรได้รับการอบรมด้านวิทยาการใหม่ๆ เพื่อนำมาถ่ายทอด เผยแพร่
- 5) ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ
- 6) ควรบูรณาการทุกรายวิชาเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง
- 7) ควรส่งเสริมให้ชุมชนให้การสนับสนุนโครงการเศรษฐกิจพอเพียง
- 8) ควรมีการวางแผนและปฏิบัติตามแผนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง
- 9) ควรมีการสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และ
- 10) ผู้บริหารต้องเอาใจใส่อย่างจริงจัง ในด้านความต้องการในการ

บริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการกำกับ ติดตาม และ ประเมินผลการดำเนินงาน สรุปได้ดังนี้ 1) ควรมีการวางแผนกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน 2) ผู้บริหารควรติดตามอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ 3) ควรประเมินผลจากการปฏิบัติจริงของนักเรียนในชุมชนและในการดำรงชีวิต 4) ผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน ครูผู้สอนและชุมชนควรมีส่วนร่วมในการประเมินผล 5) ควรให้มีหน่วยงานที่ติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นระยะอย่างแท้จริง 6) ควรแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผล โดยที่ครูและชุมชนร่วมกัน และ 7) ควรให้มีการประเมินผลกระทบของโครงการ

สมศักดิ์ ลาดี (2543) ศึกษาเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 580 คน คือ ผู้บริหาร ครูและนักเรียน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันและปัญหาในการดำเนินโครงการ และแบบสอบถามเกี่ยวกับการสนับสนุนการดำเนินงาน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า มีการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง การหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนโครงการอยู่ในระดับปานกลาง มีการวางแผนงานวิชาการ และการจัดการเรียนการสอนในระดับมาก ในด้านปัญหาการดำเนินงาน มีการใช้ทรัพยากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการวางแผนงานวิชาการ และการจัดการเรียนการสอนมีปัญหาในระดับน้อย ในด้านความต้องการ โรงเรียนต้องการให้มีการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูมีความรู้ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง การได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ และผู้ปกครองเห็นความสำคัญ และสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม และคุณสมบัติของคนที่ดีดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องมีลักษณะ ดังนี้ 1) รู้จักพึ่งตนเอง 2) ดำรงชีวิตอย่างมีอิสรภาพ 3) มีความสามารถในการบริหารจัดการ รู้จักคิด รู้จักระบบ 4) มีความขยัน อดทน ไม่ทอดทิ้ง 5) มีความสามัคคี มีการแสวงหาความร่วมมือ มีการรวมกลุ่ม และมีความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นคณะ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย 6) มีการศึกษาข้อมูล ข้อความรู้ และนำมาปฏิบัติงาน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ 7) รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล 8) รู้จักพัฒนาตนเองขึ้นตามลำดับ 9) สามารถนำความรู้ หลักการ แนวคิดหรือทฤษฎีต่างๆ ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม

ประจักษ์ นานองตุม (2543) ศึกษาเรื่องการศึกษาการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของโรงเรียนแกนนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในสังกัดสำนักงาน

ประณตศึกษาจังหวัดขอนแก่น วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาการดำเนินงานโครงการ
 เกษตรทฤษฎีใหม่ของโรงเรียนแกนนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานการ
 ประณตศึกษาจังหวัดขอนแก่นใน 3 ด้าน คือ ด้านความพร้อม ด้านสภาพปัญหา และด้านผลการ
 จัดกระบวนการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักการภารโรง กรรมการ
 โรงเรียน และนักเรียน จำนวน 423 คน จากโรงเรียนแกนนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 12
 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามการดำเนินงาน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ
 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า โรงเรียนมีความพร้อมด้านบุคลากร แต่มี
 ปัญหาด้านชุมชนไม่ให้การยอมรับและไม่สนับสนุนงบประมาณได้รับการจัดสรรจากทางราชการ
 น้อย ลำช้า มีปัญหาด้านการปฏิบัติการ มีความพร้อมด้านการบริหารน้อย มีปัญหาด้านการตลาด
 การประชาสัมพันธ์โครงการ และด้านสถานที่ศึกษาดูงาน สถานที่เรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น
 ส่วนผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ นักเรียนรู้จักพึ่งตนเอง ชยัน อดทน สามัคคี มีการทำงานเป็นหมู่
 คณะ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) ศึกษาเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้
 เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น วัตถุประสงค์
 การวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยด้านแนวคิด ปัจจัยด้านการสนับสนุนจาก
 สังคม และบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้ในด้านการสอนเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
 ด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการให้คำปรึกษาเรื่อง
 เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้
 เศรษฐกิจพอเพียง 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงใน
 โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่าง คือ ครู โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญ
 ศึกษา จังหวัดขอนแก่น ที่ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น จำนวน 361 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการ
 ถอดถอยพหุคูณ พบว่า ครูมีบทบาทในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ และปัจจัยที่มี
 อิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทครู ได้แก่ 1) เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง
 2) การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน 3) การสนับสนุนจากโรงเรียน และ 4) รายวิชาที่สอน และ
 ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ครู มีปัญหาด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านผู้บริหาร และด้าน
 เพื่อนร่วมงาน

มยุรี พิมพ์สุวรรณ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานและความต้องการแนะแนวการ
 ดำเนินงานโครงการ เกษตรทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงาน การ

ประถมศึกษา อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบโครงการ และนักเรียนในโครงการ ในโรงเรียนแกนนำเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานการศึกษาอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2544 จำนวน 251 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วน ประมาณค่า แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ ด้านบุคลลากร ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารจัดการ และด้านปัจจัยอื่นๆ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า 1) การดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน มีการดำเนินงาน อยู่ในระดับปานกลางทุกด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ คือ ด้านปัจจัยอื่นๆ ด้านบุคลลากร ด้านการบริหารจัดการและด้านงบประมาณ 2) โรงเรียนแกนนำเศรษฐกิจพอเพียง มีความต้องการการแนะนำโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาตามตัวแปร ปรากฏว่า ผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบโครงการและนักเรียนในโครงการมีความต้องการการแนะนำโครงการอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน

สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการประพฤตินตามคุณธรรมในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 1 ที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา วัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการประพฤตินตามคุณธรรมในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 ที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยอาชีวศึกษาเอี่ยมละออ แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 60 คน ทำการวิจัยเชิงทดลองโดยใช้แผนการวิจัยแบบ Randomized Control- Group Pretest – Posttest Design เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลักสูตรในพระพุทธศาสนา และแบบสังเกตการประพฤตินตามคุณธรรมในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t -test ในรูปของผลต่างของคะแนน(Difference Score) และ t -test แบบ Dependent Group พบว่า นักเรียนที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน นักเรียนที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขามีการ

ประพุดิตนตามคุณธรรมในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่แตกต่างกัน นักเรียนที่เรียนหลักธรรมในพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการมีการประพุดิตนตามคุณธรรมในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และนักเรียนที่เรียนหลักธรรมในพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบไตรสิกขามีการประพุดิตนตามคุณธรรมในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ผู้เรียนมีการตื่นตัว สนุกในการปฏิบัติกิจกรรม กล้าแสดงออก ได้เรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ ได้เลือกเรียนในสิ่งที่ชอบและอยากทราบคำตอบ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ทุกแผนการจัดการเรียนรู้จะเป็นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการทำงาน มีความรับผิดชอบ มีนิสัยรักการทำงาน มีคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้านสื่อ นักเรียนได้เรียนรู้จากของจริง จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ทำให้เรียนรู้ได้ง่าย และรวดเร็วยิ่งขึ้น ด้านการวัดและประเมินผล มีการประเมินผลจากสภาพจริง ประเมินอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้ข้อมูลที่มากพอที่จะสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้

สังคม รังทอง (2547) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ทฤษฎีใหม่การเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องการเพาะเห็ดจากวัสดุท้องถิ่น โดยใช้โครงงาน วัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ตามทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องการเพาะเห็ดจากวัสดุท้องถิ่น โดยใช้โครงงานที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อศึกษาดัชนีประสิทธิผลของกระบวนการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องการเพาะเห็ดจากวัสดุท้องถิ่น โดยใช้โครงงาน 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง เรื่องการเพาะเห็ดจากวัสดุท้องถิ่น 4) เพื่อศึกษาผลการใช้แผนจัดการเรียนรู้ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่องการเพาะเห็ดจากวัสดุท้องถิ่น โดยใช้โครงงาน กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนบ้านด้าแซ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษอุบลราชธานี เขต 2 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แผนการจัดการเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง เรื่องการเพาะเห็ดนางจากวัสดุท้องถิ่น และแบบวัด

ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และดัชนีประสิทธิผล พบว่า การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะการทำงาน การจัดการ สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งไทยและสากลมาใช้ในการทำงานอย่างถูกต้อง เหมาะสม คุ่มค่า สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีการใหม่ สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีนิสัยรักการทำงาน เห็นคุณค่า และมีเจตคติที่ดีต่องาน มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ประหยัดและอดทน อันจะนำไปสู่การเป็นผู้เรียนที่จะสามารถช่วยเหลือตัวเอง และพึ่งตนเองได้ตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และยังพบว่าหลังจากใช้แผนการจัดการเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง ผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีความสุข ตื่นเต้นในการเรียน สามารถเรียนรู้จากสภาพจริง สื่อการเรียนการสอนเป็นของจริง มีการวัดผลที่หลากหลาย นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร โดยใช้คำว่า “การใช้หลักสูตร” ในการสืบค้น พบว่ามีจำนวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน 197 เรื่อง ประกอบด้วย เรื่องที่ศึกษาการประเมินหลักสูตร จำนวน 65 เรื่อง ศึกษาเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรจำนวน 51 เรื่อง ศึกษาการใช้หลักสูตร จำนวน 50 เรื่อง ศึกษาปัญหาและการใช้หลักสูตรจำนวน 17 เรื่อง และเรื่องอื่นๆ อีกจำนวน 14 เรื่อง ซึ่งไม่มีเรื่องใดที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตร

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตร โดยใช้คำค้น “ความสำเร็จในการใช้หลักสูตร” พบว่ามีเพียง 1 เรื่องที่เกี่ยวข้อง คือ การศึกษาตัวบ่งชี้รวมความสำเร็จของการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการจัดการศึกษาหรือการดำเนินงาน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาสภาพและปัญหาในการใช้หลักสูตร รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ชลันดา อินทร์เจริญ (2537) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) จำนวน 3 ด้าน 153 ตัวบ่งชี้ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์การกระจายแต่ละข้อกระทง และวิเคราะห์ตัวประกอบแบบตัวแบบสำคัญ หมุนแกนตัวประกอบแบบออโรคอนอล ด้วยวิธีแวนเมกซ์ ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการใช้หลักสูตร เรียงลำดับตามความสำคัญ โดยพิจารณาจากน้ำหนักตัวประกอบมีดังนี้ ด้านกระบวนการสอนของครู ด้านปัจจัยสนับสนุน ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านประสิทธิภาพในการบริหาร ด้านคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ด้านการจัดบรรยากาศภายในห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะของผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา ด้านสัมฤทธิ์ผลของนักเรียน ด้านการวัดและประเมินผลของครู ด้านการสนับสนุนส่งเสริมด้านวิชาการ ด้านนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ด้านความรู้และประสบการณ์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ด้านข้อมูลสารสนเทศ

วิไลวรรณ สรรพวัฒน์ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการดำเนินงานขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา 12 เขตการศึกษา ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 367 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลโรงเรียน ความพึงพอใจในการจัดการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ตัวประกอบ สกัดตัวประกอบแบบวิธีเงา และหมุนแกนตัวประกอบแบบออโรคอนอลด้วยวิธีแวนเมกซ์ พบว่า ตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการดำเนินงาน มีดังนี้ 1) ตัวบ่งชี้รวมด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ จำนวนห้องเรียน ความไม่ขาดแคลนห้องวัสดุการศึกษาและห้องฝึกงานอาชีพ จำนวนนักเรียน และวุฒิการศึกษาของครูในโรงเรียน 2) ตัวบ่งชี้รวมด้านกระบวนการทางการศึกษา ได้แก่ ปริมาณการเปิดสอนวิชาชีพ 3) ตัวบ่งชี้รวมด้านผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่ ระดับความพึงพอใจของนักเรียนหรือผู้ปกครองต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนาตนและสังคมของนักเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านวิชาการของนักเรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรของนักเรียน และการศึกษาต่อภายหลังการจบการศึกษา

จุฬาลักษณ์ ชันธบุตร (2544) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมของความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับคัดเลือกตัวบ่งชี้และเกณฑ์โดยใช้เทคนิคเดลฟาย และโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจำนวน 120 โรงเรียน สำหรับประเมินความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามสำหรับการคัดเลือกตัวบ่งชี้และเกณฑ์ แบบสอบถามสำหรับจัดเรียงความสำคัญของตัวบ่งชี้และเกณฑ์ และแบบสอบถามสำหรับประเมินความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาอันดับตามมติในการคัดเลือกตัวบ่งชี้และเกณฑ์ และกำหนดน้ำหนักความสำคัญ และประเมินความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมโดยการคำนวณค่าสถิติพื้นฐานและวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมจำแนกตามมิติ/องค์ประกอบของความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมทั้ง 7 มิติ เรียงลำดับคะแนนที่ได้แต่ละมิติจากมากไปหาน้อย ดังนี้ มิติด้านคุณภาพนักเรียน ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านผู้ปกครอง ด้านการบริหาร และการจัดการ และมีมิติด้านทรัพยากร

สุจิตรา โปรงแสง (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามแนวโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในการสอนอาชีวศึกษาของสถานศึกษานำร่อง กรมอาชีวศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร และครูในสถานศึกษานำร่องโครงการบูรณาการคุณธรรม 22 แห่ง จำนวน 704 คน ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานและปัญหาการดำเนินงานในการใช้หลักสูตร วิเคราะห์ข้อมูล โดยการแจกแจงค่าความถี่ ร้อยละ และการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับคำถามปลายเปิด พบว่า สถานศึกษามีการเตรียมการก่อนการดำเนินงาน โดยการจัดประชุมชี้แจง และจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้สอน ปัญหาที่พบ คือ สถานศึกษาขาดการรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ ขาดแคลนวิทยากรที่เชี่ยวชาญ สำหรับครูผู้สอน พบว่า มีการศึกษาคุณลักษณะ 4 ประการ คือ วิเคราะห์หลักสูตร วิเคราะห์ลักษณะธรรมชาติของวิชาที่สอน เลือกกำหนดคุณธรรมจริยธรรมที่จะบูรณาการในรายวิชา จัดทำแผนการสอนที่มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ปัญหาที่พบ คือ ครูผู้สอนไม่เข้าใจ และไม่มีเวลาในการจัดทำแผนการสอนตามแนวโครงการ

ศยามา ศรีมยุรา (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การประเมินการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตภูมิภาคตะวันตก กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตร จำนวน 19 โรงเรียน ที่ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหาร ครูผู้สอน คณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามการประเมินการใช้หลักสูตร ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการและด้านผลการปฏิบัติตามกระบวนการ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบที่ พบว่า 1) ด้านบริบท ปัจจัยภายในภายนอกของสถานศึกษา จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร และสาระการเรียนรู้ของหลักสูตร โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น คุณลักษณะของครู คุณลักษณะของนักเรียน และสื่อการเรียนรู้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 3) ด้านกระบวนการ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 4) ด้านผลการปฏิบัติตามกระบวนการ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

กิตติภักษ์ กนกธาดาสกุล (2546) ศึกษาเรื่อง การศึกษาลักษณะผู้บริหารมืออาชีพตามทัศนะของผู้บริหารและครูในโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา วัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะผู้บริหารมืออาชีพในด้านบทบาทและคุณลักษณะ ตามทัศนะของผู้บริหารและครูในโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อเปรียบเทียบลักษณะผู้บริหารมืออาชีพในด้านบทบาทและคุณลักษณะตามทัศนะของผู้บริหารและครู ในโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงาน และประสบการณ์ในการทำงาน กลุ่มตัวอย่างโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ปีการศึกษา 2545 จำนวน 32 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารและครู จำนวน 224 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เฉพาะครูที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นหัวหน้างาน ตามขอบข่ายงาน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบที่ พบว่าคุณลักษณะทางวิชาชีพที่สำคัญ คือ มีความตั้งใจจริงในการบริหารตามวิชาชีพ มีการแสวงหาความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ส่วนด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ผู้บริหารจะต้องมี คือ มีความรักในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รองลงมา

ได้แก่ เรื่องมีความซื่อสัตย์สุจริต เมื่อเปรียบเทียบลักษณะผู้บริหารมืออาชีพ ตามทัศนระหว่างผู้บริหารและครู เป็นดังนี้ ด้านบทบาทในการบริหารและจัดการศึกษา พบว่า โดยรวมแตกต่างกัน โดยผู้บริหารเห็นความสำคัญครู เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แตกต่างกัน จำนวน 2 ข้อ คือ เรื่องการส่งเสริมการพัฒนาครู และเรื่องการสร้างแรงจูงใจ โดยผู้บริหารเห็นความสำคัญมากกว่าครู ด้านคุณลักษณะทางวิชาชีพ ผู้บริหารเห็นความสำคัญมากกว่าครูเรื่องมีวิสัยทัศน์ เรื่องมีการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม และเรื่องมีการบริหารงานโดยมุ่งเน้นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่าผู้บริหารเห็นความสำคัญมากกว่าครู 5 เรื่อง ดังนี้ เรื่องมีการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ เรื่องมีความรับผิดชอบ เรื่องมีใจเปิดกว้างพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเรื่องมีความอดทน อดกลั้น และเรื่องมีความเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารและครูในโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมาเรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย 5 อันดับแรกของแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้ 1) ด้านบทบาทในการบริหารและการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1.1) เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง 1.2) วางแผนงาน ติดตามตรวจสอบอย่างเป็นระบบ 1.3) บริหารงานโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม 1.4) ประสานงานดี 1.5) พัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง 2) ด้านคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ ประกอบด้วย 2.1) คุณลักษณะทางวิชาชีพ 2.1.1) มีวิสัยทัศน์กว้างไกล 2.1.2) มีลักษณะความเป็นผู้นำสูง 2.1.3) รู้ข้อมูลข่าวสารเท่าทันการเปลี่ยนแปลง 2.1.4) มีประสบการณ์ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงาน 2.1.5) รัก ภูมิใจ มีจรรยาบรรณ มุ่งมั่นพัฒนาวิชาชีพ 2.2) คุณลักษณะส่วนบุคคล 2.2.1) ยุติธรรม 2.2.2) เป็นประชาธิปไตย 2.2.3) บุคลิกภาพดีเหมาะสม 2.2.4) ซื่อสัตย์ สุจริต 2.2.5) มี มนุษยสัมพันธ์

รัชนก บุญปุ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการเรียนรู้ตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนนำร่องหลักสูตรสถานศึกษา : การวิเคราะห์พระดับกลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตรจำนวน 36 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารครูผู้สอน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามพฤติกรรมกรเรียน ทศนคติ บรรยากาศในชั้นเรียน คุณภาพการสอน การเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การได้รับการสนับสนุนทางสังคม ความเป็นผู้นำทางวิชาการ และลักษณะของหลักสูตร พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนนำร่องหลักสูตรสถานศึกษา คือ คุณภาพการสอน และระดับการศึกษาของผู้บริหาร

พัชรีย์ ศิริประภาพรชัย (2547) ศึกษาเรื่อง การศึกษาการใช้หลักสูตรประเภทอาชีวศึกษา สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ในโรงเรียนเอกชนนอกระบบ กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนเอกชนนอกระบบที่เปิดสอนหลักสูตรประเภทอาชีวศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ ผู้ให้ข้อมูล คือ ครูใหญ่ และครูผู้สอน จำนวน 344 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในการใช้หลักสูตร พบว่า สภาพการใช้หลักสูตร มีดังนี้ 1) การดำเนินการขออนุมัติหลักสูตร และความพร้อมของโรงเรียนก่อนการอนุมัติหลักสูตร 2) การวางแผนการใช้หลักสูตร ด้านการประชาสัมพันธ์หลักสูตร ด้านการเตรียมงบประมาณ ด้านการเตรียมบุคลากร การเตรียมวัสดุหลักสูตรและอุปกรณ์การเรียน การสอน ด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและอาคารสถานที่ 3) การบริหารหลักสูตร ด้านการจัดตารางสอนและการจัดชั้นเรียน ด้านการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูมีความเข้าใจหลักสูตร ด้านการประเมินผลการเรียนรู้และรายงานผลการเรียนรู้แก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง 4) การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร

ปริญญา วงศ์สุขสิน (2547) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการบริหารหลักสูตร สถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ในจังหวัดนครราชสีมา วัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการบริหาร ระดับกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในจังหวัดนครราชสีมาประชากร คือ โรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในจังหวัดนครราชสีมา ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และกรรมการ จำนวน 3,226 คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ สอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งครอบคลุมปัจจัยทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านผู้บริหาร ด้านครูผู้สอน ด้านชุมชนและผู้ปกครองด้านกรนิเทศ ด้านการประเมินคุณภาพภายนอก ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุหลักสูตรและด้านอาคารสถานที่ สอบถามเกี่ยวกับกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งครอบคลุมกระบวนการบริหารหลักสูตร 6 กระบวนการ คือ การเตรียมความพร้อม การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร การใช้หลักสูตร การนิเทศ ติดตามและประเมินผลหลักสูตรและการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการถดถอยพหุคูณ พบว่า ระดับของปัจจัยการบริหารของโรงเรียน โดยภาพรวมมีสภาพที่ปรากฏอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีสภาพที่ปรากฏในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยมีสภาพที่ปรากฏมากที่สุด 3

ด้าน คือ ด้านผู้บริหาร ด้านอาคารสถานที่ และด้านครูผู้สอน ส่วนด้านที่มีสภาพที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ ด้านการนิเทศ ส่วนระดับของกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติในระดับมาก โดยมีการปฏิบัติมากที่สุด 3 ด้านคือ ด้านการเตรียมความพร้อม ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและด้านการใช้หลักสูตร ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ด้านการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับกระบวนการบริหารหลักสูตร เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ในแต่ละปัจจัยการบริหารกับกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา พบว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูง 2 ด้าน ระดับปานกลาง 6 ด้าน โดยด้านที่มีค่าความสัมพันธ์กันสูงที่สุดคือ ด้านการประเมินคุณภาพภายนอก รองลงมาคือ ด้านการนิเทศ ส่วนด้านที่มีค่าความสัมพันธ์กันต่ำที่สุดคือ ด้านครูผู้สอน รองลงมาคือ ด้านผู้บริหาร ส่วนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาพบว่า ปัจจัยการบริหาร ด้านการประเมินคุณภาพภายนอก ด้านอาคารสถานที่ ด้านผู้บริหาร และด้านงบประมาณ

ภัทราภรณ์ โพนเงิน (2548) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 398 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา แบบสอบถามความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และแบบวัดความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรของผู้บริหาร โมเดลประกอบด้วย ตัวแปรแฝง 3 ตัวแปร และสังเกตได้ 12 ตัวแปร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโมเดลลิสเรล ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตร ศึกษาจากการจัดทำสาระการเรียนรู้ ลักษณะเอกสารหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตร จะแบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในจะมีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรมากที่สุด เรียงตามน้ำหนักองค์ประกอบ ดังนี้ นโยบายการบริหาร ความพร้อมด้านบุคลากร ความพร้อมด้านงบประมาณ ความพร้อมด้านสื่อ อุปกรณ์ และอาคารสถานที่ และความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลักสูตรของผู้บริหาร

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดทฤษฎีการนำหลักสูตรไปใช้ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลองค์การ ทฤษฎีความสำเร็จ สามารถสังเคราะห์ออกเป็นตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยได้ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.5 ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวแปร	McClelland (1953)	ธำรง นวัตกรรม (2504)	Schein (1970)	Beauchamp (1975)	Steers (1977)	สุมิตรา คุณานุกร (2520)	สังัด สุทรานนท์ (2532)	Certo (1992)	ชลันดา อินทร์เจริญ (2537)	ประจักษ์ นานทองชุม (2542)	วิไลวรรณ สรรพวัฒน์ (2542)	กียรติวัฒน์ อัครเด (2543)	ณรงค์ ดอนศรี (2543)	สมบัติศักดิ์ (2543)	จุฬาลักษณ์ รันธบุต (2544)	พัฒนภรณ์ จิตร์โรจน์ (2545)	สุจิตรา โปรัมย์แดง (2545)	ศยามา ศรีบุรา (2545)	กิติกร กนกธาดา (2546)	สมพร พงษ์เด็ยศักดิ์ (2546)	สุนีย์ วุฒินธ์ (2546)	ปริญญา วงศ์สุลิน (2547)	พัทธ์ศิริ ปรากฏทรัพย์ (2547)	รัตนก บุญปู (2547)	ภัทราภรณ์ โพนเงิน (2548)	ลำพอง กอมกุด (2548)	คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้การสอน (2549)	สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549)	ปรีชา สุข พิบูลสุราษฎร์ และคณะ (ม.ม.ป.)
ปัจจัยนำเข้า																													
1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครู	/											/	/			/					/	/					/		
2. ความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักสูตรของผู้บริหาร									/				/												/	/	/	/	
3. นโยบายการบริหาร				/								/												/			/		
4. ลักษณะของผู้บริหาร							/				/							/											
5. แรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน	/																												
6. การสนับสนุนจากโรงเรียน								/	/	/				/							/	/		/					

ตารางที่ 2.5 ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

4. การสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง	ตัวแปร
	McClelland (1953)
	ธีารง บัวศรี (2504)
	Schein (1970)
	Beauchamp (1976)
	Steers (1977)
	สุมิตรา คุณานุกร (2520)
	สังัด จุฑารามณ์ (2532)
	Cento (1992)
	ขลิบลดา อินทร์เจริญ (2537)
	ประจักษ์ นานทองตุม (2542)
	วิไลวรรณ สรรพวัฒน์ (2542)
	กิริติวัฒน์ อัดเด (2543)
	ณรงค์ ดอนศรี (2543)
	สมศักดิ์ ลาดี (2543)
	จุฬาลักษณ์ รันนบุตร (2544)
	พัฒนานภรณ์ จิตรวิจิตร (2545)
	สุจิตรา โป้งแสง (2545)
	ศยามา ศรีนุษา (2545)
	กิติภัก กนกธาดา (2546)
	สมพร พงษ์เกียรติศักดิ์ (2546)
	สุนีย์ กุพันธ์ (2546)
	ปริญญา วงศ์สุลลิน (2547)
	พัทธิ ศรีประภาพรชัย (2547)
	รัชนีกร บุญปุ (2547)
	ภัทราภรณ์ โพนเงิน (2548)
	ลำพอง กลมกุล (2548)
	คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การศึกษามารสธอน (2549)
	สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549)
	ปริญญช พิบูลธรรวช และคณะ (ม.ม.ป.)

ตารางที่ 2.6 ผลการสังเคราะห์ตัวแปรที่เกี่ยวกับคุณลักษณะผู้เรียนจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปร	ฉลองภพ สูงภักก์กาญจน์ (2542)	สุนทร ดันติเวชกุล (2542)	ประจักษ์ นานหนองตม (2543)	สมศักดิ์ ลาดี (2543)	สังคม รุ่งทอง (2547)	ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2549)	สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549)	กลุ่มพัฒนการอบแนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง (ม.ม.ป.)	ปริญญช พิบูลย์ สราวุธ (ม.ม.ป.)	สำนักพระราชวัง (ม.ม.ป.)
ด้านผลผลิต (มองในแง่คุณลักษณะที่เกิดกับตัวผู้เรียน)										
1. ความพอประมาณในการคิดและการปฏิบัติ	/	/			/	/	/	/		
2. การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ	/	/		/		/	/			/
3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี	/					/	/	/		/
4. ความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และการต่อยอดองค์ความรู้	/	/		/	/	/	/	/		/
5. ความมีคุณธรรม จริยธรรม	/		/		/	/	/	/	/	/
6. ความสามารถในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	/	/		/	/	/		/		/
7. การพึ่งตนเอง			/	/	/		/			

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยคาดว่าตัวแปรที่น่าจะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรสถานศึกษาตามทฤษฎีองค์การ ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ประกอบด้วย

1. ด้านปัจจัยนำเข้า

- 1.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครู
- 1.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหาร
- 1.3 นโยบายการบริหาร
- 1.4 ลักษณะของผู้บริหาร

- 1.5 แรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน
- 1.6 การสนับสนุนจากโรงเรียน
- 1.7 การสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานภายนอก

2. ด้านกระบวนการ

- 2.1 ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครู
- 2.2 การบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.3 การนิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง
- 2.4 การสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง

3. ด้านผลผลิต ซึ่งจะมองในแง่ของคุณลักษณะที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน

- 3.1 ความพอประมาณในการคิดและการปฏิบัติ
- 3.2 การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ
- 3.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี
- 3.4 ความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และการต่อ ยอดองค์ความรู้
- 3.5 ความมีคุณธรรม จริยธรรม
- 3.6 ความสามารถในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ใน

ชีวิตประจำวัน

- 3.7 การพึ่งตนเอง

4.3 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดของแต่ละตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งได้มาจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้นำเสนอตัวแปรออกเป็น 3 กลุ่ม ตามทฤษฎีองค์การ คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต (พิจารณาจากคุณลักษณะที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 ปัจจัยนำเข้า

4.3.1.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

การเรียนรู้มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การ ซึ่งหมายถึง บุคลากรในโรงเรียนไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม ทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ทั้งในส่วน

พฤติกรรมที่ถูกต้องเปิดเผย และพฤติกรรมที่ซ่อนเร้น พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้จึงเป็นพฤติกรรมจงใจ มิใช่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยไม่มีสาเหตุหรือเป็นเหตุบังเอิญ นอกจากนั้นพฤติกรรม การเรียนรู้ยังเกิดขึ้นจากการฝึกฝนอบรมด้วยความตั้งใจจะเป็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรที่ติดตัว บุคคลนั้น

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2541) กล่าวถึง ทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎี การกำหนดเงื่อนไขแบบดั้งเดิมของ Ivan Pavlov ซึ่งถึงสิ่งเร้าหรือตัวเสริมแรงมาก่อนที่จะเกิด พฤติกรรมหรือปฏิกิริยาได้ตอบ ในขณะที่ทฤษฎีกำหนดเงื่อนไขแบบปฏิบัติการของ B.F.Skinner แสดงในทางกลับกัน คือ ใช้ตัวเสริมแรง หรือสิ่งเร้าการให้รางวัลหลังจากเกิดพฤติกรรม และเป็น พฤติกรรมที่เกิดจากความตั้งใจหวังผลบางประการ ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเชื่อว่าการเรียนรู้เป็น เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเบาะแสหรือร่องรอยทางความคิดกับความคาดหวัง ส่วนทฤษฎีการ เรียนรู้สังคม ยอมรับว่าการเรียนรู้ไม่ได้เกิดจากสิ่งเร้าเฉพาะหน้า หรือผลที่ได้ที่จะตามมาหลังการ แสดงพฤติกรรมเท่านั้น แต่การเรียนรู้เกิดจากการรู้และเข้าใจ ซึ่งเน้นที่การกระทำได้ตอบและการ แลกเปลี่ยนของการรับรู้ หรือการเข้าใจพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมอีกด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้ทาง สังคมให้ความสำคัญกับกระบวนการใช้ตัวแบบ โดยมีการเลียนแบบผู้อื่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความตั้งใจ การคงไว้ การแสดงพฤติกรรมจำลอง และการใช้แรงเสริม

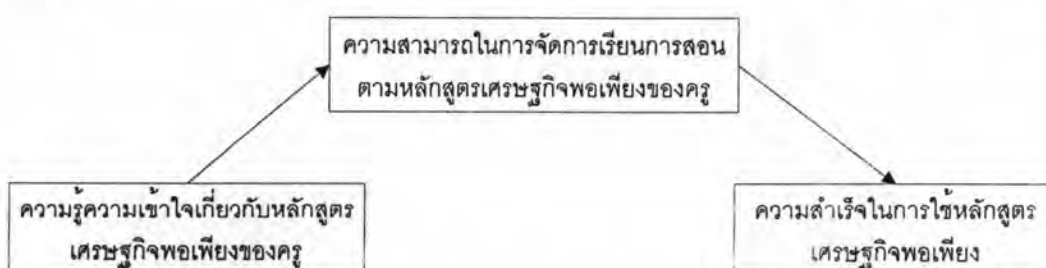
จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้และความรู้ ความเข้าใจเป็น พฤติกรรมสำคัญของบุคคลที่ช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินงานด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งบุคคลในองค์กรที่มีพฤติกรรมดังกล่าวสามารถช่วยให้องค์กรดำเนินงานด้านต่างๆ ได้บรรลุถึง ประสิทธิภาพโดยง่าย

ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา จะต้องมุ่งพัฒนาครูก่อนเป็นอันดับ แรก เพราะครูมีหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้เด็ก ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี เพื่อให้ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงได้ สำนักความสัมพันธ์ ต่างประเทศ (2549) กล่าวว่า ครูผู้สอนต้องรู้และเข้าใจทั้งสาระของหลักสูตรและกิจกรรมการเรียน การสอน เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงได้ ซึ่ง สอดคล้องกับคณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ และ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กล่าวว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษานั้น คือ การสร้างความรู้ ความเข้าใจในปรัชญา เศรษฐกิจ-พอเพียงแก่ครูผู้สอน และสามารถสอดแทรกเข้าไปในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อปลูกฝัง

ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสุนีย์ ภูพันธ์ (2546) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ควรมีการอบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร เพื่อให้พร้อมที่จะนำหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และธำรง บัวศรี (2504) กล่าวว่า ปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการใช้หลักสูตร คือ การให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ครูด้วยวิทยากร คู่มือ เอกสาร หรือแนวปฏิบัติต่างๆ

นอกจากนี้การศึกษาของณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) ซึ่งได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ในขั้นตอนการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ จะต้องมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจในบุคลากรให้มีความเข้าใจตรงกันที่จะจัดกิจกรรม และงานวิจัยของสมศักดิ์ ลาดี (2543) พบว่า การดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบผลสำเร็จนั้น ครูจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของพัชรี ศิริประภาพรชัย (2547) ที่ศึกษาการใช้หลักสูตรประเภทอาชีวศึกษา สาขาคอมพิวเตอร์ในโรงเรียนเอกชนนอกระบบ พบว่า การใช้หลักสูตรให้ประสบความสำเร็จครูจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการใช้หลักสูตร และสุจิตรา ไปร่งแสง (2545) พบว่า ปัญหาในการดำเนินการใช้หลักสูตรตามแนวโครงการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ ครูผู้สอนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร

จากแนวคิดและงานวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงคาดว่าความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครูน่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางอ้อมต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านทางความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครูอีกด้วย ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.8

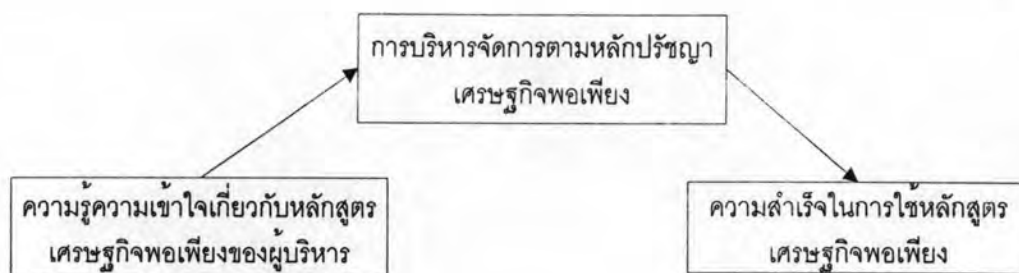
แผนภาพที่ 2.8 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครู ต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.1.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหาร

ในการนำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงหรือหลักสูตรใดๆ ก็ตามไปใช้ในสถานศึกษานั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในตัวหลักสูตรเสียก่อน เพื่อให้สามารถบริหารจัดการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้ สำนักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (2549) กล่าวว่า การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษานั้น ผู้บริหารจะต้องมีความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ ซึ่งสอดคล้องกับปรียานุช พิบูลสราวุธ และคณะ (2549) ที่กล่าวว่า "เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา" ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ คือ ทุกคนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อนสิ่งอื่นใด เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสถานศึกษาต่อไป และคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน (2549) พบว่า การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาเริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากครูและผู้บริหารการศึกษายังมีความเข้าใจไม่ถูกต้อง และคณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาและเยาวชน ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ มีวิสัยทัศน์ของการขับเคลื่อน คือ ให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหารมีส่วนสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จ ดังผลการศึกษาของณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) พบว่า ในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และสร้างความเข้าใจในบุคลากรให้มีความเข้าใจตรงกันที่จะจัดกิจกรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภัทรภากรณ์ โพนเงิน (2548) และชลันดา อินทร์เจริญ (2537) ที่พบว่าความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตร

จากแนวคิดและผลการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัยจึงคาดว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหารน่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางอ้อมต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านทางกระบวนการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.9

แผนภาพที่ 2.9 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหาร ต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.1.3 นโยบายการบริหาร

Steer (1977) ระบุว่า ปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้ฝ่ายบริหารสามารถบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ นโยบายการบริหาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ เช่น การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและแน่นอน การจัดหาและการใช้ทรัพยากร กระบวนการติดต่อสื่อสาร ภาวะผู้นำ การริเริ่มสร้างสรรค์

Glueck (1980) ได้กล่าวว่า นอกเหนือจากการวางแผนที่ดีที่จะนำไปสู่ความสำเร็จที่มีประสิทธิผลแล้ว ตัวโครงสร้างและการพรรณนาลักษณะงานที่ชัดเจนก็เป็นตัวประกอบที่สำคัญต่อการมีประสิทธิผลขององค์การ นอกจากนี้ในเชิงการบริหาร การที่จะนำองค์การไปสู่การมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพนั้น ภาวะผู้นำ กระบวนการตัดสินใจ ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหารและพนักงาน ระบบการสื่อสารที่ดี ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงาน การควบคุมงบประมาณ การกำกับดูแล รวมถึงนวัตกรรมใหม่ๆ ล้วนมีอิทธิพลและเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำองค์การไปสู่ความมีประสิทธิภาพขององค์การทั้งสิ้น

นโยบายเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการบริหาร เพราะนโยบายเป็นเครื่องบ่งชี้ทิศทางในการบริหารงาน และเป็นข้อมูลที่ผู้บริหารพิจารณาเพื่อใช้ในการสั่งการ การบริหารงานโดยปราศจากนโยบายย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะนโยบายเกิดจากวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การบริหารก็เกิดจากวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการบริหารงาน นอกจากนั้นนโยบายยังจัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการจัดการ การบริหารจะไม่เกิดขึ้นหรือไม่ประสบความสำเร็จ หากขาดนโยบาย Terry (1977) อธิบายถึงความสำคัญของนโยบายที่มีต่อการบริหารในลักษณะดังต่อไปนี้

1) นโยบายจะช่วยให้ผู้บริหารทราบว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร และใช้ปัจจัยใดบ้าง นโยบายจะช่วยให้ผู้บริหารปฏิบัติงานต่างๆ อย่างมีความมั่นใจ เพราะนโยบายเป็นทั้งแผนงาน เครื่องชี้ทิศทาง และหลักประกันที่ผู้บริหารทุกระดับชั้นจะต้องยึดถือ

2) นโยบายจะช่วยให้บุคลากรทุกระดับชั้นในองค์การหรือหน่วยงานได้เข้าใจภารกิจของหน่วยงานที่ตนสังกัด รวมทั้งวิธีการที่จะปฏิบัติภารกิจให้ประสบความสำเร็จ โดยไม่ซ้ำซ้อนกับภาระหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ ภายในองค์การเดียวกัน และนโยบายยังจะช่วยให้การประสานงานระหว่างหน่วยงานเป็นไปได้ง่ายขึ้น

3) นโยบายก่อให้เกิดเป้าหมายในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารงานทุกชนิด การบริหารงานอย่างมีเป้าหมายจะทำให้ประหยัดทั้งเงิน เวลา บุคลากร รวมถึงพลังความสามารถหรือศักยภาพของบุคลากรเหล่านั้นด้วย นอกจากนี้ยังทำให้การทำงานของบุคลากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุถึงเป้าหมายขององค์การหรือหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพผลด้วยเช่นกัน

4) นโยบายที่ดีจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมการใช้อำนาจของผู้บริหารให้เป็นไปโดยถูกต้องมีเหตุผลและมีความยุติธรรม อันจะนำมาซึ่งความเชื่อถือ ความจงรักภักดี และความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา และด้วยเหตุผลดังกล่าวการบริหารงานของผู้บริหารจะเป็นไปโดยความปกติสุข บรรลุเป้าหมายโดยมีปัญหาลดลงและอุปสรรคน้อยที่สุดหรือไม่มีปัญหาเลย

5) นโยบายจะช่วยให้เกิดพัฒนาการทางการบริหาร เพราะนโยบายจะพัฒนาผู้บริหารงานหรือผู้ใช้ให้มีความสามารถในการแปลความ และทำให้นโยบายเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ นอกจากนี้ นโยบายจะพัฒนาผู้บริหารให้รู้จักคิดทำนโยบายขึ้น แทนที่จะคิดปฏิบัติตามนโยบายเพียงอย่างเดียว

นโยบายเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์อย่างกว้างๆ โดยจะไม่บอกถึงวิธีการโดยละเอียดแน่ชัด เพราะการปฏิบัติตามนโยบายอาจพบกับอุปสรรคที่ต้องการแก้ไขเป็นส่วนตัว โดยผู้ปฏิบัติ อย่างไรก็ตามนโยบายจะเป็นตัวเสริมให้เกิดการปฏิบัติงาน การจะประสบความสำเร็จในการบริหารหรือไม่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์และปัจจัยอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่มีการปฏิบัติตามนโยบายนั้นๆ

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเชื่อว่านโยบายการบริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้โรงเรียนเกิดความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะเห็นได้ว่านโยบายจะมีส่วนส่งเสริมการบริหารงานให้มีทิศทาง และมีเป้าหมายในการทำงาน ฉะนั้นการที่จะดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จนั้นควรจะดำเนินงานตามนโยบายที่วางไว้

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของนโยบายการบริหาร หมายถึง การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ หรือพันธกิจของโรงเรียน โดยให้ครูหรือบุคลากรในโรงเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดนโยบาย เพื่อยึดถือเป็นแนวทางการบริหารงาน

นอกจากนี้สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549) กล่าวว่า การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้บริหารสามารถใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษาและกำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียนได้ โดยผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

จากผลการศึกษาของณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) พบว่า การบริหารกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงมีความต้องการให้ฝ่ายบริหารมีนโยบายที่ชัดเจน ควรมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบตามความเหมาะสม ควรกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ และบุคลากรควรได้รับการอบรมด้านวิทยาการใหม่ๆ เพื่อนำมาถ่ายทอดและเผยแพร่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของภัทรภรณ์ โพนเงิน (2548) พบว่า ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามากที่สุด คือ นโยบายการบริหาร และณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) พบว่า การกำหนดนโยบายการบริหารที่ชัดเจน จะทำให้การสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือกันและกัน ประสบผลสำเร็จ

จากแนวคิดและงานวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยจึงคาดว่านโยบายการบริหาร น่าจะมีอิทธิพลในรูปแบบทางอ้อมต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านทางกระบวนการจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และน่าจะมีอิทธิพลในรูปแบบทางอ้อมต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านทาง การสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.10

แผนภาพที่ 2.10 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของนโยบายการบริหารต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.1.3 ลักษณะของผู้บริหาร

Certo (1992) กล่าวว่า ลักษณะของบุคคลในองค์การมีความสำคัญที่สุดต่อประสิทธิผลขององค์กร นั่นคือ ถ้าผู้บริหารมีความตระหนักและยอมรับในการนำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ผู้บริหารก็จะกำหนดเป็นนโยบาย และบริหารจัดการตามนโยบาย เช่น การสนับสนุนทรัพยากร เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และการบริหารจัดการที่ดี โดยการมอบหมายงานที่สอดคล้องกับความรู้ ความสามารถของแต่ละบุคคล ยังทำให้ครูและบุคลากรมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอีกด้วย และจากการศึกษาของกิติภัช กนกธาดา (2546) พบว่า ลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพ ตามทัศนคติของผู้บริหารและครู พบว่า ลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพในด้านการบริหารและการจัดการศึกษา ประกอบด้วย เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง วางแผน ติดตามตรวจสอบอย่างเป็นระบบ บริหารงานโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ประสานงานดี และพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัย จะเห็นได้ว่า ลักษณะของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการบริหารงานองค์การ สามารถช่วยให้องค์การและบุคลากรในองค์การดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ผู้วิจัยพบว่า การบริหารสถานศึกษาเพื่อให้การใช้หลักสูตรบรรลุผล มีองค์ประกอบหลายประการที่จะช่วยให้สถานศึกษามีความเจริญก้าวหน้า และบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ องค์ประกอบที่มีความสำคัญและขาดเสียมิได้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้นำในการรวมพลังทั้งหลาย เพื่อให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของลักษณะของผู้บริหาร หมายถึง การตระหนักและยอมรับของผู้บริหารในการนำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ รวมทั้งความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง และความมีมนุษยสัมพันธ์ ที่จะช่วยให้การใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จ

4.3.1.3.1 การยอมรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหาร

Good (1945 อ้างถึงใน ลัดดาวัลย์ หวังชิงชัย, 2546) ได้ให้ความหมายว่า ความตระหนัก หมายถึง ความรู้สึกที่แสดงถึงการเกิดความรู้ของบุคคล หรือการที่บุคคลแสดงความรู้สึกกับผิดชอบต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

Bloom (1971) ได้ให้ความหมายของความตระหนักว่า เป็นขั้นต่ำสุดของภาคอารมณ์และความรู้สึก ความตระหนักเกือบคล้ายความรู้ ตรงที่ความรู้และความตระหนักไม่

เป็นลักษณะสิ่งเร้า ความตระหนักไม่จำเป็นต้องเน้นปรากฏการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความตระหนักจะเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้าให้เกิดความตระหนัก

Wolman (1973) ได้กล่าวถึงความหมายของความตระหนักไว้ว่า ความตระหนักเป็นภาวะการณ์ที่บุคคลเข้าใจ หรือสำนึกถึงบางสิ่งบางอย่างของเหตุการณ์ ประสบการณ์ หรือวัตถุสิ่งของ

Runes (1979) กล่าวถึง ความตระหนักอย่างจำกัดว่า ความตระหนักเป็นการกระทำที่เกิดจากความสำนึกในเรื่องหรือเหตุการณ์นั้นๆ

Breckler (1986 อ้างถึงใน วรรณา เจียรตนศิริกุล, 2531) ได้กล่าวว่า ความตระหนักเกิดจากทัศนคติที่มีต่อสิ่งเร้า อันได้แก่ บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคมและสิ่งต่างๆ ที่โน้มเอียง หรือที่จะสนองตอบในทางบวกหรือทางลบเป็นสิ่งเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์องค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความตระหนักมี 3 ประการ คือ

1) ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Component) จะเริ่มต้นจาก ระดับง่าย และมีการพัฒนามากขึ้นตามลำดับ

2) อารมณ์ความรู้สึก (Affective Component) เป็นความรู้สึกด้านทัศนคติ ค่านิยม ความตระหนักชอบหรือไม่ชอบ ดีหรือไม่ดี เป็นองค์ประกอบในการประเมินสิ่งเร้าต่างๆ

3) พฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นการแสดงออกทั้งทางวาจา กิริยา ท่าทางที่มีต่อสิ่งเร้า หรือแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำ

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความตระหนักและการยอมรับของผู้บริหาร มีส่วนสำคัญในการบริหารงานองค์การ เมื่อบุคคลมีความตระหนักและการยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว ย่อมที่จะปฏิบัติตนไปในแนวทางที่ตนยอมรับ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของความตระหนักและการยอมรับของผู้บริหารในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ว่าหมายถึง การที่ผู้บริหารนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการ รวมถึงเป็นหลักคิด หลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

4.3.1.3.2 ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร

Green (1988) กล่าวว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม องค์ประกอบของภาวะผู้นำประกอบด้วย ผู้นำ ผู้ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามและบริบทที่เกี่ยวข้อง

Sergiovanni & Moore (1989) สรุปว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการ เคลี้ยกล่อมและการจูงใจของผู้นำที่จะให้ผู้ตามประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อส่งเสริมเป้าหมายของผู้นำ หรือเป้าหมายร่วมกันของผู้นำกับผู้ตาม นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องแสดง ความเป็นผู้นำใน 3 ประการ คือ

(1) พฤติกรรมของผู้บริหาร กล่าวคือ จำเป็นต้องมีพฤติกรรมที่เหมาะสม กับเกียรติและตำแหน่ง ต้องประสานกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อการ บรรลุเป้าหมาย พฤติกรรมของผู้บริหารมีอิทธิพลต่อโครงสร้าง กระบวนการ และวิธีทำงาน นอกจากนั้นยังมีอิทธิพลต่อขวัญของครูผู้สอน รวมถึงพฤติกรรมของครูผู้สอน และพฤติกรรมของ นักเรียน ทั้งนี้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องแสดงพฤติกรรมใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ พฤติกรรม มุ่งงาน เพื่อมุ่งให้การปฏิบัติภารกิจของโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ ลักษณะที่สอง คือ พฤติกรรมมุ่งคน สนใจในบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ให้ความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับความมั่นคง ปลอดภัย การยอมรับนับถือ ศักดิ์ศรี และคุณค่าในความเป็นคน

(2) พัฒนาคณะอื่น เนื่องจากเป้าหมายที่เด่นชัดของสถานศึกษา คือ การ พัฒนาคณะ ซึ่งต้องมุ่งพัฒนาทั้งผู้สอนและผู้เรียน และหากบุคคลได้รับการพัฒนาทั้งความสามารถ และจิตใจถึงระดับที่พึงปรารถนาแล้วก็ย่อมเชื่อได้ว่าสถานศึกษาย่อมบรรลุถึงประสิทธิผลได้

(3) หน้าที่ของกลุ่มผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องแสดงบทบาทผู้นำ ของกลุ่มใน 2 ประการ ประการแรก คือ บทบาทในการปฏิบัติภารกิจของกลุ่ม ซึ่งต้องแสดงบทบาท ในการทำงานให้สำเร็จ ประการที่สอง คือ บทบาทในการสร้างกลุ่ม เป็นบทบาทที่ทำให้กลุ่มคงอยู่ ต่อไปได้ และมีความเจริญ บทบาทในประการหลังนี้จะต้องสนใจในพฤติกรรมของคน สร้างความ กลมเกลียวสมานฉันท์ภายในกลุ่ม ปลุกจิตสำนึกให้สมาชิกสนใจที่จะทำงานแบบใหม่ที่ดีกว่า รู้จัก ประเมินผลสิ่งที่ตนทำไปแล้ว เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความเป็นผู้นำเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผู้บริหารพึงมี ซึ่งจะมามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการบริหารงานในองค์กร สามารถช่วยให้องค์กรและบุคลากรใน องค์กรดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ ความเป็นผู้นำของ ผู้บริหาร หมายถึง ภาวะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถทำการโน้มน้าวให้บุคลากรใน สถานศึกษา คล้อยตามได้ ซึ่งเป็นวิถีทางการบริหารและสั่งงานแก่บุคลากรในโรงเรียนอย่างชัดเจน โดยมีการพิจารณาเกี่ยวกับความรู้สึกของบุคลากรและวิธีการโน้มน้าวบุคลากร เพื่อให้การ ดำเนินงานการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงเกิดประสิทธิผล

4.3.1.3.3 ความมีมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร

นับตั้งแต่เกิดมาเราต้องอยู่ร่วมและติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลอื่นในสังคมและชุมชน เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ซึ่งหมายถึง เราไม่สามารถอยู่ได้โดยลำพัง แต่จำเป็นต้องติดต่อ พึ่งพาอาศัยบุคคลที่อยู่รอบข้างเพื่อความอยู่รอดของชีวิต หรือเพื่อความสุขใจของเราเอง ดังนั้น การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป จึงทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปด้วยความราบรื่น และก่อให้เกิดความสุขในสังคม

เข็มทอง ศิริแสงเลิศ (2546) ได้อธิบายคำว่า "มนุษยสัมพันธ์" ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Human Relations เป็นคำประสมที่เกิดจากคำ 2 คำรวมกัน คือ มนุษย์ (Human) และสัมพันธ์ (Relations)

มนุษย์ (Human) หมายถึง ลักษณะของความเป็นมนุษย์ คือ ผู้มีจิตใจสูง

สัมพันธ์ (Relations) หมายถึง ความผูกพัน เกี่ยวข้อง การติดต่อกัน และ ความเกี่ยวพันกัน

เมื่อนำสองคำมารวมกันเป็น "มนุษยสัมพันธ์" จึงหมายถึง การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างคนที่อยู่ร่วมกันและมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นความหมายกลางๆ แต่ในเชิงวิชาการของศาสตร์สาขาต่างๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ด้านจิตวิทยา คำว่า มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกต่อกันในสังคม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตนเอง

ด้านสังคมวิทยา มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การที่คนซึ่งอยู่ร่วมกันมีการโต้ตอบ และมีการตอบสนองต่อกันและกัน ซึ่งอาจเป็นทั้งความสัมพันธ์ในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ เช่น ความร่วมมือ การแข่งขัน การต่อต้าน หรือการต่อสู้ เป็นต้น

David (1977) ได้ให้ความหมายของมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง กระบวนการจิตใจของบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยมีความพอใจในทางเศรษฐกิจและสังคมมนุษยสัมพันธ์ จึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อใช้ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคล การยอมรับนับถือ การให้ความร่วมมือ และการให้ความจงรักภักดีในการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลต่อบุคคลตลอดจนองค์กรต่อองค์กร

อำนาจ แสงสว่าง (2544) กล่าวว่า องค์ประกอบของมนุษยสัมพันธ์แบ่งเป็น 3 ประการคือ

1) การเข้าใจตนเอง เป็นลักษณะการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงว่าตนเองเป็นใคร มีความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์แค่ไหนระดับใด มีจุดแข็งคือความเก่งและ

จุดอ่อนคือความไม่เก่งในด้านใดบ้างเรื่องใดบ้าง การเข้าใจตนเองทำให้บุคคลเกิดการรู้สึกยอมรับในคุณค่าแห่งตน นับถือตนเองและรู้จักเข้าใจสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบของตนเอง สิ่งที่สำคัญในการเข้าใจตนเองจะช่วยให้เรารู้จักปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นได้ดีมาก

2) การเข้าใจบุคคลอื่น เป็นการเรียนรู้ธรรมชาติของคน ความแตกต่างระหว่างบุคคลความต้องการของบุคคล แรงจูงใจของบุคคล สภาพสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้นานัปการ เมื่อเราต้องการไปติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลใดเราต้องทราบก่อนว่าบุคคลนั้นชื่อใดเป็นใคร มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ทางด้านใดอยู่ในระดับใดชอบสิ่งใดไม่ชอบสิ่งใด โปรดปรานในสิ่งใดเป็นพิเศษ มีคุณลักษณะที่เด่นทางด้านใดบ้างเมื่อเรานำเอาบุคคลอื่นที่เราต้องการติดต่อสัมพันธ์มาพิจารณาดูว่า เรามีความเข้าใจในตัวเขาอย่างไร เรายอมรับในตัวเขาได้แค่ไหน เพื่อจัดระดับคุณค่าและความสำคัญของบุคคลที่เราจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์รวมทั้งการที่เราจักปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นได้ในการติดต่อสัมพันธ์กัน

3) การเข้าใจสิ่งแวดล้อม เป็นการเรียนรู้ธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเราและบุคคลอื่น ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน และมีส่วนสัมพันธ์กับมนุษย์สัมพันธ์ได้แก่ สภาพการณ์ เหตุการณ์ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและในอนาคต ล้วนแต่มีอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันที่เป็นองค์การ สถาบันการศึกษา หน่วยงาน บริษัท ห้างร้าน โรงงาน รัฐบาล ศาสนา องค์การระหว่างประเทศ ความรู้จากการเข้าใจสิ่งแวดล้อมสามารถนำมาปรับใช้กับตัวเราในการเสริมสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ดีมากขึ้น

อนันท์ งามสะอาด (ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่าหลักมนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหาร เหมือนกับการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าปฏิบัติได้ก็จะทำให้ทั้งเจ้านายและลูกน้องทำงานด้วยกันอย่างมีความสุข มีความเป็นห่วงเป็นใย เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ผู้บริหารที่ดีควรจะมีหลักธรรมที่เรียกว่า พรหมวิหาร 4 (Holy abiding) ได้แก่ เมตตา (Living - Kindness) กรุณา (Compassion) มุทิตา (Sympathetic joy) อุเบกขา (Neutrality) นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงหลักมนุษย์สัมพันธ์ในฐานะนักบริหารไว้ว่า

1) ควรสร้างบุคลิกภาพการเป็นผู้นำ ทั้งการแต่งกาย การพูดจา การแสดงออกทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ ให้เหมาะกับกาลเทศะ โดยอยู่ในพื้นฐานของการให้เกียรติผู้อื่นเสมอ

- 2) เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ลูกน้องได้ อย่างช่วยเหลือแนะนำมากเกินไป
 - 3) ให้อำนาจให้กำลังใจแก่ลูกน้อง โดยยึดหลักชมให้มาก แต่ตำหนิให้น้อย
 - 4) รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์
 - 5) รู้จักวางแผนงาน รู้จักมอบหมายและสั่งงาน โดยรู้จักใช้คนให้เหมาะสม
- กับงาน
- 6) รู้จักส่งเสริมสนับสนุนลูกน้องเมื่อเขาทำดีมีผลงาน
 - 7) รู้จักวิเคราะห์บนพื้นฐานความเป็นจริง เพื่อรู้จุดเด่น จุดด้อยของ
- ลูกน้อง
- 8) มีความสามารถในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้ในปัญหาที่เห็นว่า
- ควรกระทำ
- 9) อุดหนุน สุขุม เยือกเย็น รู้จักควบคุมอารมณ์
 - 10) ไม่ตำหนิลูกน้องต่อหน้าคนอื่น
 - 11) ให้ความสนใจสวัสดิภาพ และสวัสดิการลูกน้อง
 - 12) มีมิตรภาพนอกเวลาทำงาน แสดงความยินดีต่อลูกน้อง และสมาชิก
- ในครอบครัวของลูกน้องตามโอกาสอันควร
- 13) แสดงความเอื้ออาทรต่อลูกน้อง และสมาชิกในครอบครัวของ
- ลูกน้อง
- 14) ไม่หลงอำนาจ
 - 15) ไม่แสดงอาการดูถูกลูกน้อง
 - 16) ไม่ทำตัวเป็นคนขี้ระแวงสงสัย
 - 17) รู้จักให้อภัย ไม่ผูกใจเจ็บ แก่เผ็ด แก่แค้น ไม่ปิดความลับผิดชอบ
 - 18) ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง
 - 19) ไม่ตัดสินใจขณะที่มีอารมณ์โกรธ
 - 20) หลีกเลี่ยงการมอบหมายงาน เมื่อถึงเวลารับประทานอาหาร หรือ
- ขณะที่กำลังจะหมดเวลาทำงาน
- 21) ควรเป็นคนมีอารมณ์ขัน พุดคุยเล่นกับลูกน้องตามโอกาสอันควร
 - 22) กำหนดเวลาเลิกงานให้แน่นอน
 - 23) คำสั่งต้องชัดเจน
 - 24) กระตุ้นให้ลูกน้องแสดงความคิดเห็น

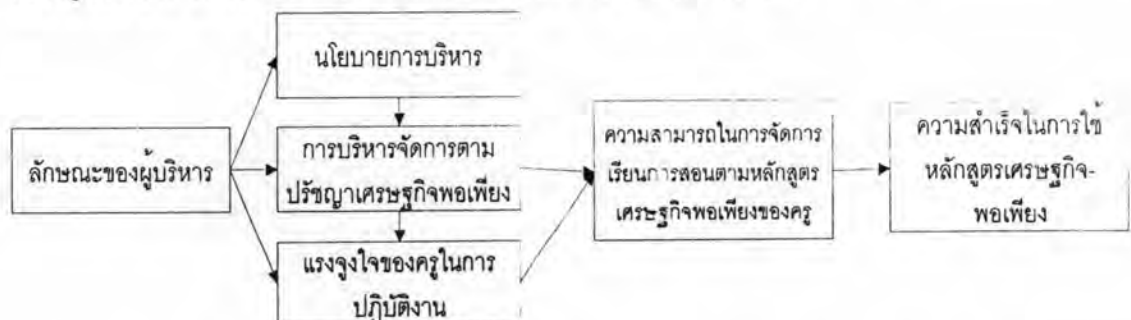
25) เน้นศีลธรรมจรรยาในอาชีพ

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การจะดำเนินกิจกรรมใดๆ ร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์ ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสถานศึกษา ความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของผู้บริหารต่อผู้ร่วมงานมีความจำเป็นไม่แพ้ปัจจัยอื่นๆ ในการบริหารงาน จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติงานได้

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของ ความมีมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร ว่าหมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารที่แสดงออกต่อผู้เรียนและผู้ร่วมงาน ทั้งการแต่งกาย การพูดจา และการแสดงออกทางกายให้เหมาะกับกาลเทศะ

นอกจากนี้การศึกษาของ กิติภัช กนกธาดา (2546) พบว่า ลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพ ตามทัศนะของผู้บริหารและครู พบว่า ลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพในด้านการบริหารและการจัดการศึกษา ประกอบด้วย เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง วางแผนติดตามตรวจสอบอย่างเป็นระบบ บริหารงานโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ประสานงานดี และพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของกัรวัดวัฒน์ อัครเศ (2543) พบว่า การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ชยันขันแข็งในการเอาใจใส่งานในหน้าที่ และงานที่ได้รับมอบหมาย และเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี

จากแนวคิดและงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยคาดว่าลักษณะของผู้บริหารน่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางอ้อมต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านทางนโยบายการบริหาร การบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครูด้วย ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปร ได้ดังแผนภาพที่ 2.11

แผนภาพที่ 2.11 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของลักษณะของผู้บริหารต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.1.4 แรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน

แรงจูงใจทำให้บุคคลกระทำการมุ่งสู่เป้าหมาย โดยทั่วไป แรงจูงใจจะเกี่ยวข้องกับ ความปรารถนา ความต้องการ ความมุ่งหวัง เป้าประสงค์ เป้าหมาย ความต้องการจำเป็นแรงขับ และสิ่งตอบแทน แต่หลักสำคัญของแรงจูงใจอยู่ที่ความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการ หรือการทำให้เกิดความพึงพอใจอันเนื่องมาจากความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการ ดังกล่าว ซึ่งจะกลายเป็นเป้าหมายที่บุคคลแสวงหา (Gibson and others, 1973)

ในบริบทของโรงเรียนสิ่งจูงใจจะเป็นเป้าหมายทางบวก เช่น การยกย่องชมเชย การยอมรับ การเลื่อนขั้นตำแหน่ง การเพิ่มเงินเดือน หรืออาจเป็นแรงจูงใจหรือเป้าหมายทางลบ เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การลงโทษ ซึ่งบุคคลพยายามเลี่ยงด้วยการไม่สร้างพฤติกรรมใดๆ ที่จะนำไปสู่เป้าหมายทางลบนี้

ทฤษฎีแรงจูงใจที่สำคัญมีหลายทฤษฎี ซึ่งพอจะจัดกลุ่มได้เป็น 3 กลุ่ม (สร้อยตระกูล อรรถมานะ, 2541) ดังนี้

1) กลุ่มทฤษฎีที่เน้นเนื้อหาแรงจูงใจ ได้แก่ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow ที่แบ่งความต้องการเป็นด้านร่างกาย ความมั่นคงปลอดภัยทางสังคม ชื่อเสียง การยอมรับ และการบรรลุประสิทธิผลตามความนึกคิดของตนเอง ทฤษฎี E.R.G. ของ Alderfer เสนอความต้องการของคนเป็น 3 ระดับ คือ ความต้องการเพื่อดำรงชีพ สัมพันธภาพ และเจริญเติบโต ทฤษฎีเน้นเนื้อหาแรงจูงใจนี้ จะเห็นว่าสภาวะความขาดแคลนเป็นความต้องการของสาเหตุแห่งพฤติกรรม

2) กลุ่มทฤษฎีที่เน้นกระบวนการจูงใจ ได้แก่ ทฤษฎีความหวังของ Vroom ที่เสนอแนวคิดกระบวนการจูงใจว่าเป็นพื้นฐานจากตัวแปรของความคาดหวัง ผลลัพธ์ เครื่องมือ คุณค่า และการเลือก ทฤษฎีตัวแบบการจูงใจของ Porter-Lower ที่แสดงสัมพันธภาพระหว่างความพึงพอใจกับการปฏิบัติงาน ทฤษฎีความเสมอภาคของ Adam ที่พิจารณาองค์ประกอบของสิ่งที่นำเข้ากับผลลัพธ์ของบุคคลที่ได้เทียบกับความเสมอภาค ทฤษฎีที่เน้นกระบวนการจูงใจกลุ่มนี้อธิบายและวิเคราะห์การจูงใจได้มากขึ้น แต่นำไปปรับใช้ได้น้อยในแง่การทำนายและการควบคุมพฤติกรรม

3) กลุ่มทฤษฎีที่เน้นการเสริมแรงจูงใจอื่นๆ เช่น ทฤษฎีแรงจูงใจของ Likert ที่ใช้วิธีการให้มีส่วนร่วมในการบริหาร ทฤษฎีแรงจูงใจของ Mayo ที่เน้นการเอาใจใส่เป็นพิเศษต่อตัวคน ทฤษฎีแรงจูงใจของ Skinner ในเรื่องการจูงใจโดยการเสริมแรง

การปรับใช้ทฤษฎีเพื่อให้เป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติด้านการดำเนินการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่ยากลำบาก และเป็นภาระของผู้บริหารที่จะต้องพิจารณาหลายด้าน เช่น การตระหนักในความแตกต่างของบุคลากร การจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน การใช้เป้าหมายจูงใจ การใช้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อจูงใจ การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม การให้ผลตอบแทน การสร้างและธำรงระบบการจูงใจที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งต้องใช้ความสามารถในการตัดสินใจให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ แต่สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และการดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงสุด คือ แรงจูงใจในความสำเร็จภายในตัวบุคคล

ลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจในความสำเร็จสูง McClelland (1953 อ้างถึงใน ยงยุทธ พิรพงศ์พิพัฒน์, 2548) ได้เก็บรวบรวมลักษณะต่างๆ ดังนี้บุคคลผู้มีแรงจูงใจในความสำเร็จสูงจะต้องเป็นคนที่มีความสมบัติ ดังนี้

(1) ชอบทำงานที่มีระดับยากปานกลาง เป็นงานที่ไม่ยากหรือง่ายเกินความสามารถของเขา

(2) ชอบได้รับการตอบสนองต่อผลงานทันทีที่ผลสำเร็จเพื่อจะได้วัดประเมินผลงานความก้าวหน้าของเขาและจะวัดตามกฎเกณฑ์ที่บังเอิญเฉพาะ

(3) ชอบที่จะทำสิ่งใดแล้วทำให้สำเร็จไป และเขามักมีความสนใจในงานนั้นๆ มีการตอบสนองความต้องการภายใน (intrinsic reward) งานนั้นควรน่าสนใจและท้าทาย

(4) เมื่อเลือกและมีจุดมุ่งหมายแล้วจะต้องทำงานสำเร็จลุล่วงไป เขาอาจจะมีลักษณะเปรียบไม่ยุ่งเกี่ยวกับคนอื่นมากนัก รู้ถึงระดับความสามารถของตนเอง เนื่องด้วยลักษณะของผู้มีแรงจูงใจสูงในความสำเร็จมักจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและเอกบุคคล McClelland ได้สร้างกลุ่มฝึกบุคคลเพื่อเป็นพวกที่มีแรงจูงใจสูงขึ้นในหมู่นักบริหาร ซึ่งเขามีจุดมุ่งหมายดังนี้

(4.1) สอนให้ผู้ร่วมงานรู้วิธีการคิด พุด และกระทำ คล้ายกับพวกที่มีแรงจูงใจสูงด้านความสำเร็จ

(4.2) ให้ผู้ร่วมงานรู้จักตัวเองมากขึ้นตามความเป็นจริง รู้จักความสามารถที่แท้จริงของตน

(4.3) สร้างสรรค์ให้ผู้ร่วมงานได้เรียนรู้เกี่ยวกับความหวังของผู้อื่น ความสามารถ ความกลัว ความผิดพลาด ล้มเหลว และความสำเร็จของผู้อื่นและตนเอง

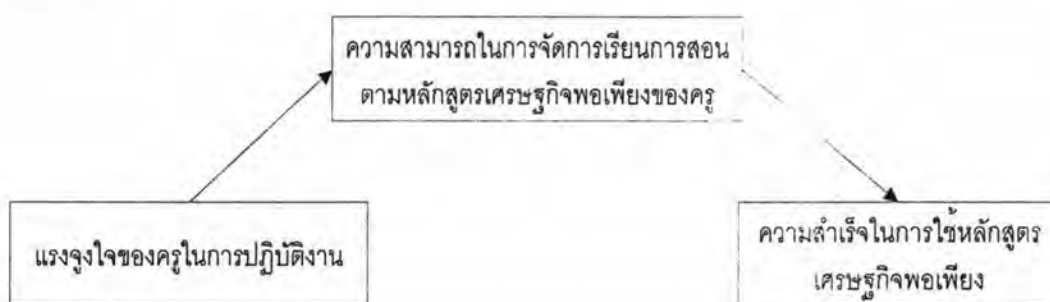
โดยให้บุคคลเหล่านี้มีประสบการณ์ทางอารมณ์ร่วมกัน McClelland ได้รับความสำเร็จในการสร้างกลุ่มฝึกฝนความสำเร็จให้ผู้จัดการ แต่ผลของการฝึกนี้ยังสามารถยืนยันได้ว่า ผู้จัดการเหล่านี้มีแรงจูงใจในความสำเร็จจริงหรือไม่ หรืออาจเพราะตำแหน่งในงานของเขาเป็น

ตัวกำหนด ข้อผิดพลาดของทฤษฎีนี้คือ การตีความข้อมูลจากการเล่าบรรยายภาพของผู้ทดสอบ การตีความข้อมูลเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อของผู้ตีความ ฉะนั้นผู้ทดสอบจะมีแรงจูงใจสูงหรือต่ำ ขึ้นอยู่กับคำบรรยายของตนสอดคล้องกับความคิดความเชื่อของผู้ตีความทางใด

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าในการปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ให้ประสบความสำเร็จนั้น แรงจูงใจในความสำเร็จมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุตามเป้าหมาย ดังนั้นในการบริหารงาน การจัดการเรียนการสอน หรือการดำเนินการใดๆ จึงจำเป็นต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ ให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความหมายของแรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความปรารถนาของบุคคลในการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติงานอื่นใดที่มีส่วนช่วยให้การใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงเกิดประสิทธิผล อันได้แก่ การปฏิบัติงานที่ตรงกับความสามารถ การตอบสนองต่อผลงาน และความมุ่งมั่น ตั้งใจในการปฏิบัติงานของครู เพื่อให้ประสบความสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่วางไว้

จากทฤษฎีดังกล่าว ผู้วิจัยจึงคาดว่า แรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงานน่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางอ้อมต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านทางความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.12

แผนภาพที่ 2.12 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของแรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน ต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.1.5 การได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียน

การที่จะดำเนินงานต่างๆ ให้ประสบผลสำเร็จนั้น ถ้าปราศจากการได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนแล้ว การดำเนินงานก็อาจจะประสบผลสำเร็จไปได้ ดังนั้นโรงเรียนควรสนับสนุนทั้งด้านการจัดสรรและการใช้งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ดังนี้

4.3.1.5.1 การจัดสรรและการใช้งบประมาณ

Vechio (1991) กล่าวว่า องค์การที่มีประสิทธิผล คือ องค์การที่บรรลุเป้าหมายตามภารกิจ ซึ่งตอบสนองความต้องการของสังคมได้ และสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยใช้ทรัพยากรและงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดให้คุ้มค่าที่สุดและเกิดประโยชน์สูงสุด

ในการดำเนินกิจกรรมหรือภารกิจของโรงเรียน หรือหน่วยงานใดๆ ก็ตาม จำเป็นต้องอาศัยสิ่งที่เป็นตัวกลางที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งก็คือ งบประมาณด้านการเงินของโรงเรียนที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริม เพื่อให้การดำเนินภารกิจหรือกิจกรรมในทุกด้านของโรงเรียน รวมถึงด้านการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาให้บรรลุประสิทธิผลได้ แต่สถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นสถานประกอบการทางการศึกษา ซึ่งมีการดำเนินงานที่ไม่ได้หวังผลกำไรทางการค้า ซึ่งทำให้งบประมาณที่นำมาใช้จ่ายในการดำเนินงานแต่ละด้านจึงมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุประสิทธิผลในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องอาศัยกระบวนการบริหารงานที่มีคุณภาพ โดยการจัดการงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ปิติชาย ตันปิติ (2547) กล่าวว่า เงินหรืองบประมาณมีความสำคัญในการดำเนินงานทั้งในระดับประเทศและในระดับต่ำลงมาทุกระดับจนถึงหน่วยปฏิบัติ หากเป็นองค์การทางการศึกษา ก็คือสถานศึกษา เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของงบประมาณที่มีต่อสถานศึกษาแล้ว จะได้ว่า

- 1) งบประมาณเป็นเครื่องมือในการบริหารงานของสถานศึกษาในการดำเนินงานตามนโยบายของสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการก็ตาม จะต้องใช้งบประมาณ ซึ่งงบประมาณนี้อาจจะอยู่ในรูปของเครื่องมือ เครื่องใช้ หรือค่าบริการต่างๆ เพื่อให้แผนงานหรือโครงการที่สถานศึกษากำหนดไว้ นั้นบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด จะต้อง มีงบประมาณเป็นตัวสนับสนุน หากขาดซึ่งงบประมาณแล้ว การดำเนินงานย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ
- 2) งบประมาณเป็นเครื่องมือในการควบคุมนโยบายของสถานศึกษาในการดำเนินงานของสถานศึกษา จะต้องจัดทำให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนั้น การจัดสรรงบประมาณต่างๆ ของกระทรวง จึงมีการพิจารณาคัดเลือกเรียงลำดับความสำคัญของแผนงานและโครงการ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและเป้าหมายในระดับกระทรวง

3) งบประมาณเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการใช้จ่ายงบประมาณเป็นการดำเนินงานตามแผนและโครงการที่สอดคล้องกับแนวนโยบายและเป้าหมายของกระทรวง ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงสามารถจะใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาได้

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า งบประมาณเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในการบริหารงานในองค์กร ทั้งในด้านการดำเนินงานตามแผนและโครงการ การควบคุมการดำเนินงานขององค์กร และการตรวจสอบประสิทธิภาพในการบริหารงานของผู้บริหารองค์กรด้วย

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของ การจัดสรรและการใช้งบประมาณว่าหมายถึง การที่โรงเรียนจัดสรรงบประมาณ และการดำเนินการใช้งบประมาณอย่างประหยัดคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.1.5.2 ความพอเพียงของทรัพยากร และวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน

วัสดุ อุปกรณ์ ถือว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยการบริหารที่มีความสำคัญและจะขาดเสียมิได้ในกระบวนการจัดการศึกษาก็เช่นกัน ปัจจัยนำเข้าที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าปัจจัยอื่นๆ ก็คือ วัสดุ อุปกรณ์ รวมถึงสื่อการสอน เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยเกื้อกูลในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน ทั้งนี้ การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่างๆ ครูผู้สอนต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้ (กิดานันท์ มลิทอง, 2543)

1) ความเหมาะสมกับระดับความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

2) การใช้สื่อเพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้

3) ความเหมาะสมของชนิดของสื่อกับกิจกรรมการเรียนการสอน

4) สื่อนั้นสามารถหาได้ในแหล่งวิชาการหรือในแหล่งท้องถิ่น

5) ความสะดวกในการใช้

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2526) ได้อธิบายถึงคุณค่าของสื่อการสอนไว้มากมาย ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1) ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ของผู้เรียน

2) ทำให้เนื้อหาวิชาความรู้ที่สอนมีความหมายต่อผู้เรียนมากขึ้น

- 3) ได้รับความสนใจของผู้เรียน ทำให้ครูสามารถสอนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้กว้างขวางมากขึ้น
- 4) เป็นเครื่องชี้แนะการตอบสนองของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นการสอนโดยใช้เทคนิคแบบใดก็ตาม
- 5) สามารถเอาชนะขีดจำกัดต่างๆ ทางกายภาพ
- 6) ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะกระบวนการต่างๆ เช่น การแก้ปัญหา
- 7) เป็นเครื่องมือสำหรับครูในการวินิจฉัยผลการเรียน และช่วยในการสอนซ่อมเสริม

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า วัสดุ อุปกรณ์ เป็นปัจจัยนำที่มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของการเรียน ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ ความหลากหลายและเพียงพอของทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ ว่าหมายถึง การที่โรงเรียนมีทรัพยากร และวัสดุอุปกรณ์เพียงพอในการจัดทำสื่อประกอบการเรียนการสอน และอุปกรณ์ในการปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งสื่อประกอบการเรียนการสอนมีหลากหลายรูปแบบ เหมาะสมกับเนื้อหาที่สอน และมีการใช้ทรัพยากรและวัสดุอุปกรณ์อย่างประหยัดและคุ้มค่า

4.3.1.5.3 ความหลากหลายและเพียงพอของแหล่งเรียนรู้

อาคารสถานที่ หรือแหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและให้ได้ผลตามเป้าหมายที่ต้องการ ส่วนการดำเนินการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ หรือแหล่งเรียนรู้จะได้ผลเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกฝ่าย

กิติมา ปรีดีติลล (2532) ให้ความหมายของอาคารสถานที่ ว่าหมายถึง การรู้จักจัดหา รู้จักใช้อาคารให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการควบคุมรักษา การให้บริการแก่ชุมชน และการรู้จักส่งเสริมทำนุบำรุงอาคารสถานที่ที่มีอยู่ให้คงสภาพดีและสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอ และกิติมา ปรีดีติลล ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการใช้อาคารสถานที่ ดังต่อไปนี้

- 1) การวางแผนก่อสร้างอาคารสถานที่ การวางแผนในการดำเนินการก่อสร้าง โดยเริ่มจากการเลือกสถานที่ตั้ง การออกแบบอาคาร การควบคุมสภาพแวดล้อมบริเวณอาคารสถานที่

2) การวางแผนการใช้อาคารสถานที่ โดยการชี้แจงการใช้อาคารสถานที่แก่ ครู นักเรียน ใช้อาคารสถานที่ให้คุ้มค่าและเหมาะสม และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้

3) การควบคุมอาคารสถานที่ โดยการตรวจสอบดูแลอย่างสม่ำเสมอ การตกแต่งปรับปรุงให้สวยงาม ตลอดจนจัดครู นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่ออาคารสถานที่

4) การประเมินผลการใช้อาคารสถานที่ เป็นการดำเนินการประเมินผลการใช้เพื่อปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงแนวทางการใช้ประโยชน์จากอาคารสถานที่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5) การซ่อมแซมบำรุงรักษาอาคารสถานที่ เป็นการดูแล ปรับปรุง รักษา อาคารสถานที่ให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ตลอดเวลาและสวยงาม

จากแนวคิดของนักการศึกษาต่างๆ สรุปได้ว่า อาคารสถานที่หรือแหล่งเรียนรู้เป็นสภาพแวดล้อมที่อยู่ใกล้ชิดกับตัวผู้เรียน ฉะนั้นการจัดอาคารสถานที่จึงเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกฝ่าย ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และนักเรียน รวมถึงบุคลากรในชุมชนจะต้องมีบทบาทในการวางแผน จัดสร้าง การใช้ การควบคุม การประเมินผล และการซ่อมแซมบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ด้วยความรับผิดชอบร่วมกัน และหมายรวมถึงการพัฒนาอาคารสถานที่ให้สอดคล้องต่อการบริหารหลักสูตร

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ ความหลากหลายและเพียงพอของแหล่งเรียนรู้ว่าหมายถึง การที่โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน และแหล่งเรียนรู้เอื้อต่อการเรียนรู้ การค้นคว้า และการแสวงหาความรู้ของผู้เรียน รวมทั้งมีการจัดใช้แหล่งเรียนรู้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

นอกจากนี้จากการศึกษาของพัฒนาภรณ์ จัตโรวิโรจน์ (2545) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทครู ได้แก่ 1) เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง 2) การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน 3) การสนับสนุนจากโรงเรียน และ 4) รายวิชาที่สอน ซึ่งสอดคล้องกับกวีดิวัฒน์ อัคเศ (2543) พบว่า การได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและเงินทุนจากโรงเรียน ทำให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย และสมศักดิ์ ลาดี (2543) พบว่า การดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียง มีความต้องการการสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างเพียงพอ และประจักษ์ นาหนองตุ้ม (2543) พบว่า ปัญหาในการดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ มีปัญหาด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์โครงการ สถานที่ศึกษาดูงาน และสถานที่เรียนรู้ และชลันดา อินทร์เจริญ (2537) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตร คือ การสนับสนุนส่งเสริมด้านวิชาการ และด้านข้อมูลสารสนเทศ และภัทราภรณ์ โพนเงิน (2548) พชร

ศิริประภาพรชัย (2547) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตร คือ ความพร้อมด้านบุคลากร ความพร้อมด้านงบประมาณ ด้านสื่ออุปกรณ์ และด้านอาคารสถานที่ และจุฬาลักษณ์ ชันธนบุตร (2544) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม คือ การสนับสนุนทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และยังคงสอดคล้องกับผลการศึกษาของปริญญา วงศ์สุขสิน (2547) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการบริหารหลักสูตร คือ การสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุหลักสูตร และด้านอาคารสถานที่ และผลการศึกษาของวิไลวรรณ สรรพวัฒน์ (2542) พบว่า ตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการดำเนินงานในสถานศึกษา ตัวบ่งชี้รวมด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ จำนวนห้องเรียน ความไม่ขาดแคลนห้องวัสดุการศึกษา และห้องฝึกงานอาชีพ จำนวนนักเรียน และวุฒิการศึกษาของครูในโรงเรียน

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยคาดว่า การสนับสนุนจากโรงเรียน น่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางตรงต่อการบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.13

แผนภาพที่ 2.13 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการสนับสนุนจากโรงเรียนต่อการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.1.6 การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิผลจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือ ช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก องค์กร หรือชุมชน ทั้งนี้เพราะสถานศึกษาเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งในสังคม ดังนั้น การดำเนินงานในสถานศึกษาจะต้องมีการประสานงานหรือร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชนและหน่วยงานภายนอก บทบาทของสถานศึกษาจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นผู้นำทางวิชาการให้แก่ชุมชน และเช่นกันชุมชนก็ต้องมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น เช่น เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำหน้าที่ในการกำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาสถานศึกษา รวมทั้งมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการบริหาร รวมทั้งให้การสนับสนุนอาคาร สถานที่ ทรัพยากรบุคคลในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือแม้แต่วัสดุ อุปกรณ์ นอกจากด้านการบริหาร

จัดการแล้ว สถานศึกษายังเปิดโอกาสให้หน่วยงานภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน การจัดทำหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า สถานศึกษากับชุมชนหรือหน่วยงานภายนอกเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาจึงเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับชุมชนหรือหน่วยงานภายนอก ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานภายนอกจะอยู่ในรูปแบบพึ่งพาอาศัยกัน สถานศึกษาจะต้องให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ และสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เพราะถือเป็นภารกิจของสถานศึกษาในการพัฒนาชุมชน ในขณะที่เดียวกันชุมชนหรือหน่วยงานภายนอกก็ควรให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ และสนับสนุนอาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรบุคคลในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก หมายถึง การที่สถานศึกษาได้รับความร่วมมือ ช่วยเหลือ หรือการสนับสนุนจากผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่น หรือหน่วยงานภายนอกอื่น ทั้งในรูปของการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้น อาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรบุคคลในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งวัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาของพัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทครู ได้แก่ 1) เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง 2) การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน 3) การสนับสนุนจากโรงเรียน และ 4) รายวิชาที่สอน ซึ่งสอดคล้องกับกิริติวัฒน์ อัครเศ (2543) พบว่า ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จ คือ การให้ความร่วมมือจากคณะกรรมการโรงเรียน และการให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานทางราชการ และหน่วยงานทางภาคเอกชน ทั้งทางด้านวิชาการ และเงินทุน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) พบว่า โรงเรียนมีความต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมากที่สุด โรงเรียนควรส่งเสริมให้ชุมชนสนับสนุนโครงการเศรษฐกิจพอเพียง และควรมีการสร้างเครือข่ายในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสมศักดิ์ ลาดี (2543) พบว่า ในการดำเนินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น และโรงเรียนต้องการให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญและสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และประจักษ์ นานองตุม (2543) พบว่า ปัญหาในการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ คือ ชุมชนไม่ให้การยอมรับและไม่สนับสนุน และงบประมาณได้รับการจัดสรรจากทางราชการน้อย และชลดาคา

อินทร์เจริญ (2537) พบว่า ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนให้การใช้หลักสูตรประสบความสำเร็จ คือ ความสัมพันธ์กับชุมชน และการสนับสนุนส่งเสริมด้านวิชาการของโรงเรียน

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงคาดว่า การสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานภายนอก น่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางตรงต่อการบริหารจัดการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.14

แผนภาพที่ 2.14 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานภายนอกต่อการบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑

4.3.2 ปัจจัยด้านกระบวนการ

4.3.2.1 ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครูผู้สอนจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาและให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ตน

ธำรง บัวศรี (2542) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนจะประกอบด้วยกิจกรรม 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนของการวางแผนการเรียนการสอน (ขั้นเตรียมการ) ขั้นตอนการเรียนการสอน และขั้นตอนการประเมินผลข้อมูล

จารุกัทร ไสกลาง (2548) กล่าวว่า การดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

(1) การจัดทำแผนการสอน เป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ โดยมีการกำหนดเวลาและกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ แบ่งเป็น 2 แบบ คือ แผนการสอนระยะยาว จัดทำเป็นรายภาคหรือรายปี และแผนการสอนระยะสั้น เป็นการนำ

แผนการสอนระยะยาวมาขยายรายละเอียดสำหรับการสอนในแต่ละครั้ง ซึ่งแผนการสอนมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนของครู เนื่องจากเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบ เพื่อให้มีความครอบคลุมกับเนื้อหาที่สอนไปแล้ว รวมทั้งให้ความสะดวกแก่ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ ในการช่วยเหลือแนะนำติดตามผลการเรียนการสอน

(2) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่างๆ ที่จัดโดยโรงเรียน ดังนั้นจึงถือว่า กิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งจัดขึ้นโดยครู เพื่อสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตรจึงเป็นส่วนของการนำหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง

(3) การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลจะให้ข้อมูลย้อนกลับที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ว่าบรรลุผลตามจุดประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนและความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ การวัดผลประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการเรียนการสอน

การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลายผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสอดแทรกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้เรียนจะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนได้ กิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียนนั้นอาจจะมีเกมต่างๆ ที่น่าสนใจ มีสื่อประกอบการเรียนการสอน รวมทั้งเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนและให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มีการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ รวมทั้งนำผลจากการประเมินมาปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น และยังรวมถึงความพร้อมของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน บุคลิกภาพของครู วิธีการที่ส่งเสริม รั้าใจ และรั้าความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ว่าหมายถึง ความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสอดแทรกหรือบูรณาการเข้าไปในกระบวนการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆ โดยมีการจัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง มีการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และมีการวัดและประเมินผล

4.3.2.1.1 การจัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง

ลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมา เป็นวิธีการเรียนที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาวิชามากกว่าการเรียนรู้จากสภาพที่เป็นจริง และไม่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังขาดการเชื่อมโยงให้เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมในสังคม ดังนั้นการเรียนการสอนสมัยปัจจุบันจึงแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริง โดยการบูรณาการเอาบริบทในสังคมเข้ามาสู่การเรียนการสอน

กรมอาชีวศึกษา (2541 อ้างถึงในประพนธ์ จันทวิเทศ, ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของการสอนแบบบูรณาการไว้ว่า การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง วิธีการสอนโดยนำสิ่ง หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องมาผสมผสานกัน เพื่อให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้มีความชัดเจน และสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง โดยทั่วไปจะเน้นที่การบูรณาการเทคนิควิธีการสอนโดยใช้หลายๆ วิธีผสมผสานกัน และการบูรณาการเนื้อหาสาระวิชาการที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน

ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้วิธีการสอนหลายวิธี จัดกิจกรรมต่างๆ ในการสอนเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงกัน ตลอดจนมีการฝึกทักษะต่างๆ ที่หลากหลาย

ประพนธ์ จันทวิเทศ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการบูรณาการไว้ดังนี้

1) เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักว่า การเรียนรู้ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในชีวิตคนเรา ทุกสิ่งทุกอย่างจะเกี่ยวข้องกันอยู่เสมอ การเรียนการสอนแบบบูรณาการจะมีความสัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียน และนักเรียนจะเกิดแรงจูงใจในการเรียนมากกว่าแบบเดิม

2) เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้ที่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ซึ่งในการแก้ปัญหา นักเรียนจะต้องอาศัยความรู้จากหลายสาขาวิชาในเวลาเดียวกัน

3) เพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยตรงอย่างมีจุดหมาย และมีความหมายนักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็นในการจัดการเรียนการสอน และช่วยสร้างความเข้าใจให้นักเรียนอย่างลึกซึ้ง

4) เพื่อตอบสนองความสนใจของนักเรียนแต่ละคน โดยการเรียนรู้ตามเอกัตภาพ ออกแบบกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามที่ต้องการจะรู้ บรรยากาศในชั้นเรียนจะไม่เครียดสามารถกระตุ้นให้นักเรียนเรียนอย่างสนุกสนานและบรรลุผลในการเรียนมากขึ้น

5) มีการถ่ายโอนและค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระ ความคิด ทักษะ และเจตคติ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดที่เรียนได้อย่างลึกซึ้ง เป็นระบบ และถ่ายโอนความเข้าใจจากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่งได้ดี

6) ส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน ให้นักเรียนรู้สึกมั่นคง มีความพึงพอใจมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและยอมรับผู้อื่น เต็มใจทำงานร่วมกับกลุ่มและเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม

7) ช่วยพัฒนาค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม มาตรฐานการทำงาน วินัยในตนเอง ส่งเสริมความสามารถในการทำงาน และการควบคุมอารมณ์ของผู้เรียน

8) ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาการแสดงออกทางด้านศิลปะ ดนตรีไปพร้อมๆ กับทางด้านความรู้ เนื้อหาสาระ อีกทั้งให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ร่วมกิจกรรมในสังคม

การจัดการเรียนสอนแบบบูรณาการ เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของนักเรียน ความรู้ ปัญหา และประสบการณ์ต่างๆ เป็นสิ่งที่นักเรียนเรียนรู้ได้ในชีวิตประจำวันอย่างสัมพันธ์กัน การบูรณาการจึงเป็นสิ่งที่ช่วยตอบสนองธรรมชาติการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง

ลักษณะของการบูรณาการ

การบูรณาการมีหลายลักษณะ หลายแนวความคิด แต่ละลักษณะเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้เป็นอย่างดี ในบางครั้งครูอาจบูรณาการหลายลักษณะเข้าด้วยกัน สุดแล้วแต่ความคิดของครูแต่ละคนและความเหมาะสมเป็นเรื่องๆ ไป สำหรับการบูรณาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนทางด้านวิชาชีพ มีดังนี้

1) การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ

การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระหรือองค์ความรู้ในลักษณะของการหลอมรวมกัน เนื้อหาสาระที่นำมารวมกันจะมีลักษณะคล้ายกัน สัมพันธ์กัน หรือต่อเนื่องกัน แล้วเชื่อมโยงเป็นเรื่องเดียวกัน

2) การบูรณาการเชิงวิธีการ

การบูรณาการเชิงวิธีการเป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่างๆ เข้าในการสอน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้วิธีสอนหลายๆ วิธี ใช้สื่อการเรียนการสอนแบบสื่อประสมใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้ นักเรียนมีโอกาสได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างสัมพันธ์กันให้มากที่สุด

3) การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้ในอดีต ครูมักเป็นผู้บอกหรือให้ความรู้แก่นักเรียนโดยตรง นักเรียนเป็นฝ่ายรับสิ่งที่ครูหยิบยื่นให้ แล้วแต่ความสามารถของนักเรียนว่าจะสามารถเรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใด แต่ในปัจจุบันมีแนวความคิดเปลี่ยนไป จากการเน้นที่องค์ความรู้มาเป็นเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียนพัฒนาวิธีการแสวงหาความรู้และการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่ต้องการ และกระบวนการเรียนรู้จะเป็นสิ่งที่นักเรียนสามารถนำมาใช้ได้ตลอดไป

4) การบูรณาการความรู้ ความคิด กับคุณธรรม

ในสภาพการจัดการเรียนการสอนตามความเป็นจริงส่วนใหญ่ จุดประสงค์มักเน้นไปที่ด้านพุทธิพิสัยมากกว่าด้านจิตพิสัย บุคคลใดที่จะได้รับคำชมว่าเก่งต้องเด่นในด้านความรู้ซึ่งเป็นค่านิยมมาแต่เดิม โดยหลักการแล้วควรให้ความสำคัญแก่ความรู้และคุณธรรมเท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงเป็นโอกาสที่ครูจะจัดการเรียนการสอนให้แก่ นักเรียนโดยบูรณาการความรู้ ความคิด และคุณธรรมเข้าด้วยกัน อาจเป็นการสอนเนื้อหาสาระโดยใช้วิธีการต่างๆ และใช้เทคนิคการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปโดยที่นักเรียนไม่รู้ตัว จนกระทั่งเกิดความซึมซาบเป็นธรรมชาติ

5) การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการปฏิบัติ เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกัน เพราะเมื่อเวลาผ่านไป อาจลืมความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้นั้นได้ แต่ถ้าความรู้นั้นเชื่อมโยงไปกับการปฏิบัติจะทำให้ความรู้นั้นติดตัวไปได้ยาวนาน

6) การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของนักเรียน

ในการจัดการเรียนการสอน 'ความรู้' เป็นสิ่งที่ผู้สอนทุกคนปรารถนาให้เกิดขึ้นภายในตัวนักเรียน แต่ความรู้นั้น ไม่ควรเป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนเกิดความแปลกแยกกับชีวิตจริง เพราะจะทำให้ นักเรียนไม่เห็นคุณค่า ไม่มีความหมาย และไม่เกิดประโยชน์ใดๆ แก่ตัวนักเรียน ดังนั้น สิ่งที่ครูสอนหรือให้นักเรียนเรียนรู้ในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ควรเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับชีวิตของนักเรียน และเป็นสิ่งที่ช่วยเหลือนักเรียนในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิต และ

คุณลักษณะของนักเรียน จะทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความหมายของสิ่งที่เรียน อีกทั้งเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความต้องการในการเรียนรู้สิ่งอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น

ประพนธ์ จันทวิเทศ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ขั้นตอนในการเขียนแผนบูรณาการ เริ่มต้นจากการจัดลำดับเนื้อหาสาระภายในหัวข้อเรื่องและวางแผนจัดกิจกรรมบูรณาการทุกหัวข้อเรื่อง หลังจากนั้นทำการวางแผนเขียนแผนการจัดการเรียนรู้/แผนการสอนแบบบูรณาการ ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้นี้เป็นที่รวมขององค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญ ในการออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบว่าจะสอนหัวข้อใดระดับชั้นใด มีจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างไร มีวิธีการจัดกิจกรรมอย่างไรบ้าง รวมทั้งใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และมีวิธีการวัดและประเมินผลอย่างไร

การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีรูปแบบหรือองค์ประกอบต่างๆ เหมือนกับแผนการจัดการเรียนรู้ทั่วไป แต่ต่างกันตรงที่การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ตามเนื้อหาสาระของรายวิชาสามัญและวิชาชีพจะมีการเชื่อมโยงเข้าด้วยกันหรือเป็นเรื่องเดียวกัน

จารุภัทร ไกลกลาง (2548) กล่าวว่า การจัดทำแผนการสอน เป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ โดยมีการกำหนดเวลาและกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ แบ่งเป็น 2 แบบ คือ แผนการสอนระยะยาว จัดทำเป็นรายภาคหรือรายปี และแผนการสอนระยะสั้น เป็นการนำแผนการสอนระยะยาวมาขยายรายละเอียดสำหรับการสอนในแต่ละครั้ง ซึ่งแผนการสอนมีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนของครู เนื่องจากเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบ เพื่อให้มีความครอบคลุมกับเนื้อหาที่สอนไปแล้ว รวมทั้งให้ความสะดวกแก่ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ ในการช่วยเหลือแนะนำติดตามผลการเรียนการสอน

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ นั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง นอกจากจะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าครูมีการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสอน ซึ่งจะช่วยให้ครูถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการ เศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ด้วยการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งแผนระยะสั้น และแผนระยะยาว

4.3.2.1.2 กระบวนการจัดการเรียนรู้

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของการบูรณาการ หมายถึง การทำให้เต็มบริบูรณ์ การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การสอนที่ใช้เวลาให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยกระบวนการที่ประสมประสานในศาสตร์ต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ ตามแผนการสอน ตามหลักสูตรและตามเวลาที่กำหนด และได้กำหนดขั้นตอนการวางแผนการสอน ไว้ดังนี้

- 1) คัดสรรสาระตามเวลาที่กำหนด
- 2) พิจารณาสาระที่ต้องการบูรณาการ โดยดูจากหลักสูตรหรือวางแผนร่วมกันกับอาจารย์ในคณะเดียวกัน
- 3) เลือกกระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาผู้เรียนโดยกำหนดอยู่ในแผนการสอน เช่น ให้อ่าน เขียน คิด และ อภิปราย
- 4) กำกับเวลาให้เป็นไปตามแผนการสอน
- 5) แทรกคุณธรรมตามสาระของเรื่องที่จะสอน หรือตามการที่ผู้สอนตั้งใจจะพัฒนา เช่น ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ

6) ทำตารางเวลาการสอนตามหัวข้อย่อยที่ผู้สอนเลือกสาระมาสอน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2548) ได้ให้ความหมายของการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องจากศาสตร์ต่างๆ ของรายวิชาเดียวกันหรือรายวิชาต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่างๆ มาใช้ในชีวิตจริงได้

สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสามารถนำความรู้ ทักษะและ เจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง

เหตุผลในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

- 1) สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนั้นจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับศาสตร์ในสาขาต่างๆ ผสมผสานกันทำให้ผู้เรียนที่เรียนรู้อาชีพเดียวๆ มาไม่สามารถนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาได้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะช่วยให้สามารถนำความรู้ ทักษะจากหลายๆ ศาสตร์มาแก้ปัญหาได้กับชีวิตจริง

- 2) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันทำให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of

learning) ของศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันทำให้ผู้เรียนมองเห็นประโยชน์ของสิ่งที่เรียนและนำไปใช้ได้จริงได้

3) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา รายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรจึงทำให้ลดเวลาในการเรียนรู้เนื้อหาบางอย่างลงได้ แล้วไปเพิ่มเวลาให้เนื้อหาใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

4) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะตอบสนองต่อความสามารถในหลายๆ ด้านของผู้เรียนช่วยสร้างความรู้ ทักษะและเจตคติ “แบบพหุปัญญา” (Multiple intelligence)

5) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะสอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างความรู้โดยผู้เรียน (Constructivism) ที่กำลังแพร่หลายในปัจจุบัน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2548) ได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ว่าเป็นการเชื่อมโยงวิชาหรือศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น ได้แก่

(1) บูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้

ปัจจุบันเนื้อหาความรู้มีมากมายที่จะต้องเรียนรู้หากไม่ใช่วิธีการเรียนรู้ที่ทันสมัยมาใช้จะทำให้เรียนรู้ไม่ทันตามเวลาที่กำหนดได้จึงต้องมีการนำวิธีการจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ มาใช้ เช่น การสอนโดยวิธีการบอกเล่า ท่องจำจะทำให้ได้ปริมาณความรู้หรือเนื้อหาสาระไม่เพียงพอกับสิ่งที่ต้องเรียนรู้จึงต้องเลือกใช้กระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสม

(2) บูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้และทางจิตใจ

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนต้องมีความอยากรู้อยากเรียนด้วย ดังนั้นการให้ความสำคัญแก่เจตคติ ค่านิยม ความสนใจและสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ ก่อให้เกิดความซาบซึ้งก่อนลงมือศึกษาซึ่งเป็นการจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

(3) บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ

การเรียนรู้ที่สามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติได้นั้นถือเป็นการดีมาก ดังนั้นการให้ความสำคัญระหว่างองค์ความรู้ที่ศึกษากับการนำไปปฏิบัติจริงโดยนำความรู้ไปแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง

(4) บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนรู้ในโรงเรียนและชีวิตประจำวัน

การตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตเมื่อผ่านการเรียนรู้แล้ว ต้องมีความหมายและคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

(5) บูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ

เพื่อให้เกิดความรู้ เจตคติและการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริงตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียน

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากกระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นขั้นตอนแห่งการถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอนสู่ผู้เรียน ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระกับสภาพจริงได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ว่าหมายถึง วิธีการหรือรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่วางไว้ มีการจัดการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ เน้นให้มีการลงมือปฏิบัติจริง และมีการสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอน

4.3.2.1.3. การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และที่อื่นๆ เน้นสื่อที่ผู้เรียนและผู้สอนใช้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเอง หรือนำสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียนควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีเพียงพอ ทั้งนี้สามารถให้ผู้เรียนยืมได้จากศูนย์สื่อ หรือห้องสมุดของสถานศึกษา (ศยามมา ศรีมยุรา, 2545) ผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควรดำเนินการ ดังนี้

- 1) จัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน
- 2) ศึกษา ค้นคว้า และวิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

- 3) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน
- 4) ศึกษาวิธีการเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- 5) ศึกษาวิธีการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเอง และที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมินสื่อการเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้
- 6) จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา และในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้
- 7) จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่นๆ
- 8) จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อเป็นระยะๆ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การพัฒนาและการใช้สื่อในกระบวนการจัดการเรียนการสอนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากจะทำให้ผู้เรียนแต่ละบุคคล สามารถเข้าใจบทเรียนได้ง่ายยิ่งขึ้น และยังช่วยให้ครูใช้สื่อการสอนเพื่อพัฒนาตนเองได้อีกด้วย

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความหมายของการใช้สื่อประกอบการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ว่าหมายถึง การใช้วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร หรือแบบเรียนประกอบการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียน และมีการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยให้นักเรียนทำความเข้าใจเนื้อหาสาระในหลักสูตรได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

4.3.2.1.4 การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

ในการจัดกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้น มีขั้นตอนหนึ่งที่ขาดเสียมิได้ คือ การวัดและการประเมินผล เพราะการวัดและการประเมินผล จะทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการสอน

และความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ การวัดและประเมินผลการศึกษาเป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพของการศึกษาในระดับการศึกษาต่างๆ เพราะผลจากการวัดจะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจของครูและนักการศึกษา เพื่อใช้ปรับปรุงวิธีสอน การแนะแนว การประเมินผลหลักสูตร แบบเรียน การใช้อุปกรณ์การสอน ตลอดจนการจัดระบบการบริหารทั่วไปของโรงเรียน และนอกจากนี้ยังใช้ช่วยปรับปรุงการเรียนของนักเรียนให้เรียนถูกวิธียิ่งขึ้น (สุนีย์ ภูพันธ์, 2546)

การวัดและการประเมินผลเป็นส่วนที่จะใช้พิจารณาตัดสินว่าผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายการสอนตามที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด การวัดและการประเมินผลจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะเป็นจะต้องจัดให้เป็นระบบที่ชัดเจน เหมาะสม เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเรียนการสอน อันเป็นส่วนสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้

ศิริชัย กาญจนวาสี (2548) ได้ให้นิยามของ การวัด (Measurement) ว่าเป็นกระบวนการกำหนดตัวเลข (assignment of numerals) ให้แก่สิ่งต่างๆ ตามกฎเกณฑ์การวัดจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน ดังนี้

1) จุดมุ่งหมายของการวัดต้องมีความชัดเจนว่าต้องการวัดอะไร ในสถานการณ์เช่นไร และต้องการวัดไปทำไม

2) เครื่องมือที่ใช้วัด เช่น แบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบตรวจสอบรายการ แบบสัมภาษณ์ มาตรการประเมินค่า การสังเกตโดยตรง เป็นต้น โดยเครื่องมือต้องมีหน่วยที่ใช้ในการวัด และมีมาตราเปรียบเทียบระหว่างหน่วย

3) การแปลผลและการนำผลไปใช้

การประเมิน (Evaluation) เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่า (Value judgment) ของสิ่งต่างๆ ตามกฎเกณฑ์มาตรฐาน โดยทั่วไปการประเมินต้องอาศัยข้อมูลจากการวัดที่เป็นปรนัย แต่บางครั้งการประเมินต้องอาศัยการสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้น การประเมินมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ส่วน ดังนี้

1) ข้อมูลจากการวัด

2) การตีความหมาย

3) การตัดสินคุณค่าตามเกณฑ์หรือมาตรฐาน

จากความหมายของการวัดและการประเมิน จะเห็นได้ว่า การวัดและประเมินผลมีความสัมพันธ์กัน ข้อมูลจากการวัดอย่างเป็นทางการ เช่น การสอบข้อเขียน การสอบภาคปฏิบัติ การสัมภาษณ์ การสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ การสอบถามจากผู้อื่น เป็นต้น ข้อมูล

จากการวัดดังกล่าวถูกนำไปใช้ในการประเมินด้วยการตัดสินคุณค่าผลการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการเปรียบเทียบกับปกติวิสัยของกลุ่มหรือเกณฑ์มาตรฐาน

ศยามา ศรมยุรา (2545) กล่าวว่า การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญ คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่ เพียงใด ดังนั้นการวัดและประเมินผลจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือ ตัวผู้เรียน ผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหาข้อมูลเกณฑ์ต่างๆ ที่จะสะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครูผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม สามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครองจะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นว่า การวัดและการประเมินผลมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอน เพราะการวัดและประเมินผลสามารถสะท้อนถึงความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนของผู้เรียน ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนได้อีกด้วย และผลที่ได้จากการวัดและการประเมินยังสารสนเทศที่เป็นประโยชน์แก่การนำมาแก้ไขปรับปรุง หรือพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของ การวัดและการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ว่าหมายถึง การใช้เครื่องมือในการวัดศักยภาพของผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้วยเครื่องมือวัดที่หลากหลาย และเหมาะสมกับเนื้อหา และผู้เรียน รวมทั้งการตัดสินคุณค่าของผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอน และมีการรายงานผลการประเมินให้ผู้เรียนทราบเป็นระยะ

จากผลการศึกษาของณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) ได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ และควรบูรณาการทุกรายวิชาเข้ากับ

กิจกรรมตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของชลันดา อินทร์เจริญ (2537) รัชนก บุญบุญ (2547) พัทรี ศิริประภาพรชัย (2547) ศยามา ศรีมยุรา (2545) พบว่า กระบวนการสอนของครู เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตร และสมพร พงษ์เสถียรศักดิ์ (2546) พบว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดี เมื่อครูใช้สื่อการเรียนการสอนที่เป็นของจริง จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้ง่าย และรวดเร็วยิ่งขึ้น และครูควรมี การวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้ข้อมูลที่มาพอที่จะสะท้อนความสามารถที่แท้จริง ของผู้เรียนได้

จากแนวคิดและงานวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงคาดว่าความสามารถในการจัดการ เรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครูน่าจะมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จในการ ใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรได้ ดังแผนภาพ ที่ 2.15

แผนภาพที่ 2.15 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตร เศรษฐกิจพอเพียง

4.3.2.2 การบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์กรใดจะสามารถดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพนั้น ญุณแจดอกสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร คือ การบริหารที่ดี สถานศึกษาถือเป็นองค์กรสำคัญในการจัดการศึกษา การบริหารสถานศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญ และมีความจำเป็นต่อคุณภาพของการจัดการศึกษา ซึ่งจะดีได้ก็อยู่ที่ความสามารถในการบริหาร นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้

เยาวพา เตชะคุปต์ (2542) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการ ดำเนินงานที่บุคคลต่างๆ ในสถานศึกษานั้นร่วมกันทำงาน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน ที่จะช่วยดำเนินงานด้านวิชาการ การเงิน พัสดุและครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ กิจกรรมนักเรียน ตลอดจนความสัมพันธ์กับชุมชนให้ถูกต้องความระเบียบแบบแผนที่กำหนดให้ และบังเกิดผลดี จะ

พบได้ว่าการบริหารการศึกษาเป็นการบริหารที่มีลักษณะและวิธีการเฉพาะแตกต่างจากกิจการบริหารงานอื่นๆ เพราะการศึกษาเป็นกิจการของสังคม บางส่วนก็นำหลักการบริหารทั่วไป ซึ่งใช้ในกิจการอื่นมาใช้ในการบริหารการศึกษาได้ แต่บางอย่างก็นำมาใช้ไม่ได้เพราะการศึกษาเกี่ยวข้องกับคนและอนาคตของสังคม ต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ ในสังคมมาช่วยในการบริหารงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

อมรชัย ดันติเมธ (2536 อ้างถึงใน ปริญา วังศ์สุขสิน, 2547) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง ความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม และคุณธรรม ตลอดจนค่านิยมให้ตรงกับความต้องการของสังคม สามารถเป็นสมาชิกที่ดี และมีประสิทธิภาพของสังคม โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรต่างๆ ทั้งที่เป็นระเบียบและไม่เป็นระเบียบ

ปริญา วังศ์สุขสิน (2547) การบริหารโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ชุมชน และสังคมร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการ เพื่อให้ภารกิจของโรงเรียนที่รับผิดชอบ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 อ้างถึงใน ปริญา วังศ์สุขสิน, 2547) กล่าวถึงแนวคิดในการบริหารโรงเรียนไว้ว่า ในระบบการบริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน คือ กลไกสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานตามภารกิจของโรงเรียนมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้บรรลุเป้าหมายได้ ทั้งนี้เพราะผู้บริหารเป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และตัดสินใจในระดับโรงเรียนภายใต้เงื่อนไขของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดว่า โรงเรียนควรดำเนินการไปในทิศทางใด อย่างไร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 อ้างถึงใน ปริญา วังศ์สุขสิน, 2547) ให้แนวคิดการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ ว่าประกอบไปด้วยหลักการที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่

- 1) มีการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันที่มุ่งการพัฒนาคุณภาพนักเรียน
- 2) การพัฒนาเกิดขึ้นทั้งระบบในโรงเรียน
- 3) ทุกคนรวมทั้งชุมชน ผู้ปกครอง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน
- 4) ทุกระบบงานย่อยเคลื่อนสู่เป้าหมายรวมกัน และทุกกิจกรรมนำไปสู่วิสัยทัศน์
- 5) เน้นการประเมินตนเอง
- 6) เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยพัฒนาบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ และการเรียนรู้

ร่วมกัน

จากแนวคิดในการบริหารโรงเรียนที่กล่าวมา สรุปได้ว่า โรงเรียนมีภารกิจในการจัดการเรียนการสอน เป้าหมายสำคัญของการบริหารโรงเรียน คือ คุณภาพของผู้เรียน ผู้บริหารเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางการทำงานของโรงเรียน การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน การกำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน การอำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอน การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ จะนำไปสู่ความสำเร็จตามภารกิจและเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ การบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ว่าหมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคลากรในโรงเรียน ชุมชน และสังคมร่วมกันดำเนินการ เพื่อให้ภารกิจของโรงเรียนที่รับผิดชอบประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ

4.3.2.2.1 การพัฒนาครู

การพัฒนาบุคลากรเป็นกระบวนการส่งเสริมให้บุคคลได้พัฒนาตนเองในด้านวิชาการ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อประสิทธิภาพของงานอย่างมาก โรงเรียนนั้นมีกิจกรรมสำคัญ คือ การเรียนการสอน ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ครูผู้สอน ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษานั้น ควรมุ่งพัฒนาครูผู้สอนเป็นสำคัญ ได้มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรไว้ดังนี้

Graff (1975) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาครูว่า หมายถึง การพัฒนาความก้าวหน้าของแต่ละตัวบุคคลในด้านความรู้ ทักษะ การรับรู้ และเทคนิคต่างๆ ในการเรียนการสอน รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์กับนักเรียนและผู้ร่วมงาน

พะยอม วงศ์สารศรี (2534) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากรไว้ว่าเป็นการดำเนินการเพื่อนการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่ดี ต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพ ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจแก่องค์กร สำหรับบุคลากรในภาครัฐนั้น จะมีกลไกของรัฐบาลในการบริหารราชการแผ่นดิน และพัฒนาประเทศให้ประสบความสำเร็จ ทุกรัฐบาลจึงขอเป็นนโยบายสำคัญที่จะหาทางส่งเสริมและพัฒนาให้ข้าราชการและลูกจ้างทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลในการปฏิบัติราชการให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รวมทั้งการพัฒนาทัศนคติที่ถูกต้องในการทำงานด้วย

บุญใจ ศรีสถิตยน์ราฎร (2536) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาครูว่า เป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยให้ครูได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ รวมทั้งปรับปรุง

เจตคติและเทคนิคต่างๆ ในการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลถึงคุณภาพของผู้เรียนจึงจำเป็นต้องกำหนดนโยบายของสถาบัน ที่จะเอื้ออำนวยให้ครูได้มีโอกาสปรับปรุงและพัฒนาตนเอง เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพและสมรรถภาพด้านต่างๆ สามารถปฏิบัติภารกิจในฐานะเป็นครูที่ดีที่มีต่อผู้เรียนและสถาบัน

อินทรี ศิลปาจารย์ (2544) ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาครู หมายถึง วิธีการต่างๆ ที่มุ่งเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ทักษะความชำนาญให้กับครูและให้มีเจตคติในการทำงานที่ดีขึ้น มีความรับผิดชอบ เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียน

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การพัฒนาครูมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนโดยตรง การที่ผู้เรียนจะพัฒนาตนเองได้นั้น ต้องอาศัยเทคนิคการถ่ายทอด รวมถึงเนื้อหาสาระจากครู

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของการพัฒนาครู หมายถึง กระบวนการหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่จะช่วยให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ ความสามารถ ทักษะ และเจตคติ ที่จะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพและศักยภาพของครูให้ดำเนินการกิจของสถานศึกษา บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

4.3.2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหาร

การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม จัดว่าเป็นแนวคิดทางการบริหารที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่า เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะคำนึงถึงความสำคัญของผู้ร่วมงานทุกระดับ การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมมีที่มาจากแนวคิดทางการบริหารงานเชิงมนุษยสัมพันธ์และการบริหารเชิงพฤติกรรม บุคคลสำคัญผู้เริ่มต้นแนวคิด คือ Mary Parker Follet (Hoy and Miskel, 1987) ซึ่งเน้นความสำคัญของกลุ่มมากกว่าตัวบุคคล และมีความเชื่อว่าการทำงานกลุ่มจะก่อให้เกิดผลงานที่ดีกว่าส่วนบุคคล และยังเชื่ออีกว่าการมีส่วนร่วม การร่วมมือ การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการแบ่งปันอำนาจ จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด

Cohen and Uphoff (1980) ได้จัดแบ่งการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การริเริ่มการตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และปฏิบัติการตัดสินใจ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร และการประสานความช่วยเหลือ

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วย ผลประโยชน์ด้านวัตถุ สังคม และบุคคล

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หรือติดตามผล

Filley and other (1976) ได้ให้คำจำกัดความของลักษณะการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นลักษณะของการสนับสนุนความคิดที่เป็นอิสระ การวิเคราะห์ปัญหา การเลือกเป้าหมาย การวางแผน และการจัดตารางการทำงาน ผู้บังคับบัญชาต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดในประเด็นที่สะท้อนมาจากผู้ใต้บังคับบัญชา รวมทั้งแสดงให้เห็นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้เห็นถึงเป้าหมายขององค์การ ตลอดจนรับทราบและพิจารณาถึงการเคลื่อนไหวของข่าวสารข้อมูลภายในองค์การ เพื่อให้มีการสื่อสารที่เพียงพอ

จากแนวคิดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การบริหารงานแบบมีส่วนร่วมมีประโยชน์ต่อองค์การในแง่การเพิ่มประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในองค์การ และสามารถจัดการความขัดแย้งส่วนบุคคลกับองค์การได้ เนื่องจากการกระจายอำนาจทางการบริหารเป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมในการบริหาร หมายถึง การที่บุคคลในสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผนการ บริหารร่วมกัน การแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะในการตัดสินใจในการปฏิบัติ

4.3.2.3 การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

การนิเทศมีความจำเป็นอย่างยิ่งในหน่วยงานทุกแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษา เพื่อเป็นการช่วยปรับปรุงการเรียนการสอน สจ๊วต อุทรานนท์ (2532) กล่าวว่า การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้น หน่วยงานส่วนกลางในฐานะผู้พัฒนาหลักสูตรควรจัดส่งเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเพิ่มเติม และการติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่าได้ดำเนินการด้วยความถูกต้องหรือมีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาก็จะได้แก้ไขให้ลุล่วงไป สำหรับหน่วยงานในระดับท้องถิ่นอาจดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำและช่วยเหลือแก่ครูผู้ให้หลักสูตรให้ดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง

4.3.2.3.1 การกำกับ ติดตามผลการใช้หลักสูตร

การกำกับติดตามการใช้หลักสูตรหรือนิเทศการจัดการเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงหลักสำคัญของการนิเทศ คือ การให้คำแนะนำช่วยเหลือไม่ใช่การตรวจสอบเพื่อจับผิดแต่ประการใด โดยลักษณะเช่นนี้ผู้นิเทศก์จำเป็นจะต้องสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับผู้รับการนิเทศ การดำเนินการนิเทศจะต้องดำเนินไปได้ด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตยและร่วมมือกัน

การนิเทศติดตามภายในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายสำคัญ เพื่อพัฒนาครู ช่วยเหลือครูให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานทุกด้าน เพื่อส่งผลให้เกิดคุณภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานด้านต่างๆ ของบุคลากรในโรงเรียน

จากการศึกษาของปิยะธิดา ทองอร่าม (2545) พบว่า ปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของสถานศึกษา คือ การนิเทศติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาจารย์ในโรงเรียน โดยผู้บริหารเป็นการกระตุ้นให้การดำเนินงานของโรงเรียนประสบผลสำเร็จ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงาน

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของ การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่ผู้บริหารปฏิบัติต่อครู เพื่อให้ครูพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ การปฏิบัติงานให้เกิดขวัญกำลังใจที่ดีในการดำเนินการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.2.3.2 การประเมินผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

การประเมินผลหลักสูตรเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับหลักสูตร เพื่อนำมาตัดสินค่าหรือคุณภาพของหลักสูตรนั้น นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

Good (1973) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึง การประเมินผลของกิจกรรมการเรียนภายในขอบข่ายของการสอนที่เน้นเฉพาะจุดประสงค์ของการตัดสินใจในความถูกต้องของจุดมุ่งหมาย ความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของเนื้อหาและผลสัมฤทธิ์ของวัตถุประสงค์เฉพาะ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจในการวางแผนการจัดโครงการต่อเนื่องและหมุนเวียนของกิจกรรมโครงการต่างๆ ที่จัดให้มีขึ้น

- Cronbach (1970) ได้ให้ความหมายว่า การประเมินหลักสูตร คือ การรวบรวมข้อมูล และการใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจในเรื่องโปรแกรมหรือหลักสูตรการศึกษา

Stufflebeam (1971) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการหาข้อมูล เก็บข้อมูล เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่ดีกว่าเดิม

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546) ได้ให้ความหมายว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของหลักสูตรว่าหลักสูตรนั้นๆ มีประสิทธิภาพแค่ไหน เมื่อนำไปใช้แล้วบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ มีอะไรที่ต้องแก้ไขเพื่อนำผลที่ได้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่ดีกว่าต่อไป

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) ได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตร ว่าเป็น การพิจารณาคุณค่าของหลักสูตร โดยอาศัยการรวบรวมข้อมูล และใช้ข้อมูลจากการวัดผลนั้นในแง่ต่างๆ ของสิ่งที่ประเมิน เพื่อนำมาพิจารณาร่วมกันและสรุปว่าหลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้นมีคุณค่าประการใด มีคุณภาพเพียงใดหรือไม่ เพียงใด หรือได้รับผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือมีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป และนำเสนอผู้บริหารผู้มีอำนาจผู้วินิจฉัยสั่งการดำเนินต่อไป หรือ การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการในการศึกษาส่วนประกอบต่างๆ ของหลักสูตร อันได้แก่ หลักสูตร จุดมุ่งหมาย โครงสร้างจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียนการสอน วิธีสอน และการวัดผล

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การประเมินหลักสูตรมีความสำคัญและจำเป็นไม่น้อยไปกว่ากระบวนการในการจัดการศึกษาในส่วนอื่นๆ เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรจะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ควรจะต้องหาวิธีการที่ดีที่สุดในการประเมินผลหลักสูตร เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน และจะต้องปฏิบัติให้ครบถ้วนตามขั้นตอนของวิธีการที่นำมาใช้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง การตรวจสอบและการตัดสินคุณค่าของหลักสูตร จุดมุ่งหมาย โครงสร้างจุดประสงค์ การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียนการสอน วิธีสอน วิธีการวัดผล รวมไปถึงกิจกรรมหรือโครงการ โดยใช้เครื่องมือวัดที่หลากหลายและเหมาะสมกับส่วนที่ต้องการวัด

จากการศึกษาของมยุรี พิมพ์สุวรรณ (2545) พบว่า ปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานตามโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีและมีงบประมาณสนับสนุน สอดคล้องกับประจักษ์ นานองตุม (2543) ที่พบว่า ปัญหาในการดำเนินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ คือ ขาดการบริหารจัดการที่ดี ทั้งด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์โครงการ และสถานที่ศึกษาดูงาน สถานที่เรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และ

ชลันดา อินทร์เจริญ (2537) พบว่า ตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการใช้หลักสูตรประถมศึกษาชั้นนั้น จะต้องมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และจุฬาลักษณ์ ชันธนบุตร (2544) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม คือ การบริหารและการจัดการที่ดี และศยามา สรมยุรา (2545) ได้ประเมินการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โรงเรียนต้องการให้มีการบริหารจัดการให้ดียิ่งขึ้น และยังคงสอดคล้องกับสุจิตรา โปร่งแสง (2545) พบว่า การบริหารจัดการจะต้องมีระบบแผนที่ดี ซึ่งระบบแผนที่ดีควรจะต้องมีแผนงานครอบคลุมทุกขั้นตอน ได้แก่ แผนงานการจัดทำแผน การนำแผนไปปฏิบัติ และการประเมินผล และติดตาม ซึ่งถ้าโรงเรียนให้ความสำคัญในการปฏิบัติอย่างครบถ้วน ก็จะทำให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงคาดว่า การบริหารจัดการตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง น่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางอ้อมต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านทางแรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน การนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง และความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.16

แผนภาพที่ 2.16 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารจัดการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

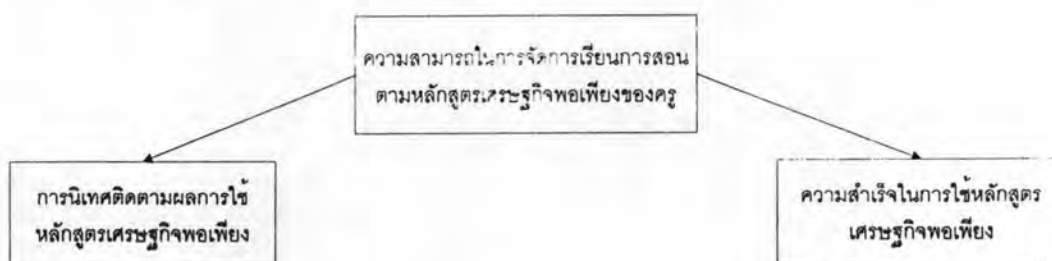
4.3.1.10 การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

สงัด อุทรานนท์ (2535) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในห้องเรียน ได้แก่ การจัดเอกสารประกอบหลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการหลักสูตร และการนิเทศการใช้หลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด

ของ Tankard (1974) ที่กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้จะต้องมีการประเมินผล และนิเทศติดตาม เพื่อให้ทราบถึงปัญหาในการใช้ สำหรับการแก้ไขและปรับปรุงการใช้หลักสูตร

จากการศึกษาของณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) พบว่า ผู้บริหารต้องเอาใจใส่ในการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง รวมทั้งมีการกำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน โดยผู้บริหารควรติดตามอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ ควรประเมินผลจากการปฏิบัติจริงของนักเรียนในชุมชนและในการดำรงชีวิต ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน ครูผู้สอน และชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการประเมินผล รวมทั้งควรให้มีหน่วยงานที่ติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นระยะอย่างแท้จริง และควรแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผล โดยที่ครูและชุมชนประชุมสรุปร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพัชรี ศิริประภาพรชัย (2547) กิติภัช กนกธาดา (2546) ปริญา วงศ์สุขสิน (2547) ที่พบว่า ในการดำเนินงานการใช้หลักสูตร จะต้องมีการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงาน และสุจิตรา โปร่งแสง (2545) พบว่า การนิเทศด้วยวิธีการที่หลากหลาย จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่า ซึ่งสอดคล้องกับธำรง บัวศรี (2542) ที่กล่าวไว้ว่า การช่วยให้ครูผู้สอนได้พัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง สามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น โครงการนิเทศตนเอง การประชุมสัมมนาทางวิชาการ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาวิจัย การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การให้ความรู้โดยใช้สื่อเอกสาร สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

จากแนวคิดและงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงคาดว่า การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง น่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางตรงต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง และน่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางอ้อมต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านทางความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครู ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.17

แผนภาพที่ 2.17 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.2.4 การสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า "เครือข่าย" มีความหมายที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองในลักษณะต่างๆ ซึ่งนักวิชาการแต่ละท่านได้นำเสนอไว้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปได้ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) และ Pearsal & Trumble (2003) ได้ให้ความหมายของเครือข่าย ว่าหมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใดๆ ได้ ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยกลุ่มของคนหรือองค์กรนั้น ต้องมีความสมัครใจในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน มีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบโครงสร้างโดยคนหรือองค์กรสมาชิกอย่างมีความเป็นอิสระ และที่สำคัญ คือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระ หรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้นๆ Starkey (1997 อ้างถึงใน ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์, 2548) และเครือข่ายจะมีการดำรงอยู่ยาวนานด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง สมาชิกในเครือข่ายมีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่ร่วมกันพัฒนาขึ้นและมีความมุ่งมั่นและรับผิดชอบร่วมกัน

4.3.2.4.1 การประสานงานระหว่างสมาชิกเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) กล่าวว่า สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เช่น มีความเข้าใจในปัญหาและมีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาร่วมกัน มีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง เพราะหากสมาชิกไม่มีความเข้าใจในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะทำให้การประสานงาน และการขอความร่วมมือในการดำเนินการเป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะต่างคนต่างก็ใช้กรอบการมองโลกคนละกรอบ เหมือนใส่แว่นตาก็คนละสีย่อมมองปัญหาหรือความต้องการที่เกิดขึ้นไปคนละทิศทาง แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายไม่สามารถจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เพราะมุมมองที่แตกต่างย่อมมีประโยชน์ช่วยให้เกิดการสร้างสรรคิในการทำงาน แต่ความคิดที่ต่างนี้สมาชิกเครือข่ายยอมรับกัน มิฉะนั้นความแตกต่างที่มีอยู่จะนำไปสู่ความแตกแยกในที่สุด

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การประสานงานของเครือข่ายมีความสำคัญในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกเครือข่าย การประสานงานหรือการขอความช่วยเหลือนั้น

สมาชิกเครือข่ายมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจที่ตรงกัน จะทำให้เครือข่ายดำเนินงานจนบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ การประสานงานของเครือข่าย ว่า หมายถึง การติดต่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับโรงเรียนอื่น และโรงเรียนกับหน่วยงานภายนอก ทั้งการมอบหมายหน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนระบบการทำงานอื่นๆ ในลักษณะที่เอื้อให้สมาชิกเข้าร่วมได้ แม้มีเวลาจำกัด มีการกำหนดเป้าหมาย พร้อมทั้งการคิดหาหนทางที่จะนำไปสู่จุดหมายนั้นร่วมกัน มีการจัดระบบติดต่อสื่อสาร มีการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ และการจัดระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดหาทรัพยากรสนับสนุน และเงินทุนในการที่จะส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.2.4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่าย

โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่าย คือ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับกระบวนการทำงานของเครือข่ายในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย ขนิษฐา กาญจนรังษิณท์ (2548) ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการทำงานในรูปแบบเครือข่ายที่เป็นเครือข่ายสังคม โดยแบ่งเป็น 3 แบบ ดังนี้

1) โครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มและเครือข่ายที่มีอยู่ในปัจจุบัน จากการศึกษาลักษณะการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การดำเนินการของเครือข่ายจะมีลักษณะของการร่วมมือในระหว่างกลุ่มผู้มีอาชีพเดียวกัน หรือภายในองค์กรเดียวกัน โดยปราศจากการเชื่อมโยงกับแบบพหุภาคี

2) โครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มและเครือข่ายที่กำลังเกิดขึ้น จากกระแสความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งผลให้การดำเนินงานในรูปแบบเครือข่ายที่ดำเนินการเป็นกลุ่มๆ ได้มีการหันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมมือกันในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสานความร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของเครือข่ายที่กำลังดำเนินการอยู่ ซึ่งในขณะนี้กลุ่มเครือข่ายทางสังคมเริ่มมีการประสานความสัมพันธ์และเชื่อมโยงการทำงานของเครือข่ายเป็นลักษณะพหุภาคี โดยแต่ละเครือข่ายจะมีศูนย์กลางการติดต่อสื่อสาร และมีทีมงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของทุกเครือข่าย

3) โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่คาดหวังให้เกิดมีและเป็นในอนาคต เครือข่ายหวังให้เกิดขึ้นในอนาคตเป็นรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือที่มีการเชื่อมโยง และประสานความร่วมมือแบบเชื่อมต่อกันหมดของทุกภาคส่วน โดยมีองค์กรประสานเป็น

ศูนย์กลางการดำเนินงาน มีทีมสนับสนุนจากภายนอกเข้ามา มีบทบาทและเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย การติดต่อสื่อสารเพื่อความร่วมมือเกิดขึ้นทั้งภายในเครือข่ายด้วยกันและภายนอกเครือข่าย มีความหลากหลายของเครือข่ายความร่วมมือ และมีองค์กรอื่นๆ เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานด้วยเช่นกัน เครือข่ายในลักษณะนี้เป็นเครือข่ายที่คาดหวังอยากให้เกิดมีกับระบบเครือข่ายสังคมของประเทศไทย

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การที่เครือข่ายจะดำรงอยู่หรือล่มสลายไปขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของเครือข่าย ถ้าความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายเป็นไปในทางบวกจะส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ ความสัมพันธ์ของเครือข่าย ว่า หมายถึง สัมพันธภาพ และการให้ความช่วยเหลือในเรื่องข้อมูลข่าวสารความรู้กัน ระหว่างโรงเรียนกับสมาชิกเครือข่าย อันจะส่งผลต่อความร่วมมือ และความช่วยเหลือกัน

4.3.2.4.3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของสมาชิกเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) กล่าวว่า สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน เช่น มีการติดต่อการผ่านทาง การเขียนหรือการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนา ร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน มิใช่ปฏิสัมพันธ์ฝ่ายเดียว ยิ่งสมาชิกมีการปฏิสัมพันธ์มากเท่าใด ก็ยิ่งเกิดความผูกพันภายในระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงในระดับที่แน่นแฟ้นมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงในระดับที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การปฏิสัมพันธ์ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น จะช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย มีส่วนช่วยให้การดำเนินงานระหว่างสมาชิกเครือข่ายมีความราบรื่น จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย และก่อให้เกิดการเสริมสร้างซึ่งกันและกันเพื่อนำไปสู่การเติมเต็มและการพึ่งอิงร่วมกัน อันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนในระดับที่แน่นแฟ้น ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ปฏิสัมพันธ์ของเครือข่ายนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของเครือข่าย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเครือข่ายว่า หมายถึง การร่วมมือกันของโรงเรียนกับสมาชิกเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนความรู้ หรือกิจกรรมเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากผลการศึกษาของลำพอง กลมกุล (2548) พบว่า โมเดลเครือข่ายวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนประกอบด้วย 3 รูปแบบ 1) รูปแบบเครือข่ายวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนภายในโรงเรียน 2) รูปแบบเครือข่ายวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนภายในกลุ่มโรงเรียน 3) รูปแบบเครือข่ายวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนภายในเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งแต่ละเครือข่ายมุ่งเน้นในการประสานความร่วมมือกันในการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน โดยที่ทั้งกลุ่มครู นักวิจัย กลุ่มผู้อำนวยการสถานศึกษา กลุ่มนักนักวิจัย กลุ่มศึกษานิเทศก์และกลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย ต่างได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในการพัฒนาสถานศึกษาโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) พบว่า ผู้บริหารต้องเอาใจใส่ในการบริหารการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง รวมทั้งมีการกำกับ ติดตาม และ ประเมินผลการดำเนินงาน โดยผู้บริหารควรติดตามอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ ควรประเมินผลจากการปฏิบัติจริงของนักเรียนในชุมชนและในการดำรงชีวิต ซึ่งผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน ครูผู้สอน และชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการประเมินผล รวมทั้งควรให้มีหน่วยงานที่ติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นระยะอย่างแท้จริง และควรแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผล โดยที่ครูและชุมชน ประชุมสรุปร่วมกัน

จากแนวคิดและผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงคาดว่า การสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุทางตรงต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.18

แผนภาพที่ 2.18 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการสร้างเครือข่ายต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.3.3 ปัจจัยด้านผลผลิต

4.3.3.1 ความพอประมาณในการคิดและการปฏิบัติของนักเรียน

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนานักเรียนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการฝึกให้คิด พุด และทำอย่างพอดี พอเหมาะ พอควร บนหลักเหตุผลและไม่ประมาท โดยใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นฐานคิด ฐานปฏิบัติ และเห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์ (2542) สุเมธ ตันติเวชกุล (2542) ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2549) สำนักพระราชวัง (ม.ม.ป.) และกลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง (ม.ม.ป.) กล่าวว่า ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไป และไม่น้อยเกินไปในมิติต่างๆ ของการกระทำ และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และผลการศึกษาของสังคม รังทอง (2547) พบว่า การจัดการเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ สามารถนำวัสดุเหลือใช้และวัสดุในท้องถิ่นนำมาประยุกต์สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีการใหม่ๆ ได้

จากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน สังเกตได้ว่า ความหมายของความพอเพียง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ความพอดีในการคิด การพูด และการปฏิบัติ ซึ่งจะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ ความพอประมาณในการคิดและการปฏิบัติของนักเรียน ว่าหมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการคิด พุด และปฏิบัติตนในสังคมอย่างเหมาะสม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

4.3.3.2 การใช้เหตุผลในการตัดสินใจของนักเรียน

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549) กล่าวว่า ครูควรสอนให้นักเรียนมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่างๆ และพิจารณารับอย่างเป็นขั้นตอน ไม่ก้าวกระโดดในการรับข้อมูล รู้จักแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา และต้องอดองค้ความรู้ที่มีอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์ (2542) สุเมธ ตันติเวชกุล (2542) ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2549) สำนักพระราชวัง (ม.ม.ป.) กล่าวว่า ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่างๆ จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และผลการศึกษาของสมศักดิ์ ลาดี (2543) พบว่า คุณสมบัติของคนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ รู้จักคิด ตัดสินใจ และคิดเป็นระบบ

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความมีเหตุผล มีความสำคัญมากในการตัดสินใจ กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด บุคคลจะกระทำการใดจะต้องพิจารณาจากเหตุ ปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ให้อบรอบ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ การใช้เหตุผลในการตัดสินใจของนักเรียน ว่า หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการใช้เหตุผลในการตัดสินใจตามหลักวิชา กฎเกณฑ์สังคม กฎหมาย หลักศีลธรรม และความจำเป็นในการดำเนินชีวิต เพื่อเลือกรับข้อมูลต่างๆ โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

4.3.3.3 ความมีภูมิคุ้มกันที่ดีของนักเรียน

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549) กล่าวว่า นักเรียนจะต้องรู้จักพิจารณาเลือกรับข้อมูล รู้จักแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพ และผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างได้อย่างรอบคอบ และระมัดระวัง ซึ่งสอดคล้องกับสุเมธ ตันติเวชกุล (2542) ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2549) สำนักพระราชวัง (ม.ม.ป.) และกลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง (ม.ม.ป.) กล่าวว่า การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ การเตรียมตัวเพื่อพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ คำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความมีภูมิคุ้มกันที่ดีสอดคล้องกัน คือ การที่บุคคลรู้จักเลือกรับข้อมูล มีการเตรียมตัวเพื่อพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ ความมีภูมิคุ้มกันที่ดีของนักเรียน ว่าหมายถึง การที่นักเรียนเตรียมตัวเพื่อพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ คำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล และสามารถปฏิบัติกิจกรรม หรือดำเนินชีวิตภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ ได้

4.3.3.4 ความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และการต่อยอดองค์ความรู้ของนักเรียน

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549) กล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ให้ใช้สติและปัญญาในทางที่ถูกต้อง เพื่อเพิ่มทางเลือก

และพัฒนาศักยภาพของแต่ละคนให้สามารถอุ้มชูตนเองและครอบครัวได้ โดยไม่เบียดเบียนตัวเอง และผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับฉลงภพ สุสังกรกาญจน์ (2542) สุเมธ ตันติเวชกุล (2542) ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2549) และสำนักพระราชวัง (ม.ม.ป.) กล่าวว่า การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความรู้ กล่าวคือ มีความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการนำความรู้ วิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการวางแผนปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่ม พัฒนารอบแนวคิดทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง (ม.ม.ป.) กล่าวว่า ในการ ดำรงชีวิต และการปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่าง ควรใช้หลักความรู้ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการ ประกอบกิจกรรมให้ตั้งอยู่ในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย 1) ความ รอบรู้ คือ มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน โดยครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่างๆ ที่ เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นฐานสำหรับการนำไปใช้ในโอกาสและเวลาต่างๆ 2) ความรอบคอบ คือ ความสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับ ประกอบการวางแผน ก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกขั้นตอน 3) ความระมัดระวัง คือ ความมีสติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่างๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ เพราะใน ความเป็นจริงแล้วสถานการณ์เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นในการนำความรู้ และความรอบคอบ มาใช้ จึงต้องอาศัยความระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความรอบรู้มีความสำคัญในการปฏิบัติกิจกรรมทุก อย่าง บุคคลควรใช้หลักความรู้ในการประกอบการตัดสินใจ และควรมีการต่อยอดองค์ความรู้ เพื่อให้เท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ ความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และการต่อยอดองค์ความรู้ของนักเรียน ว่าหมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการนำความรู้ด้านต่างๆ ทั้ง จากสิ่งที่เรียนมาและจากประสบการณ์ชีวิต มาเป็นพื้นฐานสำหรับนำไปใช้ในโอกาสต่างๆ รวมทั้ง มีการวางแผนการทำงาน และ ตลอดจนการนำแผนการทำงานไปใช้ในทางปฏิบัติ

4.3.3.5 ความมีคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549) กล่าวว่า เป้าหมายของการขับเคลื่อน เศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เป็นการพัฒนาคนให้มีหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต อย่างพอเพียง โดยใช้คุณธรรมนำความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ โดยไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สอนให้เด็กอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์ สิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับสุเมธ ตันติเวชกุล (2542) ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2549) และสำนัก

พระราชวัง (ม.ม.ป.) กล่าวว่า การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม คือ มีความตระหนัก มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และแก้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง (ม.ม.ป.) กล่าวว่า เงื่อนไขคุณธรรมที่ต้องเสริมสร้างให้เกิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) เงื่อนไขด้านจิตใจ/ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม 2) ด้านการกระทำ หรือแนวทางการดำเนินชีวิต โดยเน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ และปรียานุช พิบูลสราวุธ (2549) ซึ่งกล่าวว่า หลักสูตรเศรษฐกิจ-พอเพียงสอนให้เด็กมีความซื่อสัตย์ สุจริต รับผิดชอบ ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น มีวินัย มีสัมมาคารวะ ปลูกฝังจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม สืบสานวัฒนธรรมไทย ยึดมั่นในศีลธรรม พัฒนาคอนให้เขารู้จักทำประโยชน์ให้กับสังคมและช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความมีคุณธรรม จริยธรรม จะช่วยพัฒนาคอนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ไม่ทำความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น การยึดหลักความมีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต จะมีส่วนช่วยให้สังคมปกติสุข

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ ความมีคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ว่า หมายถึง การที่นักเรียนใช้คุณธรรมเป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติ ซึ่งคุณธรรมที่พึงมี ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรับผิดชอบต่อ ความมีสัมมาคารวะ ความสามัคคี และการทำงานเป็นหมู่คณะ

4.3.3.6 ความสามารถของนักเรียนในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ฉลองภพ สุลักษณ์กาญจน์ (2542) สุมธ ดันติเวชกุล (2542) ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2549) สำนักพระราชวัง (ม.ม.ป.) และกลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เศรษฐกิจพอเพียง (ม.ม.ป.) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายอันสูงสุดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือการที่คนสามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สังคม รัชทอง (2547) พบว่า การจัดการเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสมศักดิ์ ลาติ (2543) พบว่า คุณลักษณะของคนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ การที่คนสามารถนำความรู้ หลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายสูงสุดในการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การที่นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ ความสามารถของนักเรียนในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ว่าหมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการนำความรู้ หลักการ แนวคิด หรือทฤษฎีของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

4.3.3 7 การพึ่งตนเองของนักเรียน

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ (2549) กล่าวว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นให้บุคคลสามารถพึ่งตนเอง และช่วยเหลือครอบครัว ชุมชน และประเทศได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสังคม รัชทอง (2547) พบว่า การจัดการเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเอง และพึ่งตนเองได้ตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง และสมศักดิ์ ลาดี (2543) ประจักษ์ นานทองตุม (2543) พบว่า คุณลักษณะของคนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ รู้จักพึ่งตนเอง ดำรงชีวิตอย่างมีอิสรภาพ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้คนพึ่งตนเอง เพื่อลดภาระของสังคม และทำให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีอิสรภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของ การพึ่งตนเองของนักเรียน ว่าหมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการปฏิบัติกิจกรรม หรือแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง

จากการศึกษาของสังคม รัชทอง (2547) พบว่า การจัดการเรียนรู้มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเสริมสร้างให้ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเอง และพึ่งตนเองได้ตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สมศักดิ์ ลาดี (2543) และประจักษ์ นานทองตุม (2543) พบว่า คุณลักษณะของคนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ รู้จักพึ่งตนเอง ดำรงชีวิตอย่างมีอิสรภาพ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ ดังแผนภาพที่ 2.19

แผนภาพที่ 2.19 ตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง (มองในแง่
คุณลักษณะของผู้เรียน)

ตอนที่ 5 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์อิทธิพล

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2542) กล่าวว่า ความเป็นมาของการวิเคราะห์อิทธิพล เริ่มตั้งแต่ปี 1918 Sewell Wright ซึ่งเป็นนักชีวมิติ งานวิจัยของ Wright เรื่องแรกเป็นการสร้างโมเดลและการประมาณค่าพารามิเตอร์ในโมเดลเกี่ยวกับส่วนประกอบของการวัดกระดูก วิธีการที่ใช้คล้ายคลึงกับหลักการวิเคราะห์องค์ประกอบในปัจจุบัน เพราะการประมาณค่าพารามิเตอร์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรได้มาจากอิทธิพลทางตรงในโมเดลที่สร้างขึ้น

ในปี 1921 Wright เขียนบทความเชิงวิชาการแสดงความเกี่ยวข้องระหว่างสหสัมพันธ์และความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และในปี 1934 เขาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์อิทธิพล ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญสามส่วน ส่วนแรก คือ โมเดลแสดงอิทธิพล (path model) ส่วนที่สอง คือ การสร้างสมการโครงสร้างแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความแปรปรวนร่วมกับพารามิเตอร์ในโมเดลแสดงอิทธิพล ส่วนที่สามเป็นการวิเคราะห์แยกอิทธิพลรวม (total effects) ระหว่างตัวแปรออกเป็นอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อม (direct and indirect effects) ผลงานของ Wright ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยทางพันธุศาสตร์ และในปี 1925 เขาประยุกต์แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์อิทธิพลในการวิจัยเกี่ยวกับราคาข้าวโพด สุก ซึ่งนับเป็นการประยุกต์วิธีการทางสถิติกับเศรษฐศาสตร์ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่านักสถิติ นักเศรษฐศาสตร์ และนักสังคมวิทยา ไม่ได้ให้ความสนใจกับวิธีการของ Wright

ต่อมาช่วงปี 1957 Herbert Simon นักสังคมวิทยา ได้เสนอวิธีการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยสหสัมพันธ์พาร์เชียล โดยวิธีของ Simon จะต้องสร้างโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรที่เกิดจากตัวแปรคั่นกลาง แล้วคำนวณหาค่าสหสัมพันธ์ ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรที่ห่างกันมากจะมีค่าน้อยกว่าตัวแปรที่อยู่ใกล้กัน และค่าสหสัมพันธ์พาหะระหว่างตัวแปรสองตัวเมื่อควบคุมตัวแปรคั่นกลางจะมีค่าเป็นศูนย์

ในปี 1961 Hubert M. Blalock นักสังคมวิทยา นำวิธีของ Simon มาปรับปรุง โดยพิจารณาค่าความคลาดเคลื่อนในการวัดตัวแปร การขจัดอิทธิพลจากตัวแปรแทรกซ้อนในการคำนวณค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และได้ข้อเสนอแนะให้ใช้สหสัมพันธ์เซมิพาร์เชียล หรือสหสัมพันธ์การถดถอยจากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพิ่มเติมด้วย นอกจากนี้ Blalock ยังเป็นคนแรกในกลุ่มนักสังคมวิทยาที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของวิธีการของ Wright เปรียบเทียบกับวิธีการของตน

ต่อมาช่วงทศวรรษ 1960 P.M. Blau, O.D. Duncan, A. Haller และ D.R. Heise ได้เริ่มสร้างโมเดลแสดงอิทธิพลที่มีตัวแปรในโมเดลเป็นตัวแปรแฝง และเริ่มประยุกต์การวิเคราะห์อิทธิพลเพื่อแยกผลกระทบของตัวแปรแฝงจากความคลาดเคลื่อนในการวัด

แนวคิดที่ได้จากงานวิจัยของนักวิชาการต่างๆ ส่งผลให้การวิเคราะห์อิทธิพลเริ่มมีวิธีวิทยาการวิเคราะห์ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น แต่วิธีการวิเคราะห์ก็ยังยุ่งยาก และไม่สะดวกเพราะยังไม่มีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้ได้โดยตรง จนกระทั่งช่วงปี 1972-1973 การวิเคราะห์อิทธิพลได้รับการพัฒนาทางวิธีวิทยาสูงสุดเมื่อ K.G. Joreskog, J.W. Keesling และ D.E. Wiley ได้พัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างขึ้นเรียกว่า "JKW Model" หรือรู้จักกันแพร่หลายในชื่อ "โมเดลลิสเรล" ประกอบ

กับการพัฒนาโปรแกรมลิสเรลของ Joreskog และ Sorbom จึงทำให้การวิเคราะห์อิทธิพลด้วยโมเดลลิสเรลแพร่หลายในวงการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์มากยิ่งขึ้น

ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์ (2543) ได้จัดส่วนประกอบของโมเดลลิสเรลโดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกัน 2 ส่วน คือ

1) โมเดลการวัด (Measurement Model)

เป็นตัวแปรแฝงหรือโครงสร้างสมมติฐานที่ขึ้นอยู่กับหรือถูกบ่งชี้โดยตัวแปรสังเกตตัวแปรแฝงจะอธิบายคุณลักษณะการวัด (ความเชื่อมั่น) ของตัวแปรสังเกต

2) โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model)

เป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยจะอธิบายอิทธิพลในเชิงเหตุและผล

รูปแบบของโมเดลลิสเรล

โมเดลลิสเรล โดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับสมการเมตริกซ์ 3 สมการคือ

$$\eta = B\eta + \Gamma\xi + \zeta$$

$$y = \Lambda_y\eta + \varepsilon$$

$$x = \Lambda_x\xi + \delta$$

ในการใช้งานโมเดลลิสเรล สามารถแสดงในรูปของแผนภาพโครงสร้าง ดังตัวอย่างในแผนภาพที่ 2.20

ε = Epsilon = เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน e ในการวัดตัวแปร Y ขนาด $(NY \times 1)$
 ζ = Zeta = เวกเตอร์ความคลาดเคลื่อน z ของตัวแปร e ขนาด $(NE \times 1)$

เมทริกซ์พารามิเตอร์อิทธิพลเชิงสาเหตุ หรือสัมประสิทธิ์การถดถอย (causal effects or regression coefficients) รวม 4 เมทริกซ์ และเมทริกซ์พารามิเตอร์ความแปรปรวน - ความแปรปรวนร่วม (variance-covariance) รวม 4 เมทริกซ์มีสัญลักษณ์อักษรกรีก คำอ่าน ด้วยย่อภาษาอังกฤษ และความหมายดังนี้

ΔX = Lambda-X = LX = เมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ X บน K ขนาด $(NX \times NK)$
 ΔY = Lambda-Y = LY = เมทริกซ์สัมประสิทธิ์การถดถอยของ Y บน E ขนาด $(NY \times NE)$
 τ = Gamma = GA = เมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุจาก K ไป E ขนาด $(NE \times NK)$
 β = Beta = BE = เมทริกซ์อิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่าง E ขนาด $(NE \times NE)$
 Φ = Phi = PH = เมทริกซ์ความแปรปรวน - ความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรภายนอกแฝง K ขนาด $(NK \times NK)$
 φ = Psi = PS = เมทริกซ์ความแปรปรวน - ความแปรปรวนร่วมระหว่างความคลาดเคลื่อน z ขนาด $(NE \times NE)$
 Θ_{δ} = Theta-delta = TD = เมทริกซ์ความแปรปรวน - ความแปรปรวนร่วมระหว่างความคลาดเคลื่อน d ขนาด $(NX \times NX)$
 Θ_{ε} = Theta-epsilon = TE = เมทริกซ์ความแปรปรวน - ความแปรปรวนร่วมระหว่างความคลาดเคลื่อน e ขนาด $(NY \times NY)$

ความหมายของแผนภูมิเส้นทางในรูปภาพมีดังนี้

(1) ตัวแปรแฝง (Latent Constructs)

โมเดลสมการโครงสร้าง ตัวแปรที่เป็นคุณูญแจสำคัญที่ให้ความสนใจโดยปกติคือตัวแปรที่เป็นโครงสร้างแฝง มีลักษณะการวัดที่เป็นนามธรรม เช่น เซาว์นปัญญาหรือเจตคติ เราสามารถสังเกตพฤติกรรมของตัวแปรแฝงได้ทางอ้อมและไม่สมบูรณ์ โดยจะต้องศึกษาผ่านตัวแปรที่สังเกตได้ตัวอื่น (Manifest variables) โมเดลสมการโครงสร้างมีตัวแปรแฝง 2 ชนิดคือ

ตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรแฝงภายนอก (exogenous and endogenous) ในระบบธรรมชาติ โดยมากให้ตัวแปรแฝงภายนอกแสดงด้วยตัวอักษรกรีกว่า "ksi" (ξ) และตัวแปรแฝงภายในแสดงด้วยตัวอักษรกรีกว่า "eta" (η) ตัวแปรแฝงภายนอกเป็นตัวแปรอิสระในทุกๆ สมการที่มันปรากฏขณะที่ตัวแปรแฝงภายในเป็นตัวแปรตามในสมการเดียว แม้ว่ามันอาจจะเป็นตัวแปรอิสระในสมการอื่นๆ ในระบบ แต่ในรูปภาพตัวแปรแฝงภายในแต่ละตัวจะตกเป็นเป้าของหัวลูกศรอย่างน้อย 1 ด้าน ขณะที่ตัวแปรแฝงภายนอกเป็นต้นกำเนิดลูกศรทั้ง 2 ด้าน

(2) โมเดลโครงสร้าง (Structural Model)

โมเดลสมการโครงสร้างจะรวมความสัมพันธ์เชิงสหสัมพันธ์และเชิงสาเหตุระหว่างโครงสร้างแฝง ในรูปภาพลูกศรหัวเดียวจะนำเสนอความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขณะที่ลูกศร 2 หัวจะนำเสนอความสัมพันธ์เชิงสหสัมพันธ์

พารามิเตอร์ที่นำเสนอสหสัมพันธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงจะแสดงด้วยอักษรกรีก ว่า "gamma" (γ) สำหรับการถดถอยของตัวแปรแฝงภายในบนตัวแปรแฝงภายนอก และอักษรกรีกว่า "beta" (β) สำหรับการถดถอยของตัวแปรแฝงภายในตัวหนึ่งบนตัวแปรแฝงภายในอีกตัวหนึ่ง ส่วนพารามิเตอร์ที่แสดงด้วยอักษรกรีก "phi" (ϕ) จะนำเสนอความแปรปรวนร่วมระหว่างตัวแปรแฝงภายนอก ความแปรปรวนร่วมนี้มาจากตัวทำนายร่วมกันของตัวแปรแฝงภายนอกที่อยู่ภายนอกโมเดลที่พิจารณา

(3) ความคลาดเคลื่อนของโครงสร้าง (Structural Error)

นักวิจัยที่ใช้โมเดลสมการโครงสร้าง มักจะคาดหวังให้มีความสมบูรณ์ในการทำนายตัวแปรตาม แต่เป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติดังนั้นโมเดลจะรวมความคลาดเคลื่อนของโครงสร้างไว้ด้วย มีอักษรกรีกว่า "zeta" (ζ) ส่วนพารามิเตอร์ที่แสดงด้วยอักษรกรีก "psi" (ψ) จะนำเสนอความแปรปรวนร่วมระหว่างความคลาดเคลื่อน

(4) ตัวแปรสังเกต (Manifest variables)

ตัวแปรสังเกตสามารถวัดได้จริงเป็นคะแนน ตัวแปรสังเกตจะถูกสัมพันธ์กับโครงสร้างภายนอก มีชื่อว่า x ขณะที่สัมพันธ์กับโครงสร้างภายในมีชื่อว่า y และในการวัดที่มีชื่อว่า x ในโมเดลหนึ่งอาจจะมีชื่อว่า y ในอีกโมเดลหนึ่ง

(5) โมเดลการวัด (Measurement Model)

ในสมการโครงสร้าง โครงสร้างแฝงแต่ละตัวโดยปกติจะสัมพันธ์กับการวัดหลายตัว ผู้วิจัยโดยมากจะเชื่อมโยงโครงสร้างแฝงที่ต้องการวัดไปยังองค์ประกอบที่จะวิเคราะห์ในโมเดลการวัด นั่นคือโครงสร้างแฝงแต่ละตัวก็คือองค์ประกอบรวมภายในที่ถูกสัมพันธ์กับการวัด "ค่า

น้ำหนัก" (loading) เชื่อมโยงโครงสร้างการวัดมีชื่อเป็นอักษรกรีกว่า "lambda" (λ) โมเดลสมการโครงสร้างสามารถรวมทั้งสองส่วนที่แยกกันได้ นั่นคือ เมทริกซ์แลมด้า ชุดที่หนึ่งจะอยู่ด้านตัวแปรสังเกต x และอีกชุดหนึ่งจะอยู่ด้านตัวแปรสังเกต y ในการใช้สมการโครงสร้างโมเดลการวัดโดยมากเป็นโมเดลการวัดแบบคอนเจนเนอริค เมื่อการวัดแต่ละตัวถูกสัมพันธ์กับโครงสร้างแฝงเพียง 1 ตัว

(6) ความคลาดเคลื่อนในการวัด (Measurement Error)

ในการวัดใด ๆ ก็ตามย่อมไม่สมบูรณ์ ดังนั้นในโมเดลสมการโครงสร้างก็จะรวมความคลาดเคลื่อนในการวัดด้วย ความคลาดเคลื่อนในการวัดที่สัมพันธ์กับการวัด x จะมีชื่อว่า "delta" (δ) ขณะสัมพันธ์กับการวัด y จะมีชื่อว่า "epsilon" (ϵ)

5.1 นิยามของการวิเคราะห์อิทธิพล

การวิเคราะห์อิทธิพลเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในการวิจัยที่ไม่ใช่การทดลอง และเป็นการประเมินความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยตรงของตัวแปร 1 ตัวกับตัวแปรอื่นๆ ในการวิเคราะห์อิทธิพลนี้จะเกี่ยวข้องกับตัวแปร 2 ชนิดคือ ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรสาเหตุ $x_1, x_2, x_3, \dots, x_q$ และตัวแปรตามหรือตัวแปรผล $y_1, y_2, y_3, \dots, y_p$ เทคนิคจะทำการถดถอยขอตัวแปรบนตัวแปรอิสระและประมาณค่าพารามิเตอร์สัมประสิทธิ์การถดถอย

หัวใจสำคัญของ การวิเคราะห์อิทธิพล คือ การแยกขนาดอิทธิพลเป็นอิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อม ซึ่งจะถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการคำนวณค่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ เพื่อเปรียบเทียบกับเมทริกซ์สหสัมพันธ์ที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อตรวจสอบความตรงของทฤษฎี

5.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์อิทธิพลด้วยโปรแกรมลิสเรล (LISREL)

กระบวนการสร้างโมเดลโดยทั่วไป ขั้นแรกจะเป็นการสร้างโมเดลที่ได้มาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่อจากนั้นเป็นการตรวจสอบโมเดลที่สร้างขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อดูว่าโมเดลเชิงประจักษ์สอดคล้องกับข้อมูลในสภาพการณ์จริงหรือไม่ โดยในขั้นตอนนี้หากเลือกวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมลิสเรล จะมีขั้นตอนที่สำคัญ 6 ขั้นตอน ดังนี้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

5.2.1 กำหนดโมเดลความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน

การกำหนดโมเดลความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน หมายถึง การกำหนดลักษณะของโมเดลที่จะวิเคราะห์ โดยโมเดลนี้ได้มาจากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับตัวแปรต่างๆ ที่กำหนดในโมเดล และนำมาเขียนในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ซึ่งโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุประกอบด้วยโมเดลที่มีและไม่มีผลคลาดเคลื่อนในการวัด โมเดลที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัดจะมีเฉพาะตัวแปรแฝง และต้องมีข้อตกลงเบื้องต้นเพิ่มขึ้นว่าตัวแปรสังเกตได้นั้นไม่มีความคลาดเคลื่อน

ในโมเดลลิสเรลจะประกอบด้วยโมเดล 2 โมเดล คือ โมเดลการวัด (Measurement Model) และโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model) โมเดลการวัดเป็นโมเดลแสดงความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างตัวแปรแฝง (Latent Variable) กับตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variable) ส่วนโมเดลโครงสร้าง เป็นโมเดลแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงด้วยกัน

5.2.2 การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล (Specification of the Model)

การวิเคราะห์อิทธิพลด้วยโปรแกรมลิสเรลนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ทั้งโมเดลที่มีตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ วิเคราะห์ได้ทั้งข้อมูลที่เป็นโมเดลความสัมพันธ์ทางเดียวกันและความสัมพันธ์ย้อนกลับ ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีนี้ จึงต้องกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลความสัมพันธ์ของตัวแปร เพื่อแสดงลักษณะความสัมพันธ์ของตัวแปร ซึ่งสามารถกำหนดข้อมูลจำเพาะได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

5.2.2.1 พารามิเตอร์กำหนด (Fixed Parameter : FI) หมายถึง พารามิเตอร์ในโมเดลการวิจัยที่ไม่มีเส้นแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปร ซึ่งสามารถกำหนดค่าความสัมพันธ์ในเมทริกซ์ด้วยสัญลักษณ์ "0"

5.2.2.2 พารามิเตอร์บังคับ (Constrained Parameter : ST) หมายถึง พารามิเตอร์ในโมเดลการวิจัยที่มีเส้นแสดงอิทธิพลระหว่างตัวแปรและพารามิเตอร์ขนาดอิทธิพลนั้น เป็นค่าที่ต้องมีการประมาณ แต่มีเงื่อนไขที่ต้องกำหนดให้พารามิเตอร์บางตัวมีค่าเฉพาะคงที่ ซึ่งถ้าบังคับให้เป็น 1 ก็สามารถกำหนดค่าความสัมพันธ์ในเมทริกซ์ด้วยสัญลักษณ์ "1"

5.2.2.3 พารามิเตอร์อิสระ (Free Parameter : FR) หมายถึง พารามิเตอร์ในโมเดลการวิจัยที่ต้องการประมาณค่าและไม่ได้บังคับให้มีค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้สัญลักษณ์ " * "

การกำหนดลักษณะพารามิเตอร์ว่าเป็นพารามิเตอร์กำหนด พารามิเตอร์บังคับและพารามิเตอร์อิสระ ในเมทริกซ์ทั้ง 8 มีความสำคัญต่อการใช้โปรแกรมลิสเรลมาก ในการเขียนคำสั่งนักวิจัยต้องใช้ข้อมูลจำเพาะของพารามิเตอร์ที่เขียนในรูปเมทริกซ์ทั้ง 8 ด้วยว่ามีรูปแบบ (Form)

และสถานะ (Model) ของพารามิเตอร์เป็นแบบใด รูปแบบของเมทริกซ์ที่ใช้ในโปรแกรมลิสเรล มี 9 รูปแบบ ตามเมทริกซ์ทางคณิตศาสตร์ทั่วไป ดังนี้

1) เมทริกซ์ศูนย์	(Zero Matrix = ZE)
2) เมทริกซ์เอกลักษณ์	(Identity Matrix = ID)
3) เมทริกซ์เอกลักษณ์, ศูนย์	(Identity, Zero Matrix = IZ)
4) เมทริกซ์ศูนย์, เอกลักษณ์	(Zero, Identity Matrix = ZI)
5) เมทริกซ์แนวทแยง	(Diagonal Matrix = DI)
6) เมทริกซ์สมมาตร	(Symmetric Matrix = SY)
7) เมทริกซ์ใต้แนวทแยง	(Subdiagonal Matrix = SD)
8) เมทริกซ์สมมาตรมาตรฐาน	(Standardized Symmetric Matrix = ST)
9) เมทริกซ์เต็มรูป	(Full Matrix = FU)

สถานะ (Model) ของเมทริกซ์ที่ใช้ในโปรแกรมกำหนดตามสถานะของสมาชิกในเมทริกซ์เป็น 2 สถานะ คือ พารามิเตอร์กำหนด (Fixed Parameter = FI) และพารามิเตอร์อิสระ (Free Parameter = FR)

5.2.3 การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล (Identification of the Model)

ระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล คือ การระบุว่าสมการโครงสร้างนั้นสามารถนำมาประมาณค่าพารามิเตอร์ได้เป็นค่าเดียวหรือไม่ ถ้าจำนวนสมการโครงสร้างเท่ากับจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าในโมเดล พารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าตัวหนึ่งจะประมาณค่าพารามิเตอร์ตัวนั้นได้เพียงค่าเดียวเท่านั้น เรียกโมเดลนั้นว่า โมเดลระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวได้พอดี หรือโมเดลระบุพอดี (Just Identified Model) ถ้าจำนวนสมการมากกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าในโมเดล เรียกโมเดลนั้นว่า โมเดลระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวเกินพอดี หรือโมเดลระบุเกินพอดี (Over Identified Model) และถ้าจำนวนสมการน้อยกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าในโมเดล เรียกโมเดลนั้นว่า โมเดลระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวไม่พอดี (Under Identified Model) ซึ่งโมเดลที่ระบุเกินพอดี และโมเดลที่ระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวไม่พอดีนี้ไม่สามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ได้ การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวช่วยทำให้ทราบค่าล่วงหน้าว่าโมเดลนั้นประมาณค่าพารามิเตอร์ได้หรือไม่

5.2.4 ประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล (Parameter Estimation From the Model)

การประมาณค่าพารามิเตอร์จากโมเดล คือ การวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยการแก้สมการโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อหาค่าพารามิเตอร์ และ

เป็นตัวที่ไม่ทราบค่าในสมการ ซึ่งการวิเคราะห์หือทธิพลด้วยโปรแกรมลิสเรลสามารถประมาณค่าพารามิเตอร์ได้ 6 วิธีด้วยกัน คือ วิธีกำลังสองน้อยสุดไม่ถ่วงน้ำหนัก (Unweighted Least Squares : ULS) วิธีกำลังสองน้อยที่สุดทางนัยสำคัญ (Generalized Least Squares : GLS) วิธีความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood : ML) วิธีกำลังสองน้อยที่สุดถ่วงน้ำหนักทั่วไป (Generally Weighted Least Squares : DWLS) วิธีใช้ตัวแปรเป็นเครื่องมือ (Instrumental Variable : IV) และวิธีกำลังสองน้อยที่สุดสองขั้น (Two-Stage Least Squares : TSLS)

5.2.5 ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล (Validation of the Model)

ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล คือ การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลที่เป็นสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (ข้อมูลที่ไปเก็บรวบรวมมาจริง) การทดสอบด้วยโปรแกรมลิสเรลสามารถตรวจสอบได้หลายวิธี ซึ่งจะเสนอเฉพาะวิธีที่นิยมใช้ ดังนี้

5.2.5.1) ใช้ไคสแควร์ (Chi-square Statistic) วิธีนี้โมเดลที่มีความสอดคล้องก็คือโมเดลที่มีค่าไคสแควร์ใกล้ศูนย์มากที่สุด

5.2.5.2) ใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Goodness of Fit Index : GFI) ดัชนี GFI มีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 ถ้าดัชนี GFI เข้าใกล้ 1 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องหรือกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5.2.5.3) ใช้ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index : AGFI) ได้จากการนำดัชนี GFI มาปรับแก้ โดยคำนึงถึงจำนวนตัวแปร กลุ่มตัวอย่าง และความเป็นองศาอิสระ ดัชนี AGFI มีคุณสมบัติเหมือนดัชนี GFI

5.2.5.4) ใช้ดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยเศษ (Root Mean Squared Residual : RMR) วิธีนี้ค่าดัชนี RMR ยิ่งเข้าใกล้ศูนย์ แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การปรับโมเดล (Model Adjustment) ในกรณีที่ผลการตรวจสอบความตรงของโมเดลพบว่า โมเดลที่ไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้วิจัยจะต้องทำการปรับโมเดลโดยอาศัยดัชนีตัดแปรโมเดลเป็นแนวทางในการปรับโมเดลจนกว่าจะได้โมเดลที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5.2.6 การแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล (Translation of Results Analysis) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้วิจัยต้องทำหลังจากที่โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เรียบร้อยแล้ว

5.3 ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล (Assumption)

ในการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลนั้นมีข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) 4 ประการ ดังต่อไปนี้

5.3.1 ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดในโมเดลเป็นความสัมพันธ์แบบเส้นตรงเชิงบวก และเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

5.3.2 ลักษณะการแจกแจงของตัวแปรทั้งตัวแปรภายในและตัวแปรภายนอก และความคลาดเคลื่อนต้องเป็นการแจกแจงแบบปกติ ความคลาดเคลื่อนต่างๆ ต้องมีค่าเฉลี่ยเป็นศูนย์

5.3.3 ลักษณะความเป็นอิสระต่อกันระหว่างตัวแปรกับความคลาดเคลื่อนสามารถแยกออกได้เป็นความคลาดเคลื่อนที่เป็นอิสระต่อกัน ความคลาดเคลื่อนและตัวแปรแฝงเป็นอิสระต่อกัน

5.3.4 สำหรับการวิเคราะห์อนุกรมเวลา ที่มีการวัดข้อมูลมากกว่าสองครั้ง การวัดตัวแปรต้องไม่ได้รับอิทธิพลจากช่วงเวลาเหลือม (time lay) ระหว่างการวัด

จะเห็นได้ว่าข้อตกลงของโมเดลลิสเรลนั้นมีการผ่อนคลายมากกว่าข้อตกลงของการวิเคราะห์การถดถอยและการวิเคราะห์เส้นทางเป็นอย่างมาก ซึ่งจะทำให้ข้อมูลสอดคล้องกับข้อตกลงทางสถิติได้ดียิ่งขึ้น

5.4 ลักษณะเด่นของการวิเคราะห์โมเดลลิสเรล

ลักษณะเด่นของการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลที่ทำให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและมีความเชื่อถือ แบ่งออกได้เป็น 4 ประเด็น คือ

5.4.1 หลักการการวิเคราะห์โมเดลเป็นหลักการที่ตรงตามวิธีวิทยาการวิจัย คือ นักวิจัยได้มีการสร้างสมมติฐานในการวิจัยในรูปของความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นระหว่างตัวแปร โดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจึงนำมาวิเคราะห์โมเดลลิสเรลโดยการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของข้อมูลเชิงประจักษ์และโมเดลลิสเรลที่พัฒนาขึ้น

5.4.2 ลิสเรลเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้ทั้งการวิจัยเชิงทดลองและการวิจัยที่ไม่ใช่การวิจัยเชิงทดลอง โดยผลการวิจัยจะมีความถูกต้องมากขึ้นกว่าการวิจัยแบบดั้งเดิม เนื่องจากในโมเดลมีการรวมตัวแปรแฝงและมีการผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นหลายประการ ซึ่งทำให้ข้อมูลสอดคล้องกับข้อตกลงทางสถิติได้ดีขึ้น เช่น การที่โมเดลลิสเรลยอมให้ตัวแปรมีความคลาดเคลื่อนในการวัดและความคลาดเคลื่อนอาจสัมพันธ์กันได้ แต่ถ้าเป็นการวิเคราะห์แบบสหสัมพันธ์พหุคูณซึ่งเป็นการวิเคราะห์แบบดั้งเดิมนั้น จะกำหนดว่าต้องไม่มีความสัมพันธ์กันของความคลาดเคลื่อน และตัวแปรวัดได้โดยไม่มีความคลาดเคลื่อน ดังนั้นหากผู้วิจัยต้องการสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรอย่างไม่มีคุณภาพย่อมจะทำให้ผลการวิจัยไม่ถูกต้อง

5.4.3 เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล โมเดลลิสเรลนั้นครอบคลุมเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติขั้นสูงเกือบทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น การวิเคราะห์ความแปรปรวน การวิเคราะห์หลาย

ระดับ การวิเคราะห์องค์ประกอบ การวิเคราะห์อิทธิพล รวมทั้งการวิเคราะห์โมเดลเกี่ยวกับการวัดแบบต่างๆ

5.4.4 การวิเคราะห์โมเดลลิสเรลสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบทฤษฎีที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ทั้งในด้านการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างและการตรวจสอบความตรงของโมเดล โดยสามารถพิจารณาได้จากดัชนีที่โปรแกรมเสนอไว้ในผลการวิเคราะห์ เช่น ไค-สแควร์ ดัชนีความสอดคล้อง (GFI) ดัชนีความสอดคล้องเชิงเปรียบเทียบ (CFI) และดัชนีรากที่สองเฉลี่ยของเศษที่เหลือ (RMR) ดัชนีเหล่านี้จะบ่งบอกว่าโมเดลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นหรือโครงสร้างที่ต้องการตรวจสอบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ ถ้ายังไม่สอดคล้องผู้วิจัยสามารถปรับโมเดล โดยพิจารณาจากดัชนีปรับโมเดล (MI) และดัชนีการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวัง (EPC)

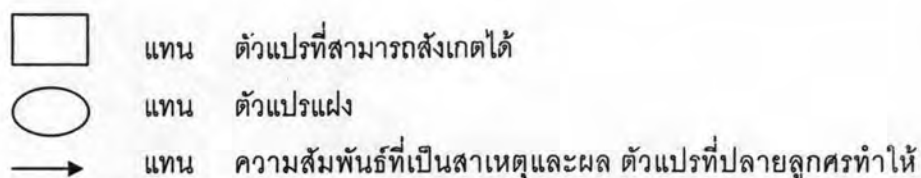
ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดและสมมติฐานในการวิจัย

6.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประมวลไว้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบของโมเดลลิสเรล โดยผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการพิจารณาความสำเร็จในการใช้หลักสูตรครอบคลุมหลายด้าน ประกอบด้วย ปัจจัยหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยย่อยในแต่ละปัจจัยหลัก โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับความสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดในการใช้หลักสูตร

กรอบแนวคิดโมเดลปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ตัวแปรผล ซึ่งเป็นตัวแปรภายในแฝงความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งวัดได้จากตัวแปรด้านผลผลิต มองในแง่ของคุณลักษณะที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน มีตัวแปรสังเกตได้ 7 ตัวแปร ได้แก่ ความพอประมาณในการคิดและการปฏิบัติ การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และการต่อยอดองค์ความรู้ ความมีคุณธรรม จริยธรรม ความสามารถในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และการพึ่งตนเอง และตัวแปรสาเหตุ ประกอบด้วย ตัวแปรแฝง ซึ่งเป็นปัจจัยหลัก 2 ด้าน รวม 11 ตัวแปร ประกอบด้วย ตัวแปรภายนอกแฝง 5 ตัวแปร ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครู ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหาร

ลักษณะของผู้บริหาร การสนับสนุนจากโรงเรียน และการสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานภายนอก และ ตัวแปรภายในแฝง 6 ตัวแปร ได้แก่ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนของครูตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง นโยบายการบริหาร การบริหารจัดการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง แรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน และการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยในรูปแบบของโมเดลลิสเรล แบบเต็มรูป (แผนภาพที่ 12.1) และโมเดลลิสเรลความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง (แผนภาพที่ 12.2) โดยสัญลักษณ์ที่ใช้ในโมเดลมีความหมายดังนี้

เกิด

การเปลี่ยนแปลงโดยตรง (สาเหตุ) ต่อตัวแปรหัวลูกศร (ผล)

6.2 สมมติฐานในการวิจัย

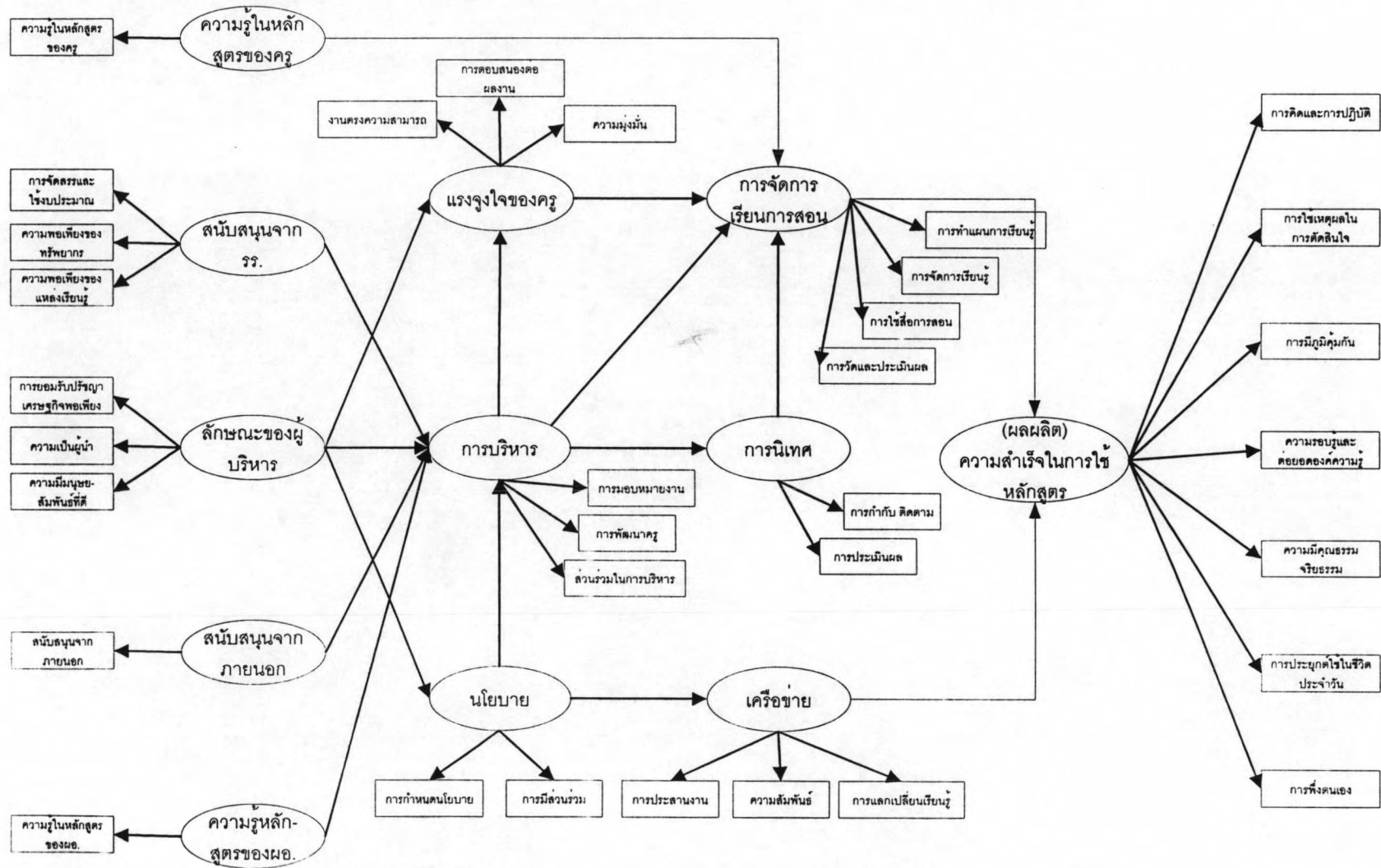
จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานจากกรอบแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยจึงกำหนดเป็นสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1) ปัจจัยด้านความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู และปัจจัยด้านการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง มีอิทธิพลเชิงสาเหตุโดยตรงต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

2) ปัจจัยด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของครู ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหาร ลักษณะของผู้บริหาร การได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก แรงจูงใจของครูในการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นโยบายการบริหาร ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู การนิเทศ

ติดตามผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง มีอิทธิพลเชิง
สาเหตุโดยทางอ้อมต่อความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน

3) โมเดลเชิงสาเหตุของความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงใน
สถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องน่าจะสอดคล้องกับ
ข้อมูลเชิงประจักษ์

แผนภาพที่ 2.21 กรอบแนวคิดโมเดลเชิงสาเหตุของความสำเร็จในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง